

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Diplomová práce

2016

Ondřej Šamonil

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ondřej Šamonil

**Burden-sharing v NATO: Diskurzivní
analýza**

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Ondřej Šamonil**

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. Ph.D.

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

ŠAMONIL, Ondřej. *Burden-sharing v NATO: Diskurzivní analýza*. Praha, 2016. 117 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra bezpečnostních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Ditrych, MPhil. Ph.D.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá fenoménem burden-sharingu v Severoatlantické alianci. Sdílení společného břemene bylo vždy považováno za důležité téma, které s anexí Krymu nabralo na dynamice. Objevují se dokonce úvahy o možném konci NATO, neboť prý USA dochází trpělivost s spojeneckým neplacením za obranu. Práce aplikuje metodologii od Lene Hansen, vycházející z klasického díla Davida Campbella *Writing Security*. Předpokladem pro analýzu je stanovení si vládního intertextuálního pole, uvnitř kterého hledáme opakující se názorové vzorce konkrétních členů NATO a jejich postoje či vyjadřování k problematice burden-sharingu. K těmto vzorcům se pak dostáváme pomocí Hansenovské metodologie a rozdělení do dvou časových rámců, v nichž sledujeme centra s opakujícími se názory na problematiku burden-sharingu. Prvním časovým rámcem je období devadesátých let a druhým události po roce 2001. Interpretace chování členů poukazuje na vznik několika mezi sebou částečně propojených a částečně vzájemně vymezených center argumentace. Tato centra zhruba souhlasí s pozicí tří největších evropských členů NATO. Ti, jak se ukazuje, své postupy přizpůsobují kontextu a situacím. Práce se snaží o co nejširší analýzu situace, proto se zabývá nejen burden-sharingově krátkodobými intenzivními událostmi, tedy intervencemi NATO, ale i debatou nad dlouhodobým institucionálním řešením, která je nejpatrnější během aliančních summitů.

Abstract

This diploma thesis analyzes the phenomenon of NATO burden-sharing. Due to late security crises in Europe, such as Crimea crisis, the never-ending alliance issue has been encased in new dynamics. This new dynamics supposedly threatens the long preserved status quo and can even lead to the breakup of the alliance. The thesis uses methodological framework prescribed by Lene Hansen. This framework draws heavily on work from David Campbell and his Writing Security. For the successful analysis, we first designate our inter-textual governmental field in which we then try to observe the repeating ideational/argumentative norms of the respective discursive actors in the alliance. We also divide our research field into two time units: the 1990s era and events after 9/11. Interpretation of the behaviour of certain members shows establishment of a several interconnected centres of argumentation, which somehow coincides with the three largest European members of NATO. The thesis also shows, that these argumentative actors tend to transform their argumentative structures along with the changing environment and context. For better understanding, the work encompasses the short-term, intensive burden-sharing situations, like NATO interventions, but also debates on long-term institutional solutions, which are mostly seen during the alliance summits.

Klíčová slova

Diskursivní analýza, NATO, burden-sharing, Lene Hansen, vojenské schopnosti, intervence

Keywords

Discourse analysis, Lene Hansen, NATO, burden-sharing, military capabilities, interventions

Rozsah práce: 190 836 znaků.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. 5. 2016

Ondřej Šamonil

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce PhDr. Ondřeji Ditrychovi, MPhil. PhD. za jeho ochotu konzultovat tuto práci, za jeho věcné poznámky, připomínky a trpělivost. V neposlední řadě musím poděkovat i svojí rodině, neboť poskytnuté zázemí a podpora mi byly velkou pomocí.

Teze diplomové práce

Nástin tématu

Tato diplomová práce se bude zabývat problematikou tzv. "burden-sharingu" v Severoatlantické alianci, čili politickým třenicím, doprovázející dlouhodobé vydávání prostředků členů aliance na obranu. Abychom pochopili, kde leží problém této politické otázky, je nutné znát širší diskursivní obraz NATO, jejíž stav a situace jsou často popisovány jako "krizové", "kritické", "směřující k rozpadu" apod., již mnoho let od počátku transatlantické aliance. Tato zjevná obliba zahraničně politických komentátorů odepisovat NATO, se ukázala v minulosti jako chybná a vytváří tedy několik otázek pro současnost. Je NATO předurčeno k rozpadu? Je NATO, podle slov Paula Henryho Spaaka tou "nejskvělejší a nejlepší aliancí jako kdy lidstvo spatřilo?" Či je NATO nyní "ve skutečné krizi"?

Téma životaschopnosti NATO je, s přihlédnutím k současným událostem ve Východní Evropě, o to hlasitěji rezonující a žádající si o výzkum. Schopnost chápat sebe samu jako fungující, je v situaci po Ukrajině kritická otázka. Nesmíme zapomínat, že NATO je jednou z hlavních transatlantických institucí, ne-li tou nejdůležitější, v oblasti bezpečnosti. Proto je důležité, zaměřit se právě na tento problém, problém schopnosti rozlišit krizový a nekrizový stav. Vybrané podtéma, které nám má pomoci se dočkat odpovědi, je právě onen zmíněný burden-sharing. Jedná se o jedno z nejviditelnějších a nejmedializovanějších polí, ve kterém dochází v alianci ke konfliktu. Přesto zde vznikají nevyřešené otázky, jak téma uchytit a operacionalizovat proměnné.

Hypotézy

Práce se tedy bude snažit propojit dva koncepty: burden-sharing a "krize v NATO". Hlavní výzkumnou otázkou práce je, *zda-li problém burden-sharingu vytváří v současné post-Ukrajinské situaci nepřekonatelný problém, který může vést k rozpadu/kritickému oslabení Severoatlantické aliance*. Hypotézy, které mají pomoci odpovědět na tuto otázku budou: za prvé, že burden-sharing je opakující se proces, jehož účinnost na kohezi lze najít a porovnat s podobnými situacemi v historii NATO. Za druhé, že koncept "krize" v NATO je přehnaný a nadužívaný. A za třetí, že skutečný problém NATO v případě Ukrajiny je diametrálně odlišný od událostí v předchozím zkoumaném období.

Použitá literatura

Většina použité teorie bude navazovat na dvě monografie badatele Wallace J. Thiese, které se zabývají oběma tématy: *burden sharingem*¹, a konceptem "krize v NATO"². Především druhá kniha je zajímavým příspěvkem do debaty, která si společně s minimem akademických publikací všímá onoho diskursu nadužívání pojmů "krize" při analýze NATO. Činí tak na základě rozsáhlé komparace různých studenoválečných "krizí" Severoatlantické aliance, ať již vojenského či nevojenského charakteru. Navíc tuto situaci aplikuje i na situaci po studené válce, konkrétně na intervenci v Bosně, která byla mnohokrát nazývána jako "nejhorší krize" NATO. V rámci debaty o tomto "diskursu krize" neexistuje podobně rozsáhlá práce, která by se tomuto konceptu věnovala. Zajímavé však v tomto ohledu může být ono "minimum" článků, které se věnují opačnému trendu - tedy zdůrazňují, že NATO naopak funguje dobře a v krizi se nenachází. Mezi tyto zdroje patří i zbylá sekundární literatura, např. Celeste Wallander³ či John Duffield⁴.

Naproti tomu správné uchopení problematiky *burden-sharingu*, je i ústředním tématem druhé Thiesovo monografie. Ta se snaží aplikovat přístup teorie veřejných statků, bylo by však zajímavé v tomto ohledu reflektovat i jiné, ne-ekonomické teoretické přístupy pro naši práci. Na problematiku *burden-sharingu* lze tak nahlížet i z pohledu tzv. "NATO debaty" 90. let, která mixuje přístupy tří škol teorie mezinárodních vztahů: neoliberalního institucionalismu, konstruktivismu a realismu. Budeme se tedy snažit najít, co o *burden-sharingu* píše např. Stephen Walt⁵, Peter Katzenstein či Stanley Sloan⁶. Logicky zde v tomto poli budeme muset sáhnout v případové části i po primárních zdrojích, nutné tak bude vyhledat výši výdajů na zbrojení, prezentována samotnou Severoatlantickou aliancí.

Obtížnější je hledání dostatečně vymezené literatury v případě Ukrajinského konfliktu. Literatura existuje, málokdy však je delší než názorový komentář. Přesto se však objevily některé texty k hodnocení summitu ve Walesu, které budou použity. Bude také použito primárních zdrojů v podobě výčtu akcí, provedených pod hlavičkou operace Atlantic Resolve.

---

¹ Thies, 2003.

² Thies, 2009.

³ Wallander, 2000.

⁴ Duffield, 1995.

⁵ Walt, 1983.

⁶ Sloan, 2003.

Teoretická východiska

Jak již bylo naznačeno, teoretická část bude definovat především dva koncepty: "krize" a "burden-sharing". Autor si uvědomuje jistou problematičnost nutnosti lepší definice v případě konceptu "krize", která je z větší části postavená na jedné, byť obsáhlé monografii. Nejprve bude nutné vymezit co to vlastně tato "krize" je⁷. Wallace Thies celý tento systém nazývá "krizový syndrom aliance" a vymezuje "krizi" jako nutnost nastolení stavu, kdy členové NATO cítí netečnost vůči setrvání či odchodu z aliance. Tohoto postoje lze dosáhnout, pokud: za první, nefungují tzv. sebe-regenerační schopnosti⁸ aliance a za druhé, členské státy nechtějí vynaložit dostatek prostředků k opětovnému "vybudování komunikačních mostů" (*bridging the disapproval chasm*).

K odstranění druhého nedostatku, závislosti na jednom zdroji, má dopomoci "před-aplikace" a prokázání funkčnosti tohoto pojmu na případech typově podobných (např. zahraničně politické a bezpečnostní krize, chybějící dostatečná reakce NATO atd.), pomocí pohledu jiných autorů. Bude tak ukázáno, že se "krize" NATO v některých případech nekonaly, neboť nebyly splněny podmínky definované Thiesem. V případě teoretického vymezení konceptu krize tedy použijeme dva přístupy: nejprve si vymezíme co vlastně krize je a následně prokážeme, že koncept "krizového syndromu aliance", skutečně funguje v mnoha podobných případech Severoatlantické aliance.

Druhá část teorie, vymezení pojmu burden-sharing, bude o něco stručnější. V pravdě se u burden-sharingu jedná o jistou debatu mezi teoretiky aliancí (např. Walt, Gilpin), kteří se domnívají, že právě materiální faktory určují životaschopnost aliance. Naproti tomu ostatní směry (například Thomas Risse-Kappen), přikládají větší důležitost sdíleným hodnotám NATO a všeobecně otázkám identity. Proto také jsou konstruktivisté názoru, že právě ona sdílená identita pomohla překlenout nejisté strategické období, vzniknuvší po rozpadu Sovětského svazu. Podle logiky realistů by tak například operace v Libyi v roce 2011 byla definitivní poslední ranou alianci, neboť neexistoval materiální faktor, který by obnovil fungování obranného spolku.

V případě burden-sharingu je tak i nutné chápat, že pojem má širší souvztažnost k procesu fungování aliance, je jakýmsi "problémem starším než NATO samo". Měli

---

⁷ Proto se také ve výzkumné otázce nachází volba mezi krizí a kritickým oslabením, která bude později upřesněna.

⁸ Definice tohoto pojmu je příliš obsáhlá pro samostatný popis. Zjednodušeně řečeno se však jedná o chování nesouhlasících členů, které neohrožuje jejich vzájemné vztahy v jiných oblastech, než aliančních.

bychom tedy pozorně zhodnotit historické postavení tohoto procesu a alespoň zkusit načrtnout jeho hodnotu a dopad v minulosti. Díky tomu pak v kombinaci s teoretickými přístupy budeme moci získat jakýsi výsledný "skutečný burden-sharing", který lze definovat jako opravdový příspěvek členské země, s ohledem na její velikost, možnosti atd.

Proměnné

V rámci výzkumu tedy musíme stanovit určité proměnné, které nám mohou pomoci ověřit stanovené hypotézy. Nezávislou proměnnou je tedy burden-sharing, jako určující příčina, zdali je aliance schopná přežít. Kontrolní proměnná je poté jedna: operuje s konceptem "krize" (či diskursu krize), jak je definována v Thiesově knize. Alternativně, může být druhou kontrolní proměnnou, zdali nepůsobí Ukrajinská krize na jiné oblasti NATO než předchozí komparované období. Závislou proměnnou je poté rozpad či kritické oslabení Severoatlantické aliance (stav, který se snažíme najít).

Operacionalizace

V případě správného rozčlenění a hledání proměnných, musíme přijít s takovou strukturou, která reflektuje všechny zmíněné aspekty a bude nutné dostatečné časové a věcné vymezení. Z hlediska časového vymezení bude práce zkoumat především období Obamovské éry NATO, tj. začínající rokem 2008. Rok 2008 je důležitý ze dvou důvodů: signalizuje neochotu USA vykonávat rozsáhlou podporu zahraničním misím po volbě Barracka Obamy a je také začátkem finanční krize. Co se týče věcného vymezení, ačkoliv má role Barracka Obamy určitou váhu (především deklarovaný "přechod do Asie"), jednoznačně důležitější je z hlediska burden-sharingu finanční krize. Jak se budeme snažit ukázat, právě na pozadí velké krize finančního sektoru, která vedla k politice úsporných škrtů, se začaly objevovat první pochybnosti o schopnosti NATO vést dále efektivně operace a každodenní činnost. V první řadě tedy bude ukázán dopad škrtů na vojenské výdaje.

S tímto je pak úzce spojen problém tzv. "capability gap", tedy neschopnosti některých států být efektivním členem aliance. Zatímco v podobě nasazení mise v Afghánistánu se jedná spíše o politická omezení zemí vysílajících států, operace v Libyi lze označit nejinak než debakl. Právě neschopnost některých států vést efektivní bojové operace, vydržet delší dobu v boji, či se vůbec zúčastnit akce může být právě

zajímavým potvrzením, že zhoršující se problém burden-sharingu (vyvolaný světovou finanční krizí), vede alianci až k bodu zlomu. Doplněním problematiky capability gap je pak program "Smart Defence", jehož výsledky jsou však evaluovány různě.

U otázky po-Ukrajinského NATO, musíme jako první identifikovat ono "pozadí", či spíše věcné téma, které vytváří otázku, zda je NATO v krizi. Zatímco v prvním případě to byla finanční krize (jejíž výsledky manifestovala spojenecká operace v Libyi), zde je to Ukrajinská krize jejímž vyvrcholením byla anexe Krymu v březnu 2014. Právě od té doby je NATO soustavně obviňováno z nečinnosti a mdlé reakce. Objevily se dokonce předpovědi, že neschopnost NATO navýšit výdaje na obranu ve stínu tak vážné krize jako anexe Krymu, je jednoznačně potvrzením upadající tendence.

V debatě nad spojeneckou reakcí, se analýzy často zaměřují na summit ve Walesu, jako nejlepšímu indikátoru spojenecké reakce. Bude tedy nutné se podívat na přijatá opatření. Zjistíme, že debata se v tomto směru točí okolo dvou témat: existence předsunutých základů (forward deployment) a posílení bojových schopností východních členů, např. formou zesíleného tréninkového režimu. Právě ono "posílení bojových schopností" bude zajímavé rozebrat pod hlavičkou Operace Atlantické odhodlání⁹.

Na toto věcné, časové a případové vymezení tedy musíme dosadit náš výzkumný rámec, který se bude snažit ukázat dvě věci: identifikovat, "skutečnou míru burden-sharingu", jinými slovy jak moc problematická byla tato otázka. To nám pomůže určit nezávislou proměnnou, jako ukazatele schopnosti NATO přežít. V případě před-Ukrajinského NATO se zaměříme na operaci v Libyi. V případě post-Ukrajinského NATO bude kritický výsledek debaty předsunuté základny versus posílení bojových schopností. Každý z obou případů poté ještě podrobíme kontrolní proměnné, tj. konceptu krize NATO. Budeme hledat, zdali v obou případech náhodou nebyl pocit "krize" vyvolán zbytečně. Toho dosáhneme položením si otázek, zdali se nestal některý stát netečným mezi odchodem/setrváním v Severoatlantické alianci či zdali nebyly ohroženy tzv. "sebe-regenerační schopnosti".

Výsledných závěrů tak vychází o něco více. Předně bychom si měli potvrdit naše stanovené hypotézy, tj. že, za prvé, burden-sharing je dlouhodobým a znovu-opakujícím se problémem aliance. A za druhé, že koncept (či konstrukce diskursu) "krize" v NATO

---

⁹ Zjistíme však, že to zdaleka není jediná iniciativa. Pracovně však prozatím používáme Operaci Atlantické odhodlání jako všeobecné zastřešovací označení.

je jen přehnaným a nadužívaným tématem. Třetí hypotéza, že skutečný problém NATO po Ukrajině leží jinde než v problematice burden-sharingu či falešnému provolávání krizového stavu, je v tuto chvíli nemožné předvídat. Lze však s jistou předvídatelností napsat, že náš výzkumný závěr bude, že burden-sharing má jen limitovaný dopad na fungování NATO, minimálně v blízké budoucnosti.

Zůstává zde do budoucna i zajímavý prostor pro budoucí výzkum, jaké jsou konkrétní hranice burden-sharingu pro jeho ohrožení Severoatlantické aliance či hlubšímu prozkoumání konceptu "krize" v NATO.

Bibliografie a zdroje

Deni, John. NATO's New Trajectories after the Wales Summit. *Parameters*, Vol. 44., No. 3. (2014), pp. 57-65.

Duffield, John. NATO's Functions after the Cold War. *Political Science Quarterly*, Vol. 109, No. 5 (Winter, 1994-1995), pp. 763-787.

Hallams, Ellen - Schreer, Benjamin. Towards a "post-American" alliance? NATO burden-sharing after Libya. *International Affairs*, Vol. 88., No. 2. (2013), pp. 313-327.

Henious, Jakob - McDonald, Jacopo. Smart Defense: A Critical Appraisal. Rome: NDC, 2012.

Kaplan, Lawrence. *NATO divided, NATO united: The Evolution of an Alliance*. London: Praeger, 2004.

Larabee, Stephen et al. *NATO and the Challenges of Austerity*. Santa Monica: RAND Corporation, 2012.

Michaels, Jeffrey. Able, but not willing: a critical assessment of NATO's Libya intervention. In *The NATO Intervention in Libya*, edited by Engelbert Kjell, Mohlin Marcus, 17-41. New York: Routledge, 2014.

Shlapak, David. Towards a More Modest American Strategy. *Survival: Global Politics and Strategy*, Vol. 57., No. 2. (2015), pp. 59-78.

Sloan, Stanley. *NATO, The European Union, and the Atlantic Community*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2003.

Risse-Kappen, Thomas. Collective Identity in a Democratic Community: The Case of NATO. In *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, edited by Katzenstein, Peter, 357-399. New York: Columbia University Press, 1996.

Thies, Wallace J. *Friendly Rivals: Bargaining and Burden-shifting in NATO*. New York: M. E. Sharpe, 2003.

Thies, Wallace J. *Why NATO endures*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Thies, Wallace J. - Podbielski, Monica. What Makes an Alliance Strong? *Military Review*, Vol. 77, No. 4 (July-August 1997), pp. 130-142.

Obsah

ÚVOD.....	3
1. ÚVOD DO DISKURSVNÍ ANALÝZY	11
1.1 Debata v bezpečnostních studiích	11
1.2 Post-strukturalistická bezpečnostní teorie dle Lene Hansen	11
1.2.1 Metodologie post-strukturalistické teorie dle Hansen.....	12
1.3 Definice a debata okolo burden-sharingu	16
1.3.1 Historicita vs. univerzálnost.....	18
1.3.2 Ekonomická teorie, malé státy a role intervencí	20
2. HISTORIE A FORMOVÁNÍ KONCEPTU BURDEN-SHARINGU V NATO	24
2.1 Role ideologie	24
2.2 Situace při vzniku NATO	24
2.3 Situace v padesátých letech.....	28
2.4 Pozdější události studené války	32
2.4.1 Afghánistán poprvé	33
2.4.2 Debata o burden-sharingu	35
3. SITUACE PO STUDENÉ VÁLCE	39
3.1 Historická debata o NATO	40
3.2 Diskursivní prostředí aliance v Londýně a Římě.....	42
3.3 CSDP jako alternativa (k) NATO?	45
3.3.1 ESDI jako polarizační agent.....	46
3.4 Intervence devadesátých let - válka v Zálivu	48
3.4.1 Balkánské intermezzo	50
3.4.2 CJTF jako reakce na Bosnu.....	53
3.5 Diskurs peacekeepingu - ideový prvek?	55
3.6 Kosovo a evropské probuzení v St. Malo	56
3.6.1 Intervence v Kosovu	57
3.6.2 Pokus o syntézu? Saint Malo a CSDP	59
3.7 Shrnutí vývoje po konci studené války	63

4. BURDEN-SHARING PO ROCE 2000	65
4.1 Období po roce 2001	66
4.1.1 Afghánistán	67
4.1.2 Transformační agenda	71
4.2 Události finanční krize	75
4.2.1 Intervence v Libyi	76
4.2.2 Libye: reminiscence Kosova?	77
4.2.3 Americké „a dost“?	80
4.3 Smart Defence jako univerzální lék	81
4.3.1 Smart Defence jako všelék	84
ZÁVĚR	89
SUMMARY	93
POUŽITÁ LITERATURA	94
Seznam příloh.....	100
PŘÍLOHY	101
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	102

Úvod

Severoatlantická aliance se nachází v dnešní době v nejisté situaci. Dlouhá válka v Afghánistánu členy uskupení vyčerpala a otázka „Co teď?“ dlouhou dobu trápila proatlanticky zaměřené komentátory. Kriticky hodnocené provedení i dopady intervence v Libyi byly jen manifestací dlouho přehlížených vojenských problémů některých zemí Západu. Bezpečnostní situaci v Evropě navíc značně zkomplikovala i ruská anexe Krymu a destabilizace východní Ukrajiny v první polovině roku 2014. Opět se tak začaly objevovat analýzy a hodnocení „jednotnosti“ NATO, oživené o argument, že ruská akce bude působit jako jakási „živá voda“ pro unavenou alianci.

Přitom o „nejskvělejší alianci všech dob“ se americký ministr obrany Robert Gates v roce 2011 vyjádřil překvapivě nelichotivě, když promluvil o tom, o čem se dlouho jen v rámci organizace šeptalo: pokud Evropa nezmění přístup k financování a vydávání prostředků na obranu, čeká NATO „*matná, jestli ne temná budoucnost*.“¹⁰ Tato na první pohled ničím nevybočující promluva je jen jakýmsi završením dlouho trvajícího a budovaného pocitu nespravedlnosti, který v NATO roste již od jeho založení.

Úkolem této práce je ukázat vývoj debaty týkající se sdílení prostředků mezi jednotlivými členy Severoatlantické aliance. Pro tuto debatu se vžil specifický název - *burden-sharing*.¹¹ Budeme sledovat, jak se měnil postoj jednotlivých států k otázce přispívání do společného rozpočtu v závislosti na různých situacích, kterými si Aliance od doby svého vzniku prošla. Práce si klade za cíl přispět k všeobecné debatě o teorii aliancí v mezinárodních vztazích, v jejichž hledáčku se NATO často nachází, a přinést nový pohled na problematiku *burden-sharingu* načrtnutím vývoje přítomných základních diskursů a identit v alianci. Hlavní výzkumným cílem práce je *odkrytí a interpretace diskursivně argumentačních vzorců podle linií partikulárních identit v Severoatlantické alianci v problematice burden-sharingu*. K zamyšlení a další debatě se pak v závěru práce nabízí myšlenka, že anexe Krymu/ukrajinská krize nejsou dostatečně silné impulsy k vyřešení tohoto letitého problému.

---

¹⁰ PBS Newshour, *After Gates' Blunt Warning, What's Next for NATO?*, PBS, zpřístupněno 10. 6. 2011, http://www.pbs.org/newshour/bb/world-jan-june11-nato_06-10/.

¹¹ Účelem používání původního anglického termínu je jeho těžkopádný překlad. Tato práce bude používat originální anglický termín místo volně používaných termínů jako např.: „sdílení vojenských výdajů“, „společné vydávání prostředků na obranu“ atd. Více viz. podkapitola „2.1. Definice *burden-sharingu* NATO“

Zapřemýšlíme-li nad touto problematikou, tak na první pohled je burden-sharing jedno z „nekonečných“ témat Severoatlantické aliance, neustále připomínané jak politiky, tak akademiky. Burden-sharing je skutečně natolik známým problémem aliance, že se dá hovořit o jisté institucionalizaci problematiky, která dosahuje někdy až (tragi)komických podob.¹² Na ten druhý pohled ale vidíme také historii úkonů, summitů a aliančních smluv, které postupně měnily pohled na tuto problematiku a zapříčinily i jistý vývoj v chování aliančních zemí k otázce burden-sharingu. Tato práce chce přinést nový pohled na problematiku burden-sharingu a přispět tak k hlubšímu pochopení všeobecné teorie aliancí.

Předkládaná diplomová práce je pojata jako historická diskursivní analýza, občas nazývána jako post-strukturalistická diskursivní analýza. Metodologický rámec i metoda výzkumu budou těsně vycházet z teorie načrtnuté dánskou vědkyní Lene Hansen v jejím díle *Security as discourse*.¹³ Zvolení této metody se řídí především příležitostmi uchopit téma v celé jeho historické šíři a možnostmi vytvořit univerzální výzkumnou matici (research matrix), kterou lze aplikovat napříč historicko-politickým spektrem a dosáhnout tak nejpřesnějších výsledků práce.

Tato diplomová práce využívá teorie post-strukturální diskursivní analýzy. Jak uvádí Beneš, lze post-strukturalistickou diskursivní analýzu nazývat též Foucaultovskou historickou diskursivní analýzou a jedná se o jednu z variant širší rodiny diskursivních analýz, která zkoumá spíše než konkrétní promluvy diskursivních aktérů hranice významových struktur veřejných diskursů, popřípadě jejich manifestace.¹⁴ Jak již bylo zmíněno, většina použité teorie a metodologie bude vycházet z monografie *Security as discourse*. Tato práce se sice explicitně nezabývá vnitro-alianční politikou (a už vůbec ne burden-sharingem), snaží se však vytvořit výzkumný rámec pro post-strukturální diskursivní analýzu v bezpečnostních otázkách. Teorie bude dále diskutována dle práce Lene Hansen s Barry Buzanem¹⁵ a zmíněn bude především David Campbell, jehož dílo *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity* je pro Hansen stěžejním, neboť Campbellův základní výzkumný mechanismus je prakticky totožný s

---

¹² Tonelson (2000: 39) zastává názor, že burden-sharing je způsoben neschopností Američanů kredibilně pohrozit (credible threat) Evropanům, vzpomíná na Charlese Komera, který při vypovídání v Kongresu použil argument, že Evropa do NATO přispívá poskytnutím svého státního prostoru pro případnou budoucí válku - jako kdyby si snad Evropané mohli vybírat, kde se bude válka v Evropě konat.

¹³ Lene Hansen, *Security as practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*, New York: Routledge, 2006.

¹⁴ Beneš, 2004: 105-107.

¹⁵ Buzan - Hansen, 2009.

hansenovskou analýzou (tj. konstrukce My a Oni). Práce si také v interpretaci post-strukturální analýzy vypomůže kapitolou Víta Beneše ze sbírky Jak zkoumat politiku a článkem Martina Kalouse, který hansenovský mechanismus úspěšně aplikoval na diskurs Íránu.

Jak již bylo zmíněno, práce Lene Hansen navazuje na práci Davida Campbella a jeho pojetí My (Self) a Oni (Other),¹⁶ které konstituují identitu v protikladu k sobě samému („my jako dobří“ a „oni jako zlí“). Tyto identity se vydělují pomocí prostorového, časového či etického rámce a skrz proces odlišování a propojení (differentiation and linkage) mění svoji podobu, intenzitu či přijímají diskursy nových aktérů. Zde je však nutné do výkladu vstoupit a upřesnit, že naše práce není stoprocentně diskursivně analytická

Výběr tohoto teoretického rámce pro výstavbu metodologie je ovlivněn všeobecným vývojem bezpečnostních studií po konci studené války, který přinesl do popředí nové přístupy ke zkoumání bezpečnostních problémů. Dalším důvodem je pak to, že na burden-sharing bylo skoro vždy pohlíženo optikou klasických přístupů (především realismu) a nikdy ne post-strukturalistickým pohledem. Tato práce nechce zkoumat problém burden-sharingu z pohledu klasických teorií (realismu či liberalismu), jak se často dělo, ale chce využít teorie post-strukturalisticky smýšlejících teoretiků, protože klasické přístupy nedovolují problém vyzkoumat do hloubky a zabývají se pouze partikulárními problémy.¹⁷ Spíše než zkoumat burden-sharing pohledem podobným minulým pokusům chce tato práce přinést analýzu diskursů.

Metodologie práce je na první pohled složitější. Sama Hansen přiznává, že její metodologie není vždy stoprocentně aplikovatelná na všechny soudobé otázky bezpečnosti. Dodává však, že vymezením několika podmínek/otázek lze napomoci rozpracování konkrétní metody poznání My a Oni v kontextu konstrukce sítě diskursů.¹⁸ Po doplnění konkrétních podmínek odpovídajících intencím našeho výzkumu dostaneme poměrně přehledný výzkumný design.

---

¹⁶ Jedná se o doslovný překlad známých termínů Self and Other, jako dvou protichůdných identit. V češtině asi lépe vyjadřuje tento termín „my a oni“, nicméně z gramatických/popisných důvodů bude občas použit i doslovnější překlad Vlastního či Sebe (Self) a Jiného (Other).

¹⁷ Liberální teorie tak často zkoumají, jaký je například vztah mezi demokraciemi a vydáváním prostředků na obranu v době míru. Používají často např. teorie kolektivního vlastnictví (collective goods theory). Realisté naopak zkoumají, jaký má vydávání těchto prostředků vliv na moc států a kdy je pro státy mocensky výhodné a kdy nevýhodné na alianci přispívat. Thies, 2003: 1-2.

¹⁸ Hansen sama píše, že její metoda je inspirovaná prací Davida Campbella zabývající se konstrukcí identity v zahraniční politice USA.

První podmínkou je určení počtu tzv. intertextuálních polí. Tímto polem Hansen myslí soubor diskursivních textů, které budují svoji argumentaci spojením a odkazy na jiné texty. Existují celkem tři pole - *oficiální*, *opoziční* a *popkulturní*. Zatímco Hansen definuje tři intertextuální pole, v této práci se musíme spokojit z časových a kapacitních důvodů s jedním - vládním/oficiálním polem. Toto intertextuální pole situuje aktéry spojené s tvorbou oficiálního zahraničně politického diskursu do prohlášení vlád, akcí státního aparátu, ale i do širší skupiny textů, kterými si např. vládní činitelé pomáhají při obhajobě svého diskursu, či k textům, vůči kterým se oficiální diskurs vymezuje. Druhé intertextuální pole, *opozice a tisk*, budou reflektovány o něco méně, a to z kapacitních důvodů. Není možné správně nastudovat 28 různých názorů v tiskovinách v různých členských zemích, interpretovat jejich diskurzivní vymezení a shrnout je do jedné roviny. Pokud však má vnitrostátní opoziční aktér roli v reformulaci diskursu či novém vymezení jeho hranic, prostor je mu věnován. To platí např. pro americký Kongres. Třetí intertextuální pole, populární kulturu, jsme se rozhodli vypustit, a to jak z kapacitních důvodů, tak výzkumných, neboť lze jen těžko předpokládat, že problém *burden-sharingu* bude reflektován v populární kultuře do potřebné míry.

Druhou podmínkou správného výzkumného designu je určení časového a identitárního rozsahu zkoumaných aktérů. Jinými slovy, práce si musí vymezit, zdali se jedná o jednu časově omezenou akci, ve které chceme výzkum provádět, či se jedná o delší úsek. Také si musíme určit počet jednotek *My* vhodných ke zkoumání, tedy zdali půjde jen o jednu konstruovanou identitu v rámci kolektivu (např. jednotnou pozici NATO v Bosně, jako to dělá Hansen) či o partikulární identity v rámci jednoho všeobecného základního diskursu. V našem případě je sice zájmem zkoumání jeden konkrétní diskurs, tedy diskurs *burden-sharingu* v Severoatlantické alianci, logicky však najdeme některé argumentační vzorce opakující se z let minulých. To Hansen neodmítá, neboť je možné zkoumat jednu konkrétní událost i snažit se propojit více událostí v jednom časovém sledu. Definice počtu zkoumaných jednotek *My* je problematičtější, nicméně v zásadě lze konstatovat, že existují dvě protichůdné jednotky *My*, tvořící základní diskurs: „platiči“ a „neplatiči“. Neexistují žádní „tradiční“ členové aliance, kteří by se hlásili k jednomu či druhému *My*, pravdou ale je, že kritizující platiče vždy tvoří USA.

Upravíme-li tedy výzkumný vzorec podle našich požadavků, vychází nám tato metodologická struktura: budeme zkoumat základní diskurs v rámci problematiky

burden-sharingu v Severoatlantické alianci. Intertextuálním polem pro výzkum je především pole oficiální a vládní politiky a časový rámec zasahuje od doby založení Severoatlantické aliance do doby anexe Krymu. Zkoumaná časová jednotka, jejíž diskurs chceme vykreslit je burden-sharing v NATO po anexi Krymu. Počet polí My ve struktuře základního diskursu začíná na dvou identitách (platiči - neplatiči), ale bude se postupně měnit podle historického vývoje.

Kromě výše zmíněné metodologické literatury, bude diplomová práce také operovat s monografiemi Wallace J. Thiese, který se „krizím NATO“¹⁹ a burden-sharingu²⁰ věnuje dlouhodobě a bude proto cenným zdrojem textů k post-strukturální analýze v jednotlivých kapitolách a v základním představení a definici samotného pojmu burden-sharing. Podobnou úlohu sehraje i článek od Alana Tonelsona.²¹ Kapitoly o obou starších obdobích budou vycházet převážně z literatury zastoupené Geirem Lundestadem,²² Tony Judtem²³ a Jolyonem Howorthem.²⁴ Stěžejní čtvrtá kapitola věnující se burden-sharingu na pozadí operace v Libyi a světové finanční krize bude diskutovat mnoho rozličných zdrojů, z těch nejdůležitějších uvedme článek Ellen Hallams²⁵, sbírku Janne Haaland Matlary²⁶ či Stephena Larabeeho.²⁷

Obtížnější je hledání dostatečně vymezené literatury v případě neukončeného ukrajinského konfliktu. Literatura existuje, ale málokdy však je delší než názorový komentář. Přesto se však objevily některé texty k hodnocení summitu ve Walesu a operaci Atlantic Resolve, které budou použity.²⁸

Zatímco v předchozích odstavcích jsme se věnovali teorii a metodologii, v následující části popíšeme základní strukturu práce. Teoretickému a metodologickému rámci se věnujeme v *první* kapitole této práce. Jak již zbylo zmíněno, práce se bude z teoretického hlediska většinou opírat o poznatky Lene Hansen. Je však nutné představit i širší debatu, která se nad post-strukturalistickou metodologií vede již delší dobu, a hlavně možnosti aplikace post-strukturalismu v bezpečnostních studiích a původní práci Davida Campbella, která vznik této metodologie inspirovala. Hansen představuje

---

¹⁹ Thies, 2009.

²⁰ Thies, 2003.

²¹ Tonelson, 2000.

²² Lundestad, 2003.

²³ Judt, 2005.

²⁴ Howorth, 1997.

²⁵ Hallams - Schreer, 2012.

²⁶ Matlary - Petersson, 2013.

²⁷ Larabee, 2012.

²⁸ např. Deni, 2014 nebo Driver, 2016.

základní pojetí identity zkoumaného aktéra jako vztah mezi „vlastní identitou“ (Self) a „jinakostí“ (Other). Tento vztah prochází diskursivním vývojem pomocí procesů odstupňování a spojování (differentiation and linkage), které naopak pracují na základě vymezení prostorového, časového a etického. Protože je diskurs ve své povaze performativní, je nutné na něj nahlížet v rámci onoho tzv. „intertextuálního pole,“ které jsme přiblížili výše.

Součástí první kapitoly práce je debata nad definicí konceptu burden-sharingu a historické náhledy na tuto problematiku. Protože se jedná o relativně volně definovaný termín, je nutné ukázat alespoň základní debatu mezi odborníky na toto téma v rámci studia Severoatlantické aliance a pokusit se ukázat na specifické postoje v této debatě. To je důležité v nutnosti rozlišení sporu: historismus NATO vs. univerzalita NATO, tj. jak moc se NATO jako alianční uskupení liší od jiných, či jak moc je případně unikátní. To nám pak pomůže lépe pochopit některé události pozdějšího vývoje a rozlišit, co je důležitým momentem/promluvou/textem a co jen „klasickým“ manévrem, který je v rámci NATO běžný.

V rámci další kapitoly práce se pustíme do studia vývoje základního diskursu tak, jak existoval od vzniku NATO. Ačkoliv tato práce nechce, a nemůže, popisovat kompletní historii burden-sharingu v Severoatlantické alianci, pro lepší pochopení toho, proč se některé diskursivní vzorce dnes opakují, je nutné podívat se i na tři specificky historické situace, které NATO provázely v době jeho vzniku a během studené války: samotný proces, který předcházel vzniku aliance (se zaměřením na otázky burden-sharingu), na situaci okolo tzv. „Dohod o lisabonských úrovních vojenských sil“ z roku 1952 a poté na sovětskou invazi Afghánistánů na konci sedmdesátých let, který vedla k prvním úvahám nad globální rolí NATO.

V pořadí třetí kapitola se bude věnovat vývoji NATO po konci studené války, kdy došlo k redefinici základního diskursu přítomného v burden-sharingu do dnešní podoby a byly položeny základy struktury, jakou známe dnes. Ztráta Sovětského svazu dopadla na alianci dvojnásobem: nastartováním debaty nad budoucností Severoatlantické aliance a diskusí nad pojetím misí mimo rámec čl. 5. Washingtonské smlouvy.²⁹ Díky tomu došlo k redefinici základního diskursu v burden-sharingu: hlavním referenčním bodem těchto nových identit byla schopnost projekce síly v zemích mimo strukturu NATO, zatímco v předchozích dobách to byla hrozba konvenční

---

²⁹ Známější pod svým anglickým názvem „out-of-area operations“.

války se Sovětským svazem. Tento pocit se jen prohloubil během nespočtu vojenských intervencí, ať s přímou účastí NATO či bez něj.³⁰ Základní identita tak byla redefinována do podoby „Evropanů, nerozvíjejících svoji armádu dostatečně“ a „Američanů, kteří hájí špatné řešení.“ Bez zajímavosti rovněž není vývoj projektu ESDI/ESDP, který dopomohl k ustanovení tří-pólové argumentační struktury, resp. třem centrům My. Tato „tři My“ zhruba korespondují se třemi nejsilnějšími evropskými státy, tedy Velkou Británií, Francií a Německem.

V nadcházející čtvrté kapitole práce se pak budeme věnovat vývoji problematiky po roce 2001. Pro burden-sharing se jedná o nejdůležitější období vývoje, které prohloubilo a vylepšilo základní diskursy, popsané v předchozí kapitole. Nepřímo se do debaty o sdílení břemene v NATO promítly operace v Afghánistánu, strategická debata o založení jednotek NRF a operace v Iráku. Ještě důležitější je pak především propuknutí světové finanční krize z roku 2008, která negativně ovlivnila operaci NATO v Libyi. Vzhledem k rozsahu tématu bude dopad operace ISAF vykreslena spíše na pozadí, především v souvislosti se schválením politické proklamace příspěvku 2 % HDP na obranu. Důležitější pro nás bude světová finanční krize, která zapříčinila eskalaci tématu burden-sharingu po „zpackané“ intervenci v Libyi v roce 2011 a má přímou vazbu na existenci programu „Smart Defense.“ Jak ale ukáže zevrubná analýza, jedná se sice o silnou argumentační zbraň v rukou států, které nechtějí vydávat stanovená 2 % HDP, reálně je ale většina úsilí spíše jen rétorikou. Následuje část o Krymu, která je sice stručnější, ukazuje ale na novou diskursivní sílu argumentů a vývoj možného nového aktéra v rámci aliance.³¹ Je zde také stát věnovaná vnitro-americké debatě o NATO, která poslední dobou nabírá zřetelnější podobu a věnuje se možnému stažení amerických jednotek z Evropy. Tato kapitola tedy zakončí konstatováním, že identity/základní diskursy aktérů v NATO vyostřily své postavení a proces odstupňování nabyl nové dynamiky v předvečer ruské anexe Krymu. Tato dynamika posilujících identit byla natolik významná, že nedovolila po Krymu problém klasicky „odsunout do pozadí.“

Závěr práce se věnuje porovnání debat v NATO ve zkoumaném časovém období s důrazem na interpretaci jednání po anexi Krymu. Dojde zde také k naplnění jednoho z

---

³⁰ V práci jsou popsány strategické debaty na úrovni intervencí v Zálivu v roce 1991 a obě mise na Balkáně.

³¹ Tímto novým aktérem myslíme Polsko a jeho možné My, vymezené na základě požadavků teritoriální obrany.

dílčích úkolů této práce, a to reflexi strategické debaty o NATO, která začala po anexi Krymu. K tomu nám pomohou poznatky z předchozích kapitol, kdy pochopíme, proč se občas burden-sharing vyvíjí jiným směrem, než se předpokládá, jaké jsou motivace diskursivních aktérů a kdo jimi vlastně v rámci debaty o burden-sharingu je. Také nám pomohou ukázat na nespočet dalších výzkumných problémů, které toto porovnání přinese: např. že opatření k vyrovnání burden-sharingu přijatá po anexi Krymu jsou s nejvyšší pravděpodobností jen opětovným odsunutím problému či že bude nutné do debaty více reflektovat koncept strategické kultury zemí aliance.

Ačkoliv se na první pohled může zdát výzkumný design překombinovaný a složitý, pokusíme se jej shrnout takto: úkolem práce je zachytit vývoj a postoje³² jednotlivých aliančních států v problematice burden-sharingu a přispět tak k debatě o strategické odpovědi NATO na anexi Krymu a jeho celkovému postavení v mezinárodní bezpečnosti. Toho dosáhneme pomocí historické diskursivní analýzy, která nám ukáže, jaké jsou identity hráčů v NATO v otázkách burden-sharingu. Díky tomu zjistíme mimo jiné i to, jaká je dynamika burden-sharingu v NATO při různých politických/bezpečnostních situacích a budeme pak schopni tyto poznatky aplikovat v našem výzkumném modelu. Ukážeme tak, že kritická situace v Libyi není podobná se situací na Krymu a že opatření přijatá po Krymu na vyrovnání burden-sharingu nelze považovat za dostatečná.

---

³² Nazvané také jako „opakující se argumentační vzorce,“ které jsou obvykle vymezeny v jednom My jako soubor prostorových, ideových a časových prvků.

1. Úvod do diskursivní analýzy

1.1 Debata v bezpečnostních studiích

V této kapitole si ukážeme, jaký vývoj a argumenty provázely formulaci teorie post-strukturalistické diskursivní analýzy. Volba metodologie a teoretického východiska práce je ovlivněna debatou, vedenou po skončení studené války v disciplíně mezinárodních vztahů (MV) a bezpečnostních studií obecně. Jak si všímají Barry Buzan a Lene Hansen, právě ono rozdělení jednotlivých škol podle linií epistemologie a ontologie vědy, je zásadním definičním znakem ideových škol věnujících se bezpečnostním studiím po konci studené války³³ a výzkumu v MV všeobecně. Dochází tak k dělení bezpečnostních studií na „staré“ epistemologické směry zkoumání³⁴ a „nové“ ontologické směry.³⁵ Epistemologickým směrem zkoumání rozumíme všechny „velké“ či „systémové“ teorie, které předpokládají možnost objektivního poznání reality MV a nezávislost lidského vědomí v procesu zkoumání.³⁶

Naproti tomu post-pozitivisté („ontologické směry“), zaměřují svojí pozornost na fakt, že ačkoliv nelze opomíjet materiální faktory, stejně důležité jsou i okolnosti formující prostředky a kontexty použité ve výzkumu. Epistemologické školy jsou definované svojí tendencí nahlížet na MV a bezpečnostní problémy jako objektivně měřitelnou arénu, jejíž otázky a odpovědi leží jak v externích (realisté, neorealisté), tak interních faktorech (liberální institucionalisté) států. Z toho poté vyplývá důraz na vojenskou vědu či strategická studia obecně - jako hlavní cestu, která nás dovede k objektivně měřitelným výsledkům. Nezůstává samozřejmě jen u těchto podoborů, ale protože jsou oblastí, která nejlépe odpovídá na otázky mezinárodní bezpečnosti, hrají jakousi roli „prvního mezi rovnými.“³⁷ Představitel neorealismu Stephen Walt toto potvrdil, když citoval nutnost vzít v potaz i nevojenská pole výzkumu bezpečnosti, která představila Kodaňská škola. Zároveň však upozornil, že je chybou snažit se pochopit bezpečnost ignorací studia války a strategie či se zaměřovat primárně na „široké pojetí bezpečnosti.“ Protože je za prvé pošetil si myslet, že klasická válka z mezinárodního systému vymizí a za druhé protože nové pojetí bezpečnosti přináší risk neúměrného

---

³³ Buzan - Hansen, 2009: 163-164; Drulák, 2003: 110.

³⁴ Tedy především pozitivistické tradice MV, Drulák (2003: 51) uvádí realismus i neorealismus, Keohanovský liberální institucionalismus atp.

³⁵ Zde Drulák (ibid.) uvádí jako příklady postpozitivismu neomarxismus, konstruktivismus či feminismus.

³⁶ Ibid.

³⁷ Hansen, 2006: 29-30.

zatížení výzkumných kapacit oboru a rozmělněním schopnosti odpovídat na otázky bezpečnosti.³⁸

Naproti tomu ony ontologické vědy, o kterých Buzan a Hansen píší, se konstituovaly v protikladu k tradičním školám, jsou o něco širší ve svém zaměření i způsobu jakým na problémy nahlíží. Teorie zvolená pro potřeby této práce využívá jejich přístupu, konkrétně post-strukturalistického směru. Ontologické vědy jako takové se zakládají na opačném přístupu k výzkumu, tedy že objektivní realita MV není přenositelná a zkoumatelná v žádné dosažitelné podobě. Je potřeba jít hlouběji a vidět, že pochopení nelze dosáhnout jen analýzou „objektivní reality“ (termín, který neexistuje), ale i zahrnutím představ jednotlivých aktérů o MV.³⁹ Proto se kritické přístupy vymezují vůči tradičním epistemologickým směrům výzkumu, zkoumají totiž „přístupy zkoumajících“. Jinými slovy jsou vždy kritické ke stávajícím výzkumným přístupům, kterým vyčítají nemožnost dosáhnout postavení objektivního pozorovatele a tím jakkoliv přispívat k rozvoji oboru a odpovídat na otázky výzkumu.

Kritičtí badatelé mají výčitky vůči tradičním přístupům ve dvou rovinách výzkumu MV: rovině pozorovatele (role objektivního pozorovatele je neudržitelná) a rovině poznání (nelze zkoumat realitu objektivně). Ve svém „proti-přístupu“ pak upozorňují, že tradiční směry, díky svému neobjektivnímu přístupu, slouží různým politickým idejím a hodnotovým systémům (jedno zda vědomě či nevědomě). Postavením své základní teze na protichůdné roli, tedy té, která vychází z radikální změny pohledu na ideu MV, předpokládají dostatečný distanc a objektivitu pozorovatele.⁴⁰

1.2 Post-strukturalistická bezpečnostní teorie dle Lene Hansen

Sama Lene Hansen, jejíž teorii post-strukturalistické diskursivní analýzy v naší práci používáme, někdy chápe tento vztah jako ještě rozštěpenější. Zatímco v práci s Buzanem⁴¹ dělí teoretické tábory na dvě skupiny (epistemologické přístupy vs. ontologické přístupy), sama v rámci epistemologie ve své vlastní knize dochází k

---

³⁸ Walt, 1991: 212-213.

³⁹ Drulák, 2003: 51.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Buzan - Hansen, 2010: 187-189.

dalšímu dělení na „klasické“ konstruktivisty ovlivněné Alexandrem Wendtem a post-strukturalistické kritiky vycházející z Foucaultovského myšlení.⁴²

Právě diskurs a jeho uchopení je hlavním předmětem zájmu výzkumu z pohledu post-strukturalistů. Zatímco wendtovský konstruktivismus při zkoumání diskursu přistupuje k procesu interpretace z jakéhosi „extra nad-diskursivního postavení“ nadřazené zkoumanému diskursu, post-strukturalismus argumentuje neustálým vývojem v rámci diskursu a proti-diskursu. Jinými slovy, zatímco klasický konstruktivismus pracuje s diskursem, jehož proces formování a následnou analýzu lze provádět jednotlivě, skoro až vytrženě z kontextu, Hansen předpokládá, že abychom se dobrali ke skutečné podstatě daného bezpečnostního problému pomocí diskursivní analýzy, musíme spíše vycházet z procesu konstituce tzv. základního diskursu, v rámci kterého pak vznikají dílčí diskursy jednotlivých aktérů uvnitř zkoumané jednotky.⁴³ Tento proces má podobu cesty s dvojím směrem: ustanovení diskursu a navazujícího proti-diskursu. Oba jsou ve svojí formě „performativní“ (performative), na rozdíl od klasického konstruktivismu, který předpokládá charakter uzavřené jednotky. Těmito performančními akty se pak diskursy navzájem ovlivňují, resp. vedou dialog v rámci základního diskursu a tvoří výslednou identitu.

Vývoj diskursu zkoumaného aktéra postupuje cestou odlišování a spojování (differentiation and linkage) různých dílčích diskursů a proto se identita (resp. základní diskurs) postupně vyvíjí. Procesem spojování se nazývá stav, kdy jsou dílčí identitární/diskursivní prvky „sbaleny“ do jedné kompletní „sítě“ tvořící diskurs. Odlišování je pak proces, kdy je tato síť vystavena negativnímu protějšku - identitárním prvkům dávají tedy vlastní významy jejich protějšky, tzv. *juxtapozice*. Jen celý komplet dohromady (spojení dílčích prvků v rámci My a v rámci Oni a jejich vzájemné juxtapozice) lze pak považovat za ucelený diskurs.⁴⁴

Nelze tedy diskurs zkoumat uzavřeně z určité časově a ideově „neutrální“ pozice, jinými slovy extra diskursivní sféry. Je vždy nutné znát obě „strany“ diskursu - bez jednoho nelze pochopit druhé.

---

⁴² Hansen, 2006: 8.

⁴³ Kalous, 2010: 10-11.

⁴⁴ Důraz přidán, v knize je často pojem *juxtaposition* zaměňován s pojmem *process of differentiation*. Hansen, 2006: 17, 38. Viz. také příloha č. 1., která je vizualizací hansenovské struktury balkánského diskursu z pohledu Evropanů.

Někdy se metodologie Hansen také nazývá Foucaultovská historická diskursivní analýza.⁴⁵ Původní inspirací práce Hansen je analýza diskursu zahraniční politiky tak, jak jí navrhl David Campbell v roce 1999.⁴⁶ Ten pracoval především s identitou zkoumaného aktéra, která formuje diskurs, ve kterém se pak provádí zahraniční politika. Sám Campbell byl inspirován Richardem Ashleym a (jak napovídá formulace alternativního názvu) dílem Michela Foucalta. Diskurs je tak v jejich pojetí jakousi „arénou“, označující hranice toho, jakou politiku je možné vést a jaká je již „za hranou“ diskursu/identity.

Abychom připomněli Campbellovu práci, jeho analýza diskursu je založena na negativním principu duality: existuje vnitřní My/Oni, známější pod anglickým Self/Other. Self vyjadřuje vnitřní „ohraničení možnosti myšlenkové konstrukce“. Jinými slovy nám Self ukazuje naše hodnotové či etické hranice, na základě kterých posuzujeme svět okolo sebe, v případě mezinárodní úrovně pak argumentační vzorce, které se opakují v rozhodování či promluvách států. Zároveň však připomíná, že Self nikdy nemůže existovat bez Oni/Jiní (Other). To je protikladem Self a funguje jako polarizační činitel (polarising agent), vůči kterému se Self musí vymezit. Opět platí, že nelze zkoumat obě jednotky odděleně, jedna navazuje na druhou a vzájemně se posilují: Campbell ukázal na zkoumání americké zahraniční politiky, že existuje právě dvojitá konstrukce diskursu zahraniční politiky USA: Zatímco Self je konstruováno jako civilizované, lidské a „lepší“, tak Other je konstruováno jako cizí, barbarské, „horší“. Tento vzorec tak je v diskursu zahraniční politiky USA použit vždy, když je potřeba zemi mobilizovat proti vnějšímu nepříteli, ať jsou to již původní indiánští obyvatelé, Sovětský svaz během studené války nebo Osa zla George Bushe.⁴⁷

Hansen sama má ke Campbellovi poznámku, především mu vytýká příliš jednoznačný rozměr rovnice konstitutivního vztahu My (Self) a Oni (Other). Jinými slovy, na příkladech ukazuje, že Campbellovo myšlení má sice správný mechanismus, ale není dotažené do konce, neboť nelze analyzovat identitu jen v základní rovnici pozitivní vs. negativní, nadřazený vs. podřazený. Identita aktéra se tak dle Campbella vyvíjí v proti-extrému k jinému *extrémnímu* názoru. Je potřeba mít rozložené „stupně jinakosti“ (degree of otherness), neboť jenom díky nim lze chápat postupnou změnu i intruzi jiných (latentních) diskursů a lépe lze vysvětlit jiné diskursivní jevy. Sama na

---

⁴⁵ Beneš, 2008: 105.

⁴⁶ Hansen, 2006: 10.

⁴⁷ V případě Osy zla se jedná o pozdější doplnění, původní dílo vyšlo v roce 1998. Kalous, 2010: 9.

příkladu slovinského diskursu na začátku devadesátých let ukazuje, že pozitivní vymezení lepšího Jiného, může vést ke konstrukci vlastní identity; v případě Slovinska jde o diskurs *Návratu na Západ*.⁴⁸ EU/Západ jsou zde chápány jako identity nadřazené a vztah k nim pozitivní, hodný následování. Tedy nikoliv jen Oni jako podřadné, špatné a nutné protireakce.⁴⁹

K tomu, abychom dokázali správně interpretovat diskurs a jeho spojení s identitou v bezpečnostních otázkách, musíme přijmout jeho nedělitelnost vývoje v protikladu k opačnému diskursu a zkoumat právě vztahy a vztahové procesy mezi těmito opačnými diskursy. Kritika Hansen tak mimo jiné připomíná to, co již bylo o klasickém konstruktivismu napsáno dříve (vrátíme-li se k původní debatě na začátku kapitoly) tj. že vlastně není kritickým přístupem v klasickém slova smyslu, ale snaží se o jistou syntézu ontologie a epistemologie (kritických a tradičních škol MV). Klasický konstruktivismus používá ontologické základy kritických škol, tedy že diskurs mění realitu a pro správné pochopení objektivní reality je nutné zaměřit analýzu na něj, ale k řešení používá epistemologická východiska (existence extra-diskursivního postavení pozorovatele, které ignoruje performativní charakter diskursu).⁵⁰

Lze jen spekulovat, do jaké míry je postup Hansen ovlivněn její asociací s Kodaňskou školou, která na podobném výzkumu definovala koncepty sekuritizace a desekuritizace.⁵¹ Ačkoliv se na první pohled může zdát, že kodaňské „široké pojetí bezpečnosti“ lze jen stěží stavět do souvislosti s post-strukturalismem,⁵² jinak už je to s jeho kritickou verzí, ke které se Hansen vyjadřuje v jiných textech. Kritická sekuritizace sama o sobě je jakousi „post-strukturalistickou variantou“ kodaňské sekuritizace, která opět odmítá syntézu epistemologie a ontologie, podobně jako Hansen činí v případě klasického konstruktivismu. Podle Hansen, v její práci k sekuritizaci, tak řečový akt není jediným sekuritizačním činitelem (tvůrcem diskursu). Nelze jej brát odděleně od ostatních aktérů a činností, kteří formují proces sekuritizace, především ostatních forem

---

⁴⁸ Hansen svojí teorii otestovala na příkladu Balkánských válek, proto tedy uvádíme příklad diskursu Slovinska.

⁴⁹ Hansen, 2006: 35-36, 68.

⁵⁰ Drulák, 2003: 124.

⁵¹ Tj. na premise existence My a Oni. Buzan - Hansen, 2010: 212 - 213.

⁵² Balzacq, 2005: 172.

vizualizace.⁵³ Jak vidno, kritika „klasického“ (tj. konstruktivismu a sekuritizace) u Hansen vychází ze stejných normativních pozic.

1.2.1 Metodologie post-strukturalistické teorie dle Hansen

Pro naši práci je tak důležité předchozí poznatky zvážit, neboť formují naši teorii zkoumání a metodologii v této práci.⁵⁴

Tvorba a formulace tzv. intertextuálního prostředí, které Hansen pokládá za nutnost v případě post-strukturalního zkoumání práce, lze procesem intertextualizace zkoumané jednotky. Intertextualizace ukazuje, jak probíhá proces odstupňování a spojování konkrétního diskursu jeho položením do kontextu vůči jiným (opačným) diskursům. Hansen ukazuje, že existují tři možnosti intertextualizace zkoumané identity: *oficiální* (vládní) diskurs, diskurs *opozice a médií* a *neoficiální* (popkulturní) diskurs. Intertextuálně prostředí tak zasazuje identitu do určitého referenčního rámce a ohraničuje hranice zkoumání. Oficiální/vládní diskurs tak ukazuje, jak se vyvíjí diskurs, který formuje základní zahraničně politický diskurs dané země/zkoumané jednotky. Ze svojí podstaty tedy neobsahuje jen oficiální dokumenty a prohlášení politických představitelů, ale i díla, na která oficiální aktéři odkazují; jak připomíná Hansen mohou to být knihy, cestopisy i jiné promluvy. Oficiální diskurs je nejčastěji zkoumaným intertextuálním polem, díky své relativní ukotvenosti a jistému „ohraničení“. Lze jen těžko hodnotit které texty například patří do diskursu opozičního či popkulturního a jaké jsou vztahy mezi těmito jednotlivými texty.

Každý výzkum začíná vymezením tzv. „základního diskursu“ (basic discourse), který určuje hranice myšlení. Jak si všimají Hansen i Beneš, „základní diskurs“ lze lehce spojit s termínem „identita“, neboť se v zásadě jedná o dva na sobě závislé koncepty. Termínem identita se zde také myslí ta campbellovská, tedy definiční set znaků, který vzniká na základě rozdělení mezi My (Self) a Oni (Other). Ačkoliv tedy identita a základní diskurs *nejsou* jedno a to samé, jedno vychází z druhého a naopak.

Hledání dílčích definičních znaků v rámci základního diskursu je podmínkou pro existenci vztahu My - Oni. Toto dělení se definuje pomocí tří typů znaků: *prostorového*,

---

⁵³ Těmi se myslí konstrukce vizuálně přitažlivé identity, zasahující do diskursu. Tedy televizní tvorba, beletrie atd. Hansen dle Nyman, 2013: 55.

⁵⁴ Nelze si jistě nevšimnout, že problém burden-sharingu v NATO, mezi tradičně post-strukturalistická témata zkoumání nepatří. Patří mezi ně spíše transatlantické vztahy, kritické zkoumání vztahů USA a Evropy po intervenci v Iráku, či kritický pohled na proces formulace bezpečnostní politiky NATO. To sebou přináší jisté konceptuální problémy, jak bude adresováno dále.

dočasného a etického vymezení. *Prostorové* vymezení je první podmínkou určující základní diskurs/identitu. Existence fyzického prostoru, ve kterém existují protikladné jednotky je předpokladem pro vznik konfliktu. Termín *dočasné* vymezení určuje nikoliv jasně ohraničenou časovou jednotku, nýbrž proces intertextualizace od doby známého kontaktu a první výměny informací ve vztahu. Hansen však nevyklučuje, že lze ve výzkumném vzorci zkoumat i jen omezený časový úsek (např. jednu konkrétní válku). Je však potřeba brát v potaz širší časový rámec. *Etické* vymezení je pak klíčovým třetím bodem, neboť předpokládá existenci „morální jinakosti,“ vůči které se aktér musí nějakým způsobem vymezit skrze svojí identitu.

Zkoumání se pak rozšiřuje i podle dalších znaků. Jak již bylo uvedeno, Hansen předpokládá tři intertextuální pole (vládní, opoziční a „popkulturní“). Dále předkládá existenci časového vymezení (např. podle jedné konkrétní události, či podle vymyšleného klíče) a taky možnost existence více aktérů s unikátní identitou (tedy více My v rámci jedné sítě). Cílem této práce pak má být zkoumání právě interakce těchto různých identit a tomu se budeme věnovat v dalších kapitolách v praktické části práce.

Podíváme-li se na Hansen navržený systém zkoumání dát, vychází nám čtyři podmínky, které musíme respektovat při sestavování výzkumného designu. Prvním je určení intertextuálního modelu, kterým je v našem případě oficiální/vládní úroveň. Druhou podmínkou je určení časové perspektivy, ve které diskurs budeme zkoumat. Námi zkoumaný úsek bude časově delšího charakteru a začne počátkem devadesátých let dvacátého století. Pro úvod však popíšeme tři historické události týkající se burden-sharingu za studené války, i když události nebudou podrobeny zevrubné analýze, neboť se jedná spíše o historický kontext. Třetí podmínkou výzkumného modelu je určení počtu zkoumaných událostí, kterých je v našem případě vícero a jsou propojené diskursem a vymezenou časovou perspektivou. Poslední čtvrtá podmínka, počet zkoumaných „My“ v rámci sítě, je o něco složitější a trochu se o něm rozepíšeme.⁵⁵

Výzkumný design této práce se rozhodl v tomto posledním bodě rozhodl změnit svůj přístup a to z důvodu relativně velké absence jasného vymezení v rámci něčeho tak abstraktního, jako jsou intra-alianční debaty o sdílení břímě. Jinými slovy, autor práce se rozhodl, že místo určení počtu My ke zkoumání, bude lepší pojmout problematiku burden-sharingu jako jeden celkový základní diskurs, v rámci kterého existují různá identitární My, *jejichž počet zatím neznáme*. To je právě z důvodu oné relativní absencí

---

⁵⁵ Kalous, 2010: 12.

jasného relační vztahu mezi jednotlivými My v rámci sítě, rozhodně větší než je v jiných případech, kdy je tato metodologie aplikovaná.⁵⁶ Naším základním předpokladem je existence dvou My: jedním jsou *platící* státy aliance, druhým *neplatící* státy. Jak se ale ukáže dále, v devadesátých letech dochází ke změně struktury a *neplatící* My se rozděluje do dvou dílčích My, tj. evropeisté a polo-atlantisté.

To co se tedy bude tato práce hledat spíš, než klasické Campbellovské pojmy, jsou diskursivně argumentační vzorce opakující se v problematice burden-sharingu Severoatlantické aliance. Díky existenci těchto opakovaných vzorců vzniká „diskursivní centrum moci“ (My), které se vymezuje ať už pozitivně či negativně, vůči jednomu z Oní v rámci základního diskursu. Tato My různě upravují své ideové a prostorové prvky a proto jejich počet ani „diskursivní relevance“ nejsou ohraničeny.

1.3 Definice a debata okolo burden-sharingu

V předchozí části jsme si vymezili podobu teoretického rámce pro náš výzkum. Abychom správně vymezili zmíněný základní diskurs, které používá Hansen, musíme hledat, jaké partikulární identity existují v NATO a jak se vůči sobě vymezují. Nesmíme však zapomínat, že naším prvotním výzkumným cílem je přinést nový pohled skrz optiku post-strukturalistické diskursivní analýzy na problém tzv. „burden-sharingu“⁵⁷, a proto začneme u jeho definice a debaty, která ho provází.

1.3.1 Historicitu vs. univerzálnost

Burden-sharing nemá žádnou konkrétně danou definici a nad jeho významem se vedou diskuse. Badatelé jsou navíc rozděleni i v základním pohledu na problém burden-sharingu v rámci NATO. Zatímco Thies tvrdí, že je vymezení této problematiky příliš konkrétní a „ušité na míru“ Severoatlantické alianci,⁵⁸ Gilpin předpokládá, že je NATO klasickou vojenskou aliancí, na níž lze aplikovat všeobecné teoretické/testovatelné poznatky.⁵⁹

První skupina tak řeší především podstatu NATO, která je sama o sobě ve své podobě a institucionálním fungování jedinečná a stojící před „jedinečnými výzvami,“

---

⁵⁶ Hansen s pomocí této metodologie analyzuje vztah Západu s Balkánskými zeměmi během válek na Balkáně. Martin Kalous pak zkoumá iránský vládní diskurs vůči státu Izrael. Oboje jsou tedy velmi polarizované diskursy kde není nouze o polarizační agenty.

⁵⁷ Česky lze burden-sharing označit za „sdílení břemene“. Přesto jsme však v této práci zvolili originální anglický termín z důvodu pozdějšího použití podobného termínu (burden-shifting).

⁵⁸ Thies, 2003: 6-7.

⁵⁹ Gilpin, 1981: 192-193; Walt, 1987: 6-7.

mezi které se počítá mimo jiné i burden-sharing. A protože NATO je samo o sobě unikátní aliance dvaceti osmi států, je otázkou, zda burden-sharing není spíše než testovatelný, všeobecný problém jen jednou z historických výzev, kterým Severoatlantická aliance čelí a je potřeba k němu takto přistupovat (přizpůsobit výzkumnou metodu, nehledat univerzální definici atd.).

Naproti tomu stojí představitelé různých teorií zabývajících se aliančním chováním. Jejich rétorika sice není příliš vyhraněná, tvrdí například, že Severoatlantická aliance má určité unikátní znaky, které ji odlišují od ostatních podobných uskupení. Nicméně z jejich pohledu je NATO možná jedinečné, ale burden-sharing jako problém se vyskytuje v jakékoliv alianci a proto jej lze zkoumat univerzálně pomocí testovatelné teorie.⁶⁰ Součástí těchto univerzálně platných teorií je i ekonomická teorie aliancí. Ta je velice důležitá, nicméně více prostoru jí věnujeme níže z důvodu kontinuity argumentu v debatě historicitu/univerzálnost řešení. Jinak, jak již bylo zmíněno, i ti největší skeptici zastávající pozici univerzálně platných teorií, vesměs uznávají, že institut integrované vojenské struktury,⁶¹ tak jak ji používá ve své podobě NATO při operačním plánování, je instituce svým pojetím v historii vojenských aliancí skutečně neobdobná.⁶²

Sdílení prostředků pro „společnou věc“ (common cause) přinášející problematické momenty a tření lze zpozorovat i u jiných aliancí, které se kvalitativně od NATO odlišují. Přesto si Thies správně všimá, že právě znakem většiny aliancí v období před vznikem NATO je jejich malý zájem na institucionalizaci aliance. Vznikají často jen za účelem navýšení reálné vojenské síly a k dosažení konkrétního (často územního) cíle.⁶³ Thiesovým záměrem je pak ukázat, že NATO se skutečně kvalitativně odlišuje od všech ostatních aliancí, neboť nepracuje v tomto „režimu realismu“, ale spíše společným postupem a, jak by to někteří nazvali, na základě hry s nenulovým součtem.

Jak je vidno, debata o jedinečnosti Severoatlantické aliance je komplikovaná a zasahuje nám i do tak základních otázek, jako je definice burden-sharingu.⁶⁴ Prozatím se tedy musíme spokojit s vlastní konstrukcí, která definuje burden-sharing jako širokou skupinu problémů, které vycházejí z rozdílných národních příspěvků, především

---

⁶⁰ Thies, 2003: 7-8.

⁶¹ Někdy také nazývaný „integrovaný vojenský štáb“ - z angl. Integrated Military Staff (dále jen IMS).

⁶² Duffield, 1995; Leggold, 1998; McCalla, 1996; Wallander, 2000.

⁶³ Thies, 2007.

⁶⁴ Debata o podstatě tohoto problému vzdáleně připomíná klasickou rozepří mezi historiky a teoretiky MV, zdali je možné mezinárodní politiku teoretizovat a zkoumat exaktně, či vždy unikátně v historizujícím kontextu.

materiálních, do společné obranné kapacity aliance. Jinými slovy termín *burden-sharing* představuje množinu problémů v NATO, které se týkají „schopnosti bojovat“ a jsou spojené s tím, kolik a jaké prostředky vydávají jednotlivé státy na obranu. Jak si v této práci dále ukážeme, ačkoliv může mít management *burden-sharingu* konkrétní dopady i na jiné oblasti aliance (vnitřní politiku, rozhodnutí intervenovat, vnitřní kohezi atp.), proces samotný je spíše otázkou technického charakteru, hrou čísel a kapacit jednotlivých členů.

1.3.2 Ekonomická teorie, malé státy a role intervencí

Existují ještě dvě dělení *burden-sharingu*, která je nutné zmínit. Někteří teoretici se domnívají, že existuje rozdíl v případě řešení *burden-sharingových* problémů v závislosti na typu situace, kterým aliance čelí (např. během „krátkých“ intervencí/operací NATO v zahraničí anebo během všeobecné debaty o sdílení prostředků k boji v dobách míru). Jak dokazuje Hallams, toto „dělení *burden-sharingu*“ na „krátké“ anebo „dlouhodobé situace“ je většinou nepodstatné, neboť se ukazuje, že obě „situace“ jsou na sobě závislé a vzájemně se propojují. Ve chvíli, kdy členské státy neřeší otázku dlouhodobého vydávání výdajů na obranu (tj. v čase míru), jen tím odsouvají situaci, kdy budou tuto otázku muset řešit při krátkodobé operaci. Právě v těchto krátkodobých operacích se problémy plynoucí z rozdílů členských armád objeví nejintenzivněji.⁶⁵ Toto je postoj, který zaujímáme i v této práci, neboť právě jen dlouhodobým řešením otázky *burden-sharingu* lze správně vyřešit i krátkodobé výkyvy způsobené vojenskými intervencemi či mobilizacemi.

Druhým dělením, které jsme zmínili na začátku, je ekonomická teorie aliancí. Jedná se o vlivnou teorii (je na ní minimálně odkazováno ve většině textů o *burden-sharingu*), která na problém nahlíží optikou ekonomie a má blízko k teorii her v MV, neboť se snaží vytvářet mapy chování, které podmiňují velikost a ochotu členských zemí utrácet do *společné schopnosti obrany*.⁶⁶ Olson a Zeckhauser tak popisují ekonomické zákonitosti *burden-sharingu*. Mezi jejich nejdůležitější poznatky patří, že aliance států fungují jako federace či státní útvary: jejich členové se snaží kolektivizovat svůj zájem a předávat určitou část svého příjmu (*income*) na výplatu kolektivního veřejného statku (v tomto případě obrany či obranných schopností). Aliance tak fungují

---

⁶⁵ Hallams, 2012: 321

⁶⁶ Tento termín je rozdílný od zmíněného společného balíku schopností, který představuje spíše konkrétní fyzické vojenské schopnosti členů aliance. Olson a Zeckhauser tím naopak mají na mysli kolektivní veřejný statek, který má podobu společné obrany, jakéhosi metafyzického pocitu či situace.

podobně jako ekonomie v jednotlivých státech či federacích, kdy je na podobném principu posazen institut veřejného statku (např. veřejná bezpečnost zajištěná státní policií).

Hlavní přínos jejich práce leží především v upozornění na rozdílné přístupy malých a velkých států k burden-sharingu. Olson s Zeckhauserem si této disproporce všímají mezi malými a velkými státy. Ty lze opět přirovnat k občanům jednoho státu na základě velikosti jejich příjmů (malé státy jako chudší občané, velké státy jako bohatší občané). Veřejný statek (v případě aliance kolektivní obrana) má pro oba tábory stejnou (neměnnou) hodnotu. Právě tato neměnná výše veřejného statku je pak problémem při jeho zaplacení, jak je uvedeno dále.

Pokud tedy na burden-sharing pohlédneme optikou této ekonomické teorie aliancí, zjistíme, že bohatí občané (tj. velké státy) se snaží ve svém ekonomickém chování zavést rovnou daň, neboť tak dostanou veřejný statek za méně vlastních peněz. Z jejich pohledu je „spravedlivější“ rovné procento zdanění, neboť jde o veřejný statek a jeho užitná hodnota je pro všechny stejná a tudíž neměnná. Nedává jim tedy smysl, aby jako bohatší přispívali více na statek, ze kterého mají stejný užitek jako chudší platič (progresivní zdanění). Chudší občané (tj. menší státy) se naopak snaží zavést ono progresivní zdanění, protože v případě rovného zdanění by získali daný statek za větší množství financí při stejném užitku. Jinými slovy při progresivním zdanění dostanou menší státy stejnou službu za méně financí a „spravedlivěji“. Nechápu, proč by měli na veřejný statek, ze kterého mají všichni stejný užitek, platit více.⁶⁷

Tento princip se v ekonomii nazývá zdanění dle principu prospěchu (benefit taxation). Snaží se tak vysvětlit, že daňové chování jedince je odvozeno od užitné hodnoty (benefitu) daného statku. Jedinec tak odvozuje optimální výši zdanění ve společnosti podle vlastní míry užití veřejného statku, na které finance ze zdanění jdou. Na první pohled lze vidět, kde přesně se tento trend projevuje v burden-sharingu v NATO. Typicky je to zavedení hranice 2 % HDP jako nutného minima, kolik by měly státy NATO dávat na obranu. Tato hranice nedělá rozdíly mezi velikostí států či velikostí jejich HDP na hlavu, jen předpokládá, že všichni členové NATO mají stejný užitek ze společného veřejného statku, kterým je vzájemná obrana, a proto musí přispívat každý svým dílem.

---

⁶⁷ Olson - Zeckhauser, 1966: 6-9.

Druhá poznámka jejich práce se týká vojenských výdajů z pohledu elasticity výdajů. Jsou vytvořeny čtyři kategorie elasticity: výdaje superiorní, výdaje plně elastické, výdaje ne-elastické a výdaje podřazené. Elasticita vyjadřuje schopnost státu převádět výdaje v závislosti na vývoji příjmu státu (income). Pokud je obrana chápána státem jako výdaj podřazený, v případě navýšení příjmu státu se výdaje na obranu nenavýší, výdaje ne-elastické obranu navýší nedostatečně, výdaje elastické navyšují obranné výdaje v poměru k růstu, ale nedostatečně z pohledu absolutních čísel a nakonec výdaje superiorní, které naopak přidávají vždy, celý růst příjmu na obranu. Oba badatelé tyto proměnné definují podle situací, ve kterých se státy nachází; logicky budou státy, kterým hrozí velké nebezpečí, mít elasticitu superiorní, naopak v dobách míru bude převažovat elasticita podřazená.⁶⁸

Poslední poznámka se pak týká „stupňů“ vojenských statků, které také ovlivňují výši výdajů jednotlivých států. Vliv tak mají „úspory z rozsahu výroby“ (economies of scale). Díky nim „více vydělávají“ na jeho vyzbrojení malé, nikoliv velké státy, neboť je jen určitá hodnota, do které lze pořizovaný vojenský statek zlevnit - velké státy tedy obvykle „přeplácejí“ levnou cenu. Důležitá je také cena konkrétního vojenského statku v případě malých států. Práce si správně všímá vztahu mezi cenou statku, stupněm rozvoje ozbrojených sil a jeho užitnou hodnotou pro stát. Vyvozuje tak, že malé státy budou mít tendenci „vždy“ vyzbrojit své síly podprůměrně, neboť nemá smysl utratit příliš velkou částku za příliš málo obrany. Spíše je pro malé státy logičtější utratit méně peněz za obranu, která se schopnostmi blíží menší kapacitě.

Pokud bychom měli uvažovat o příkladu: představme si menší stát, např. o velikosti ČR, který musí vystavit vlastní obranné kapacity. Stát může vydávat různé částky v poměru k HDP na svoji obranu a naplňovat tak stupnici zabezpečení od jedné do deseti. Pokud utratí jedno procento za pěchotu, utratí relativně malou částku a získá velký přírůstek v obranné kapacitě. Problémem však je, že v moderní době pěchota již nestačí, a tak se musí stát posílit i v ostatních formách boje, např. nadzvukovým letectvem. Problémem letectva je jeho cena, která rychle naskáče do závratných výšin. Pokud stát vydá jedno procento HDP na letectvo, získá určitou vojenskou kapacitu, která se ale nevyrovná kapacitě vojáků *za stejnou cenu*. Jinak řečeno, vojáci „v ceně jednoho HDP“ jsou pro malý stát vojensky použitelnější než stíhačky stejné hodnoty, neboť je poměr cena/výkon lepší u vojáků.

---

⁶⁸ Ibid.: 11.

Jak je vidno, je ekonomická teorie plná zajímavých poznatků, které lze aplikovat na burden-sharing. Pro nás nejzajímavější je jeho debata okolo jiných perspektiv burden-sharingu u malých/velkých států. Jeho rozdělení plátců na kolektivní obranu podle rovného či progresivního zdanění je myšlenka vyjádřená v praxi NATO požadavkem vydávání alespoň 2 % HDP na obranu. Jeho další ukazatele, jako je například elasticita výdajů na obranu či kvalitativní odlišení ceny vojenských prostředků u malých států, si bude dobré občas připomenout v následujících kapitolách (např. německý ekonomický růst po roce 2008 a malé výdaje jako příklad elasticity výdajů a dlouhodobé chování malých států v NATO jako ukázka kvalitativního odlišení ceny vojenských prostředků).

2. Historie a formování konceptu burden-sharingu v NATO

2.1 Role ideologie

Ačkoliv by se mohlo zdát, že začínat v této post-strukturální diskursivní analýze s počátky NATO po konci druhé světové války je příliš široké a beze smyslu, má to své důvody. Jak jsme nastínili v předchozí části, debata ohledně charakteru NATO je rozvětvená a argument, že burden-sharing je „problém starší než sama aliance“⁶⁹ není možné jen tak ignorovat. Provázela tedy např. vznik NATO konflikt o sdílení zátěže? Byla otázka struktury aliance a jejího plánování vznesena ve smlouvě či v debatách okolo jejího vzniku? Nebudeme zde rozepisovat dlouhé statě o historii NATO, ale bylo by zajímavé si všimnout, jak byla otázka burden-sharingu řešena na dvou situacích během studené války, a to při vzniku samotného NATO a situace koncem padesátých let a tzv. „Dohod o lisabonských úrovních sil.“ Tyto situace nám pomohou vytyčit hranice základní identity a referenční body pro intertextualizaci identity. Jak jsme napsali v první kapitole, dle Hansen je nutné při post-strukturální diskursivní analýze hledat referenční body, které slouží jako „ukazatele“ pro formování základní identity. Tyto referenční body samozřejmě nejsou neměnné, a těžko můžeme spojovat základní diskurs USA z padesátých let se situací okolo války v Libyi. Ale právě fakt, že podobné myšlenkové postupy se v základním diskursu USA objevují i po čase, ukazuje dlouhodobý dopad těchto referenčních bodů na základní diskurs.

2.2 Situace při vzniku NATO

Jako prvním se budeme věnovat procesu vzniku NATO. Základem správného uchopení celého procesu, jak se shodují Thies, Gaddis i Lundestad, je pochopení postavení států Západu v poválečném systému bezpečnostní politiky a charakteru vztahů mezi nimi.⁷⁰ Již více badatelů si například všimlo zajímavého paradoxu, který vyvrací teorii realismu, a sice, že státy Západu se přiklonily k USA nikoliv z důvodů mocenských, jako spíše ideologických/identitárních. V případě realismu, který postuluje, že státy tvoří koalice, aby vybalancovaly potenciálního agresora, je při

---

⁶⁹ Myšleno Severoatlantická aliance. Thies, 2003: 20.

⁷⁰ Thies, 2003: 21.; Lundestad, 2003; Gaddis 2005.

pohledu na válečnou Evropu jasné, že to byly USA a nikoliv Sovětský svaz, kdo představoval z *materiálního* hlediska větší hrozbu.⁷¹

Můžeme to nazývat benevolentní hegemonií,⁷² kombinací geografie, ideologie a schopnosti projekce síly⁷³ či sdílením společných hodnot.⁷⁴ Výsledek je však vždy stejný: původní pouto Evropy a USA vyrostlo primárně na ideologických, nikoliv materiálních (tedy reálně bezpečnostních) kořenech. Role ideologických kořenů jsou tedy naším prvním vodítkem v hledání základních diskursů a procesů odstupňování a spojování, ve vysvětleních vlád členských zemí NATO, proč (ne)vydávají tolik prostředků na obranu.

Historický kontext a role událostí

Historický kontext je důležitý v hledání okolností založení NATO. Úkolem je ukázat, že konkrétní nastavení podmínek a okolností přítomných založení NATO způsobilo marginalizaci problému *burden-sharingu* uvnitř organizace. Počátky transatlantické aliance lze samozřejmě najít v sérii diplomatických a politických rozhodnutí uskutečněných v druhé polovině čtyřicátých let⁷⁵ a lze jistě hledat i další trendy (např. anglo-americké sbližování), ale ty jsou spíše marginální s ohledem na námi hledaný důraz na *burden-sharing*. Tyto události měly/stále mají dopad na dnešní podobu zkoumané problematiky a tím pádem dopad i na NATO samotné. Jednou z těžkostí této historie je správné odlišení podstatného a nepodstatného, kde vlastně začít a nezabřednout do vedlejších fakt, která lemují historii Evropy po roce 1945.

Bylo by správné začít pozorováním toho, jak vypadaly představy vítězů druhé světové války o podobě bezpečnostního systému v Evropě. Názory na skutečný počátek problémů a procesu formování Severoatlantické aliance v Evropě se liší: někteří za něj považují selhání konference Spojenců o budoucnosti Německa v roce 1947 v Londýně,⁷⁶ jiní za toto považují počátek sovětského vetování v nově vzniklé Organizaci

---

⁷¹ Jinými slovy, pokud by platila logika mocenské rovnováhy, hledala by Evropa spíš ochranu před USA u Sovětského svazu a nikoliv opačně. USA ovládaly přibližně polovinu světové průmyslové kapacity, až osmdesát procent elektronického a jiného vyspělého průmyslu, měly největší výdaje na zbrojení a také na vývoj atomové bomby. Oproti tomu Sovětský svaz kromě početní převahy a geografické polohy mnoho výhod neměl, hlavně v oblasti ekonomie byla jeho situace po válce na pokraji zhroutilí. Evropa se tedy k USA přiklonila a chápala Sovětský svaz jako hrozbu z ideologických důvodů. Gaddis, 2005: 8-9.

⁷² Kissinger, 1994: 434.

⁷³ Walt, 1983: 23-25.

⁷⁴ Risse-Kappen, 1996: 359-364.

⁷⁵ Sloan, 2003: 13.

⁷⁶ Thies, 2003: 21

spojených národů.⁷⁷ Nicméně většina se shoduje, že prapůvodní otázkou transatlantické bezpečnosti byl skutečně problém rehabilitace Německa - a to i v případě méně zjištěných úmyslů USA, jak je prezentuje Geir Lundestad.⁷⁸ Díky ní se totiž západní země a Sovětský svaz dostaly do konfliktu, který si „vyžádal“ zformování obranné aliance - pozdějšího NATO.

Zatímco nová prezidentská administrativa v USA se zabírala spíše „nápravou Německa“, její pozice v případě ostatních evropských států se formovala postupně, a to i ze strachu ze stále existujících izolacionistických tendencí v americké společnosti.⁷⁹ Po pádu zmíněné konference o budoucnosti Německa, kdy už všem Spojencům bylo jasné, že Sovětský svaz nehodlá vyjednávat, ale spíše tlačit na Evropu a blokovat vše, co půjde, zůstávala pozice USA neměnná, totiž, že nejprve musí být spojena Evropa do jednoho funkčního a mírumilovného celku a až poté se lze dohodnout na nějaké formě aliance s USA. Jen tak bude zajištěna dlouhodobá bezpečnost a stabilita Evropy (a bude vyřešen problém Německa).

Naproti tomu britská vláda reprezentovaná „chytrou diplomacií“ ministra zahraničí Ernesta Bevina se snažila postupným navedením institucionalizovat americko-evropskou alianci za účelem vyvažování toho, co Britové chápali jako sovětský pokus o kompletní ovládnutí Německa, a následně celého kontinentu. Termín „chytrá diplomacie“ používá ve své práci Thies, když se snaží ukázat na americko-britském diplomatickém jednání, jak „dvojitě“ jednal Bevin se svým americkým protějškem Andrewem Marshalllem. Svůj skutečný cíl, vojenskou americko-evropskou alianci se stálou přítomností amerických jednotek na starém kontinentě, skrýval za ujištění o brzkém uzavření komplexní dohody v Evropě, tak jak si přál prezident Truman. Zároveň se však Bevin neustále dotazoval na americké garance a užší vojenskou spolupráci v rámci anglicky mluvících zemí.⁸⁰

Trumanova administrativa se těmto dotazům zpočátku bránila a odbývala je jako druhořadé, naopak požadovala nejprve uzavření vojenské dohody v rámci západní

---

⁷⁷ Lundestad, 2003: 36.

⁷⁸ Ibid.: 40-41.

⁷⁹ Ty reprezentovaly dva proudy, Republikánský izolacionistický proud Roberta Tafta a Demokratický mírový proud Henryho Wallace. Koncepce Henryho Wallace nebyla přísně vzato izolacionistická, volala po „pochopení“ požadavků Sovětského vztahu a větší roli OSN a omezení amerických výdajů na zbrojení, přesto však byla také hrozbou pro „studnoválečný kompromis“ v zahr. pol. USA.

⁸⁰ Thies, 2003: 35.

Evropy. Tato dohoda měla „zrát“ alespoň dva roky, než by se k ní USA připojily.⁸¹ Problém byl v odlišné percepci hrozeb: zatímco Američané věřili, že si Sovětský svaz útok nedovolí a vnitřní tlak komunistických stran je možné vyvažovat⁸², Britové se báli ztráty klíčových států (Francie a Itálie) skrze onen „vnitřní tlak“. Práce tajných služeb nestačila - bylo potřeba připoutat USA k Evropě i fakticky, skrz konkrétní smlouvu, která bude bránit proti „vnější i vnitřní“ agresi.

Bevin si tohle dobře uvědomoval, zároveň však věděl, že otevřené požadavky Američanům formalizovat alianci smlouvou se setkají s odmítnutím izolacionistického Senátu a dost možná i uvnitř samotné Trumanovy administrativy. Po uzavření smlouvy z Dunkirku (1947) začal stupňovat tlak ve věci společné aliance při jednáních s Američany.⁸³ Zdráhavost Američanů postoupit dále však měla své důvody. Za prvé to byl pocit, že se Britové snaží zneužít Američany k řešení svých vnitro-imperiálních problémů, na které sami nestačí - volně přeloženo, nezvládají závazky svojí vlastní zahraniční politiky a doufají, že je Američané „převezmou na svá bedra“ (share the burden). A za druhé, americká administrativa věřila, že klíčovou otázku Německa prozatím nebylo nutné řešit díky přítomnosti amerických jednotek na kontinentě.

Zároveň si však Američané byli vědomi, že jednotky nelze vydržovat v Německu věčně - „je pro nás nyní nezbytně nutné obnovit něco z rovnováhy moci v Evropě a Asii posílením místních center nezávislosti a *donutit je nést část břemene nákladů*“.⁸⁴ Ona „dvouroční lhůta“ měla posloužit jako důkaz životaschopnosti aliance a ukazatel začátku stahování amerických jednotek z Evropy.⁸⁵

Jak tedy vidíme, Američané od začátku přistupovali k hypotetické Atlantické alianci s obavami přílišného zatížení vlastních zdrojů. Proto ignorovali Bevinovy dotazy i prosby na společné vojenské konzultace a společné vojenské plánování, které by jistě znamenaly vznik Atlantické aliance. Bohužel, předtím než se vůbec mohly rozeběhnout

---

⁸¹ Ibid.

⁸² Například prací tajných služeb (viz volby v Itálii 1947) a pomocí ekonomických nástrojů Marshallova plánu.

⁸³ Thies, 2003: 27-28.

⁸⁴ PPS-13 dle Thies, 2003: 24.

⁸⁵ Zajímavostí je, že podle Thiese (2003:33-36) byl skepticismus Američanů ještě hlubší. Věřili, že se po dvou letech ukáže evropská aliance jako schopná a nebude již potřeba jakéhokoliv závazku ze strany USA. Pozdější ochota, vyjádřená Bevinovi „přislíbem konzultací nad podobou budoucího atlantického bezpečnostního systému“ byla podle Marshalla jen uklidňovací taktikou, jejíž původní konotace měla mít hodnotu symbolického gesta. Zdá se tedy, že původním cílem Američanů bylo skutečně nenechat se zatáhnout do „zachycující aliance“ (entangling alliance), což je velmi starý diskurs, existující již od vzniku Spojených států.

konzultace na Bruselské smlouvě⁸⁶, jak požadovala americká strana, proběhl převrat v Československu. Ten kardinálně změnil atmosféru a veřejnou percepci hrozeb v USA.⁸⁷

To, co se Bevinovi nepodařilo ani po dvou letech usilovné diplomacie, se Sovětům podařilo během několika měsíců. I přes obezřetný postup Američanů a nemizející důraz na nutnost konsolidace Evropy vyvrcholil celý proces následujícího roku podepsáním Washingtonské smlouvy a založením NATO.

To je samozřejmě zrychlený pohled, nikoliv však zjednodušující. Pro naši práci je důležité si všimnout kontextu a formování identit s důrazem na postoje dotýkající se burden-sharingu. Byla zde samozřejmě i širší role jiných události a symbolických gest,⁸⁸ ale v zásadě lze pochopit, že události jara roku 1948 měly zásadní vliv na rozhodnutí USA do transatlantické bezpečnosti trvale investovat. Fakt, že USA nechtěly investovat a spíše se snažily delegovat obranu, je pak předmětem další části textu.

2.3 Situace v padesátých letech

Situace v padesátých letech je pro burden-sharing důležitá. Při pozorování událostí uvnitř aliance totiž vidíme, že se pomalu začíná projevovat základní diskurs, který následně vydrží s NATO víceméně dodnes. Tento základní diskurs chápe NATO jako rozdělené na čisté plátce, tj. na ty kdo na obranu přispívají, a neplatiče, tj. ti, kdo na obranu nedávají dost. Jak jsme popsali v předchozí kapitole, tento základní diskurs je přímo spojený s identitou zkoumaných aktérů a projevuje se skrze politické diskuse či manifestace, které jsou formou „vystoupení“ (performance). Jisté znaky základního diskursu v otázkách burden-sharingu bylo možné pozorovat již v předchozí části, například podezřívavost USA, ale události padesátých let provedly první skutečnou institucionalizaci této problematiky v Severoatlantické alianci. Zatímco při zakládání

---

⁸⁶ Celoevropský ekvivalent Dunkirské smlouvy, uzavřené mezi Francií a Velkou Británií. Původní požadavek Američanů byl Dunkirská smlouva na úrovni států Západu.

⁸⁷ Na tomto se shodují Thies, 2003: 32-33; Kissinger, 1994: 457; Schlesinger, 1986: 166; i Lundestad, 2003: 63. Navíc je i Československo zmíněno v „legendární“ NSC 68, která zformovala většinu americké studenoválečné identity. Samozřejmě o tom, že bylo Československo chápáno jako součást „Západu“ lze vést polemiky, nicméně Judt (2005: 39), Thies (ibid.) i Churchillův projev o Železné oponě ve Fultonu, staví ČSR na Západ. Proto byl převrat chápán v USA jako ztráta. Skutečný pocit paniky však nevyvolala ztráta ČSR sama o sobě, jako spíše následné požadavky SSSR na Finsko a Norsko. Únorový převrat byl jen „spouštěčem“ pocitu, který vyvrcholil později.

⁸⁸ Minimálně Marshallův plán si zaslouží zmínku. Americká strana jej navrhla právě jako posílený „nekonvenční“ prostředek k posílení psychologického postavení Evropanů. Vyším cílem byla ekonomická obnova západní Evropy do té míry, že bude schopna se o svou bezpečnost postarat sama a USA se nebude muset zavazovat do formální aliance a už vůbec ne „dotovat“ evropskou bezpečnost americkými vojáky.

aliance byl burden-sharing jen jakousi nevyřčenou obavou, před kterou varovaly některé znaky či trendy, v padesátých letech se již problém projevil naplno.

Vojensky nebyla nově vzniklá aliance v nejlepší kondici. V padesátých letech se většina Západu stále potýkala s ekonomickými dopady konce druhé světové války. USA pomalu přenášely svoji pozornost na východní Asii⁸⁹ a se svými závazky po celém světě si zajisté nemohly dovolit ve své politice zdržování se upínat jen na Evropu, i když ta zůstávala hlavním bojištěm studené války.⁹⁰ Až do začátku Korejské války byly vojenské plány NATO v Evropě v zásadě jednoduché: stáhnout se z evropského kontinentu a pokračovat válku vyloďovací operací a úderem z Velké Británie, potažmo až z kontinentální Ameriky.⁹¹ Důležitou roli měly i jaderné zbraně,⁹² na něž se v důsledku nedostatečných početních stavů pozemních jednotek začali spojenci stále více upínat.

Jaderné zbraně se zdály být řešitelem všech strategických otázek, se kterými si západní státy v tehdejší Evropě nevěděly rady. Větší výstavba a participace vojenských jednotek Evropanů byla stále z ekonomických a v případě Německa i politických důvodů nemožná.⁹³ Koncentrované masy sovětských pozemních jednotek se zdály být zranitelné bombardováním zbraněmi atomového charakteru. Kontroverzní otázka přezbrojení Německa mohla být odložena na neurčito. Atomové zbraně se zdály být všelékem.

Americká administrativa přitom ale hrála vabank. Předpokládala, že si Sovětský svaz nedovolí zaútočit konvenčním způsobem v Evropě a bude se spíše snažit země získat skrz vnitřní tlak a páte kolony v podobě komunistických stran. Evropané se ujišťovali, že v případě sovětského útoku byli v Německu Američané, kteří sice byli konvenčně slabí⁹⁴, ale atomové zbraně tento rozdíl smazávaly. Jak si však všimli

---

⁸⁹ To se manifestovalo v tzv. diskursu „ztráty Číny“ (Loss of China discourse). Po prohře Američany sponzorovaného generála Čankajška v čínské občanské válce se ve Washingtonu roznesl pocit, že USA situaci v Asii zanedbaly a ztratily tak Čínu, a pokud se z této lekce nepoučí, ztratí toho daleko více. Pozdější rehabilitace Japonska, rozpad koloniálního systému v jihovýchodní Asii a především korejská válka tak zaměstnávaly Američany rozhodně více než v druhé polovině čtyřicátých let.

⁹⁰ Judt, 2005: 230.

⁹¹ Lundestad, 2003: 70.

⁹² Tehdy ještě založené na bázi plutonia, tedy správně nazývány jako atomové.

⁹³ I jen částečné přijetí pozdějších cílů v rámci dohody z Lisabonu v roce 1952 dovedlo některé malé státy na hranu ekonomického kolapsu. K vyřešení svých rozpadajících se koloniálních impérií samozřejmě nemohli Britové ani Francouzi používat vojsk NATO, což jen prohlubovalo účty jejich vojenských výdajů.

⁹⁴ To je samozřejmě součástí širší debaty, zdali byla americká armáda skutečně tak špatná. Její čistá „živá síla“ v tomto období nepřekročila 1,400.000 lidí. Navíc byla vesměs nezkušená, neboť systém nábory

historici, byl americký jaderný arzenál v tristním stavu již ve čtyřicátých letech a během následujících let se moc nezlepšil. Proto se často objevují termíny jako „vabank“ či „dvojitá hra“ (double game) při popisu tehdejší americké politiky, neboť neochota investovat do nových prostředků měla být vyvážena jadernými zbraněmi, které ale neexistovaly či byly jen velmi špatně nasaditelné.⁹⁵

Americká substituce evropské obrany se rozplynula se začátkem korejské války, kdy alespoň v očích spojenců velmi stoupla hrozba sovětského konvenčního útoku. Evropané začali požadovat reformulaci obranných plánů tak, aby bylo NATO schopné zadržet sovětské jednotky nikoliv na Rýnu, ale na Labi a aby se již neopakovaly původní plány na ústup z kontinentu a úderu z Británie.

Američané následně začali požadovat po evropských spojencích, aby začali *plnit svůj díl závazku*.⁹⁶ Jak zmiňuje Lundestad, je to přirozené, neboť vždy, když velmoc poskytuje ochranu menším mocnostem, požaduje ke své dispozici i lokální síly. A právě tyto „lokální síly“, tj. příspěvky národních států do společného balíku vojenských sil⁹⁷ byly nedostatečné. A to právě ve chvíli, kdy měli Američané zajišťovat kontrolu nad Německem, plnit závazky po celém světě v podobě politiky zadržování, vyvíjet atomové zbraně a konvenční jednotky pro zadržení Sovětů na Labi - to bylo příliš i na USA, které se nacházely ve skvělé ekonomické kondici. Minimálně dlouhodobě to byla cesta k ekonomickému kolapsu.

USA požadovaly po svých evropských spojencích dva body: větší příspěvek Evropanů do společného balíku vojenských kapacit a vyřešení otázky vyzbrojení Německa. Tajná zpráva prezidenta Trumana, známá jako NSC-68, rozhodla o konvenčním vyzbrojení USA a na oplátku požadovala stejnou iniciativu po evropských

---

dopřával služebně starším (a zkušenějším vojákům) odejít do civilu. Armáda tak ztratila všechny zkušené poddůstojníky z druhé světové války. Byla zde také neochota do nových vojenských prostředků investovat. Např. ze seznamu doporučení, přednesenému prez. Trumanovi již v roce 1948, byl částečně splněn jen jeden (návrat k celoplošné voj. službě v případě hrozby).

Na druhou stranu se například Lundestad (viz výše) domnívá, že byly USA nejsilnější vojenskou velmocí, neboť měly nepřekonané vojenské letectvo a naprostou většinu industriálních a vývojových kapacit tehdejšího světa.

⁹⁵ Například v roce 1949 mělo USA jen dvě bomby připravené k okamžité nasazení. Thies, 2003: 37.

⁹⁶ důraz přidán, Ibid.: 24.

⁹⁷ Jedná se o doslovný překlad „common pool of capabilities“. V přeneseném významu lze na tento termín skutečně nahlížet jako na bazén, do kterého každá země přilije svůj díl vody a tak celý bazén naplní. Slovo balík zní však lépe a proto jej budeme používat v této práci.

spojencích.⁹⁸ Tyto požadavky byly sepsány do Dohody o lisabonských úrovních sil z roku 1952. V praxi však nebyly nikdy realizovány.

Důvodů, proč jeden z prvních dokumentů NATO explicitně se týkající *burden-sharingu* nebyl nikdy naplněn, je mnoho. Například Britové se ve svém vlastním strategickém dokumentu *Global Strategy Paper (GSP)* z roku 1952 uchýlili k argumentaci, že „pokrok v jaderných technologiích předjímá změnu, které je nutné požadavky z Lisabonu podmínit.“ Jinými slovy, Britové brali americké jaderné zbraně jako multiplifikátory síly, díky nimž je možné počet vojáků snížit a ušetřit tak na obranných výdajích. Matthew Grant si například myslí, že formulace GSP založila dlouhodobý výhled britské bezpečnostní politiky za studené války.⁹⁹

Pro ostatní státy byla výstavba nových ozbrojených sil také stále příliš velkým soustem. Labouristická strana v Británii byla například nucena sáhnout do fondů zásobujících sociální programy a převést je do gesce ministerstva obrany. Notně tím přispěla ke svému pádu ve volbách v roce 1951, tudíž byly výdaje na obranu risk politický. Příklad z jiných zemí: Norsko například v první dekádě existence NATO platilo až čtyřicet procent svých ročních vojenských výdajů z fondů NATO a USA.¹⁰⁰ Některé státy se ocitly na pokraji svých ekonomických možností po zavedení předběžných opatření.¹⁰¹ Původní plán kombinovaných devadesáti šesti divizních úkolových uskupení vystavěných v průběhu let 1952 až 1954 byl v tichosti snížen na pouhých dvacet pět divizí, plus dalších dvacet pět v záloze v roce 1954.

Eisenhower si stěžoval, že ho „unavuje evropský zvyk brát si naše peníze, nevšimnout si jakékoliv americké zmínky o tom, jak by se peníze měly projevit a poté předpokládat, že mají plné právo kritizovat americkou zahraniční politiku.“¹⁰² Řešení tohoto problému spatřoval dvojí: ve „strategické adaptaci“ NATO a vyzbrojení Německa. Zvláště po propuknutí korejské války se začalo o problému Německa otevřeně mluvit. Proces strategické adaptace vyvrcholil formulací doktríny masivní odplaty v roce 1954, která předpokládala nasazení nově vynalezených taktických jaderných zbraní při sovětském útoku skrz Německo.

---

⁹⁸ Sloan, 2003: 17.

⁹⁹ Grant, 2011: 15-16. Bez zajímavosti jistě není, že právě původní myšlenka Britů o „všemohoucnosti“ nových termojaderných zbraní později také formovala zprávu prezidenta Eisenhowera NSC 165, známá pro své představení „Politiky nového pohledu“ (*New Look policy*). Ta později kulminovala v doktríně masivní odplaty.

¹⁰⁰ Lundestad, 2003: 71. Konkrétně se jedná o roky mezi 1950 až 1965.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² Judt, 2005: 150

Nakonec i samotné mezinárodní prostředí bylo v roce 1955 z politického hlediska odlišné od toho před pěti lety. Smrt Stalina, Churchillův pokus obnovit vztahy se Sověty v Ženevě, návštěva Konrada Adenauera v Moskvě a propuštění zbývajících německých zajatců na Sibiři přinesly náladu/očekávání pozitivní budoucnosti a dostatečně zdůvodnily nenaplnění Dohody o lisabonských úrovních sil. Jak si ukážeme v další kapitole, není to ani poprvé a ani naposledy, co se vývoj v NATO ubíral tímto směrem. Pokus o „nový“ Lisabon byl ještě mnohokrát v budoucnu opakován a skoro vždy se stejným výsledkem: pokus USA donutit Evropu vydávat více většinou po pár letech skončil malým navýšením ze strany Evropy, aby byl po pár letech opět snížen. Termín „strategická adaptace“ sice získal jiné konotace, v poslední době (po událostech na Ukrajině) ale došlo k jeho oživení v onom původním smyslu - jako prostředku jak udržet alianci bojeschopnou i bez dostatečného evropského příspěvku do společného balíku vojenských kapacit.

2.4 Pozdější události studené války

Historický vývoj Studené války ukázal neustálé potvrzování zavedených trendů i diskursu: jednalo se jen o různé aspekty základního diskursu (prostorové, morální či časové), na které byl zrovna pokládán větší či menší důraz. Minimálně za zmínku stojí aktivita v burden-sharingu projevená během 70. let. Americká administrativa bojovala v té době s burden-sharingem v NATO z více důvodů; Například byl problém s strategickými jadernými zbraněmi. Po kubánské krizi z 60. let začal Sovětský svaz nové kolo zbrojení s cílem předejít jadernou výhodou Západu. Přidal se také faktor „vietnamské únavy“ a nucený odchod od dolaru krytého zlatem. To vše obnovilo diskusi v burden-sharingu, neboť se USA dostaly do poměrně úzké manévrovací pozice.¹⁰³ Prvotní zájem Američanů byl vlastně banální: Evropané měli prostě jen platit větší část účtu za předsunuté základny v Evropě. Prezident Nixon však postupně začal přidávat i jiné požadavky a cíle: Evropané měli především pozvednout své konvenční kapacity.¹⁰⁴

Do debaty se také zapojil Kongres, kde v květnu 1971 neprošel tzv. „Mansfeldův dodatek“. Ten přikazoval stáhnout polovinu amerických jednotek dislokovaných v Evropě do konce roku. Zákon sice neprošel, byl však nahrazen Jackson-Nunnovým dodatkem z roku 1973, který přikazoval administrativě USA stáhnout (skoro) všechny

---

¹⁰³ Ozbrojené síly v USA v 70. letech zmenšily své stavy ze zhruba 3,5 miliónu vojáků na 2,2 miliony a povětšinou 70. let výdaje na zbrojení klesaly. Thies, 2003: 168.

¹⁰⁴ Tonelson, 2000: 34.

americké jednotky, pokud by nedošlo k vyrovnání deficitu plateb USA za jejich evropské angažmá. Tisková zpráva NATO z května 1975 konstatovala, že „po započítání plateb Spolkové republiky Německo je tento stav více než naplněn“.¹⁰⁵

Následně došlo k úpravě pravidel financování Severoatlantické aliance a k proměně americké vyjednávací strategie. Místo hrozeb stahování vojáků se snažil prezident Carter dosáhnout mezi spojenci dohody. V roce 1977, dva roky před sovětským vpádem do Afghánistánu, bylo stanoveno, že všechny spojenecké vlády budou navyšovat své reálné výdaje na obranu konzistentně o 3 % každý rok.¹⁰⁶ Dva roky od zahájení platnosti pravidel v roce 1979 Británie oznámila, že cíle nezvládne splnit. Německo tak stihlo učinit dokonce již rok předtím, čímž se tímto programem řídilo jeden celý rok.¹⁰⁷ Tyto kroky je potřeba vnímat v celkovém kontextu a na pozadí afghánské krize, proto jí věnujeme prostor v následující části.

2.4.1 Afghánistán poprvé

Dění v alianci během afghánské krize v mnohém předznamenalo problémy dnešního NATO. Ironií se může zdát, že se tato středoasijská země již dvakrát velmi výrazně dotkla procesu burden-sharingu, a to dokonce do té míry, že došlo k ovlivnění identit a diskursů v rámci Severoatlantické aliance. V obou historických případech¹⁰⁸ byl hlavní důraz během aliančního dialogu dáván na nečlenský, vzdálený, statut země. Zdůrazněním této geografické položky identity (jak v roce 1979, tak v roce 2001), chtěly USA Evropě především zdůraznit, že musí přidávat více na obranu, pokud chtějí počítat s jejich pomocí v Evropě. V druhém případě se jednalo o trochu složitější vyjádření prostorového aspektu, totiž že obrana proti terorismu začíná „ve vzdálených zemích“, kde by i Evropa měla přispět svým dílem.

Jádrem problému původní afghánské krize z roku 1979 byl skutečně onen geografický či prostorový prvek, stejně jako morální. Afghánistán nebyl členskou zemí, nebyl dokonce ani v Evropě, a proto evropští členové NATO nechápali, proč je potřeba zavádět tak přísná a rozsáhlá opatření požadovaná prezidentem Carterem.¹⁰⁹ Jeho administrativa přišla s několika iniciativami, které měly být „adekvátní“ odpovědí ze strany NATO na sovětské chování. Carter spojence požádal o prostředky symbolické,

---

¹⁰⁵ NATO Press release, 1975.

¹⁰⁶ Časově se mělo jednat o období mezi 1979 až 1986. Thies, 2003: 258.

¹⁰⁷ Thies, 2009: 228.

¹⁰⁸ tj. Sovětská invaze do Afghánistánu z roku 1979 a počátek okupace Afghánistánu v roce 2001.

¹⁰⁹ Thies, 2009: 224, Lundestaad, 2003: 209, Tonelson, 2000: 34-36.

např. neúčast na Letních olympijských hrách v Moskvě v roce 1980, ekonomické (embargo na vývoz obilovin) a jiné hospodářské a vojenské sankce. Vojenská iniciativa pak měla vlastní rozvětvenější podobu a měla „znovuoživit“ skomírající obranné kapacity NATO a ulevit USA při policejním dohledu nad Blízkým východem. Nejzajímavější z těchto požadavků zavazoval státy Severoatlantické aliance k reálnému růstu obranného rozpočtu alespoň o 3 % za každý rok.¹¹⁰

Argumentem USA byla, kromě obvyklé promluvy o „transatlantické vzájemnosti“ (tj. Evropa by měla pomáhat chránit zájem USA, tak jako USA pomáhá chránit zájem Evropy),¹¹¹ i čistě logická úvaha Carterových poradců: pokud Evropané nechtějí Američanům pomáhat vojensky v oblasti Blízkého východu, měli by aspoň dostatečně vybudovat vlastní obranné kapacity. Mohli by tak „zastoupit“ americké vojáky na základnách v Evropě v případě eskalace a nasazení těchto jednotek na Blízkém východě či v Asii. Administrativa USA byla také nakloněna jakékoliv pomoci (i minimální) ze strany Evropy přímo v oblasti Blízkého východu. To však byl složitější problém, jak osvětlíme níže. Jak upozorňuje Thies, samotný požadavek na vojenskou pomoc v operační oblasti mimo Evropu se musel dřív nebo později vyrovnat s přirovnáním k Suezské krizi.¹¹² Teď to však byli Američané, kdo žádal pomoc od Evropy.

Oba aspekty Carterova plánu posílení vojenských kapacit, tj. posílení evropských armád pro zástup na kontinentě a pomoc na Blízkém východě se podařilo naplnit jen velmi částečně. Prvním problémem byl postoj Evropanů k situaci na Starém kontinentě. Evropané možná chápali jednání Sovětského svazu v Afghánistánu jako nemorální, rozhodně však neměli chuť kvůli „vzdálené zemi“ vydávat více na obranu a už vůbec ne nějak tvrdě trestat Sovětský svaz a ohrožovat tím výsledky détente.¹¹³ Určujícím v tomto směru bylo postavení Francie a Německa. Německý kancléř Schmidt chápal americkou akci jako výsledek „globalizace“ vztahu „Západ-Východ“. Jinými slovy, bezpečnostní situace v Evropě měla být podle Schmidta oddělena (decoupled) od situace na Blízkém východě.¹¹⁴

---

¹¹⁰ Viz předchozí část. Tento závazek byl součástí balíku opatření, který měl v té době již delšího trvání. Pochází původně z května 1977 ze summitu NATO v Londýně, jehož platnost měla začít v roce 1979. Po invazi do Afghánistánu, byl závazek opět zopakován. Thies, 2003: 182.

¹¹¹ Thies, 2009: 222.

¹¹² Ibid.: 231.

¹¹³ Ibid.: 226.

¹¹⁴ Lundestaad, 2003: 209.

V očích většiny Evropanů byl Carter chápán jako panikář, který volal do boje v situaci, kdy to nebylo třeba, vyhlášoval nové velkolepé doktríny¹¹⁵ a nedomyšlel důsledky svých akcí.¹¹⁶ Německo a Francie také shodně kritizovaly jeho příliš velké zaměření na řešení krize vojenskými prostředky. Problematickým aspektem byla také ekonomická situace.

2.4.2 Debata o burden-sharingu

Kolik „přemrštěných požadavků“ Carter vůči Evropě vynesl? Prvotním požadavkem bylo navýšení obranných prostředků evropských členů NATO. Samotné USA se rozhodly jít příkladem a vrátily se po deseti letech škrťů k navyšování výdajů na obranu o 5 % ročně. Původní slib o meziročním navýšení o 3 % z roku 1977 byl znovu připomenut. Součástí tohoto balíku „rychlých řešení“ byl i požadavek k vyrovnání vojenských sil podél tzv. „Centrální fronty“¹¹⁷ a závazek LTDP.¹¹⁸ Jak jeho snahy dopadly, bylo popsáno již na začátku této kapitoly. Nelze však jednoznačně soudit, že se evropští spojenci projeví jako free-rideři i v ostatních ohledech.

Za druhé požádal Carter Evropany o bojkot XXII. letních olympijských her v Moskvě v roce 1980 a zavedení nových sankcí na vývoz do Sovětského svazu, především embargo na vývoz obilovin. To se setkalo vesměs s částečným úspěchem. U Letních olympijských her se k USA přidala jen Kanada, Norsko, Turecko a SRN. Francie, dokonce i Velká Británie, své delegace vyslaly. U sankcí se prosadila kompromisní pozice, kdy Evropa sice nezavedla stejné sankce jako USA, ale zaručila se, že jejich firmy nevyužijí pozice vyklizené USA v Sovětském svazu.

Hlavním hnacím prvkem odporu byl v tomto případě¹¹⁹ německo-francouzský tandem. Kancléř Schmidt, kromě značných osobních antipatií ke Carterovi, chápal roli Německa jako zprostředkovatele kontaktu mezi Sovětským svazem a USA, jakousi třetí stranu konfliktu v Evropě. Tohle byla nová věc v základním diskursu NATO. Většina krizí v minulosti byla postavena na výmluvách Evropanů, proč něco, obvykle větší

---

¹¹⁵ Tzv. Carterovu doktrínu, pojednávající o ochraně Perského zálivu jako životně důležité zásobárny ropy, vyhlásil prezident ve Zprávě o stavu Unie z ledna 1980.

¹¹⁶ Lundestaad, 2003: 208. Jak si všímá Thies, 2009: 222-224, byl za tím pravděpodobně sled událostí v arabském světě, který vedl k pocitu ohrožení v USA. Od začátku Carterovy administrativy došlo k útoku na Velkou mešitu v Mekce a možnosti převratu v Saúdské Arábii, útoku na americkou ambasádu v Pákistánu a samozřejmě revoluci v Íránu.

¹¹⁷ Geograficky se jedná o území Západního Německa, kde byly dislokovány britské a americké jednotky.

¹¹⁸ z angl. Long Term Defence Program, který se zaměřoval na zlepšení deseti kategorií v rámci NATO. Thies 2003: 274

¹¹⁹ Tj. nevojenské návrhy Cartera jako odpověď na sovětské chování.

výdaje na obranu, nejde a jak správně zaujmout USA, aby neztratily o dění v Evropě zájem. Schmidtova politika v tomto případě vykazovala jisté prvky gaullismu, jakkoliv daleko k tomuto fenoménu měla. Rétoricky Schmidt především obhajoval politiku détente jako „*dlouhodobý proces, jehož výsledky nelze zahodit po patnácti letech tvrdé práce.*“ Francouzští představitelé se pro změnu nechali slyšet, že „*výsledkem Carterových opatření by byl návrat studené války do Evropy, a to si nikdo nepřejeme.*“¹²⁰ Jak je z obou promluv patrné, vzniká zde nový alternativní diskurs, který se později naplno projeví při evropských protestech proti intervenci Iráku v roce 2003. Tento alternativní diskurs chápe Evropu jako autonomní centrum moci vis-à-vis USA a Sovětskému svazu. Jeho legitimita je založena na všech prvcích diskursu, prostorovém, časovém i morálním. Fakt, že se podařilo Evropanům dosáhnout míru na evropském kontinentě samostatně a dlouhodobým diplomatickým vyjednáváním, vytváří zdání, že jde bezpečnostní otázky řešit i lépe bez amerického harašení zbraněmi. Není zde sice otevřeně přiznaný morální prvek diskursu, tj. že by evropská diplomacie byla morálnější nástrojem než americké zbrojení. Jsou zde však oba zbývající; časový prvek (tj. dříve, když měly velení USA, to nešlo a dnes ano) a prostorový prvek (tj. požadavek na oddělení situace v Evropě od souboje se Sovětským svazem jinde).¹²¹

Třetím požadavkem Carterovy administrativy byl požadavek na pomoc a „rozdělení si povinností“¹²² při stabilizaci Blízkého východu. USA požadovaly co nejvíce, i minimální, pomoci při stabilizaci regionu. Tou měla být jak navýšená rozvojová pomoc pro vybrané arabské země, tak i pomoc s organizací nové Rapid Deployment Force (RDF) - nového úkolového uskupení sestaveného z amerických ozbrojených sil. Protože se RDF skládala většinou z jednotek dislokovaných v Evropě, potřebovala mít předjednaná místa pro vytvoření leteckého předmostí pro intervenci v Asii. Carter tudíž žádal o předčasné udělení práv k užití zbylých britských základů v Indickém oceánu. Například při přesunutí některých vojenských jednotek¹²³ z Evropy na Blízký východ požadoval Carter práva pro dislokování jednotek na základně Masirah a možnosti zvětšení operační kapacity na ostrově Diego Garcia.¹²⁴

---

¹²⁰ Thies, 2009: 230.

¹²¹ V tomto ohledu se sluší připomenout Schmidtův komentář k tendenci Spojených států globalizovat si boj se Sovětským svazem na celý svět.

¹²² v orig. „division of labor“, Thies, 2009: 225.

¹²³ Konkrétně jednoho úderného svazu letadlové lodě dislokovaného ve Středozemním moři v květnu 1980. Thies, 2009: 229.

¹²⁴ Ibid.

Zde se opět dostavil jakýsi mix úspěchu a odmítnutí. Na jednu stranu např. navrhlo Nizozemsko vytvoření zcela nové společné námořní patroly, která měla zastoupit americké lodě odplouvající ze Středomoří na Blízký východ. Německo pak zase slíbilo peněžní podporu Portugalsku, Turecku a Pákistánu v řádu milionů dolarů.¹²⁵ Avšak s výjimkou těchto případů se již dál nic nedělo. Velká Británie dohodu o právech užití základen v Indickém oceánu rychle zamítla. Carter neuspěl u Britů ani s prosbou o vyslání alespoň minimálního příspěvku do RDF. S ohledem na fakt, že Británie a Francie byly jediné dva evropské státy schopné jakékoliv projekce síly, jednalo se o burden-sharingový debakl.

Carterovu iniciativu pomohla zachránit Francie, která se rozhodla vytvořit vlastní expediční úkolové uskupení. Toto uskupení však dostalo dva úkoly; být připraveno na operace v regionu Indického oceánu a být připraveno podpořit obranu Německa. Jak si všímá Thies, byl to chytrý tah, neboť tím otupil domácí protiamericky naladěné publikum a zároveň stáhl trochu břemene z amerických beder. Pozdější francouzský ministr zahraničí Pierre Lellouche prohlásil, že *„Francie je nyní nejlépe ze všech evropských zemí připravena chránit svou bezpečnost v Evropě i ve Třetím světě, (...) Francie má nyní objektivně ze všech evropských národů nejbliže k Reaganově administrativě ve svém zájmu postavit se novým hrozbám mezinárodní bezpečnosti.“* Chování Francie se může zdát nesystematické, uvážíme-li, že se paralelně k těmto krokům společně se Schmidtovým Německem stavěla za „Evropu détente“. Nicméně jak si povšiml Thies, je to vlastně paradoxem Francie pod vlivem de Gaulla, kde se političtí vůdci obvykle nahlas vymezují vůči americké zahraniční politice, aby pak v tichosti podpořili jejich kroky v bezpečnostní politice.

Afghánistán je nesmírně poučnou epizodou z historie Severoatlantické aliance, jejíž detailní znalost se nám bude hodit i později pro popis jiných identitárních soubojů v NATO. Ano, lze namítat, že první známky alternativního diskursu v Evropě existovaly ještě před nástupem Cartera, např. při francouzském vystoupení z vojenských struktur NATO v šedesátých letech. Účelem této podkapitoly ale bylo ukázat, jak podobné situace, se kterými se NATO musí potýkat dnes, mohou mít své předobrazy v minulosti. Během afghánské krize se tak řešily velmi podobné problémy jako dnes: evropští spojenci nedodržovali závazek výdajů na obranu již velmi brzo po uzavření dohody z

---

¹²⁵ Aviation week, Germans Increase Defense Budget, *Aviation Week & Space Technology*, May 1980, p. 19. Dostupné na <http://archive.aviationweek.com/image/spread/19800512/10/2>.

roku 1977. Francouzští a němečtí politici usilovali o organizaci vlastní zahraničně politické platformy a spojenci se neshodli ani na podobě opatření, ani na základních strategických zájmech. Jedním z řešení problému bylo založení rychle nasaditelného vojenského úkolového uskupení (Rapid Deployment Force), které se ovšem nikdy nepodařilo přetavit do praxe.

3. Situace po studené válce

S postupným vyvrcholením studené války a koncem bipolárního souboje se Severoatlantická aliance dostala na rozcestí, které definovalo její budoucí podobu a budoucí podobu burden-sharingu. Po letech toho, co bylo později nazváno „klidná léta studené války“¹²⁶ s jasně definovaným nepřítelem a hranicemi, přišla událost přepisující celé strategické prostředí. NATO vzniklo jako reakce na rozpínavost Sovětského svazu a po většinu svého času bylo pre-eminentním strategicko-bezpečnostním fórem států Západu.¹²⁷ Bylo tak chápáno nejen evropskými státy, ale i USA, byť ty samozřejmě viděly spíše užitnou hodnotu aliance než fórum pro diskusi se spojenci. S koncem studenovélečného konfliktu pak vyvstala nepříjemná otázka: Co dál? Dnes víme, že aliance tuto debatu o své vlastní budoucnosti přežila ve fakticky nezměněné podobě. Nicméně v tehdejší době se volba „strategické adaptace“ zdála jako nejisté východisko. Stále se však bavíme v rovinně faktické. V rovině diskursivní však došlo k enormním změnám, které budou dále popsány.

Tato strategická adaptace aliance, jak byla popsána v kapitole o padesátých letech, samozřejmě neproběhla bez interakce uvnitř základního diskursu burden-sharingu. Referenčních bodů, formujících debatu o burden-sharingu uvnitř NATO, je mnoho, snažili jsme se vybrat ty nejzřetelnější a nejjasnější.¹²⁸ Patří mezi ně intervence na Balkáně a v Zálivu, alianční dialog v rozmezí let 1990 až 1993¹²⁹ a také rozšíření aliance v druhé polovině tohoto zkoumaného období. Co se týče burden-sharingu a budování identit jednotlivých aktérů, dochází ke změnám, byť jiným než je na první pohled zřejmé.

Většina ze zavedeného základního diskursu v otázkách burden-sharingu, který předpokládá, že NATO tvoří evropští free-rideři¹³⁰ a američtí daňoví poplatníci, zůstala.

---

¹²⁶ Bensahel, 1999: 54.

¹²⁷ To je samozřejmě silné tvrzení, autor této práce je názoru, že skutečně výsadního postavení se NATO dostalo až po studené válce. Srovnej s Lundestad, 2003 a Judt, 2005.

¹²⁸ Existuje vícero rovin burden-sharingu které lze v devadesátých letech analyzovat. Např. diskurs sjednocené Evropy, která musela nést náklady na politiku Maastrichtských kritérií, se jeví jako jasný. Zvolili jsme však především krize, jejichž povaha byla alianční, nikoliv národní, neboť jak bude vysvětleno dále, národní hlediska bylo nakonec určují ve vývoji okolo ESDI.

¹²⁹ Např. debata okolo Londýnské deklarace, „mírová dividenda“ a sdílení břemene při finanční pomoci bývalým státům Varšavské smlouvy.

¹³⁰ z angl. free rider, doslova přeloženo jako „ten, co jede bez odporu.“ V druhotném významu také jako ten, co jede načerno/zadarmo.

V jistém slova smyslu došlo dokonce k posílení legitimacy tohoto základního diskursu *platičů a neplatičů*. Došlo však i k intervenci v podobě alternativního/nelegitimního diskursu, který byl postaven na projektu CSDP/EU. Tato intruze alternativním diskursem vedla nejprve ke změnám některých prvků v rámci původní diskursivní sítě *platičů a neplatičů*, později dokonce k rozpadu bipolárního vztahu *platiči vs. neplatiči*. Vznikla spíše volně propojená multipolární diskursivní síť, resp. základní diskurs s (minimálně) třemi póly. Některé prostorové, časové a morální prvky těchto diskursů byly společné, jiné si však odporovaly.

Kvůli důležitosti a dopadům, jaké projekt CSDP měl pro vývoj debaty kolem *burden-sharingu* v NATO, se mu proto dostane zvláštní pozornosti v nadcházejícím textu; větší pozornosti než výše zmíněným historickým událostem devadesátých let (intervence na Balkáně atd.). Důvodem je nutnost se na proces sjednocených evropských armád podívat z pohledu dlouhodobějšího vývoje, který byl ovlivněn oněmi krátkodobými událostmi. Nesmíme tedy analyzovat diskursivní *burden-sharingové* prvky debaty o CSDP samostatně, vedle *burden-sharingové* debaty např. o intervenci v Kosovu, ale měli bychom chápat CSDP jako jakousi „nadstavbu“ těchto událostí. Protože například selhání západoevropských zemí v Bosně v roce 1993 a dále vedlo k novému impulzu v diskursivním chápání *burden-sharingu*. Selhání mělo výjimečný dopad i na debatu o CSDP. Naši analýzou diskursu ukážeme, že CSDP je naprosto novým referenčním aktérem, který ovlivňuje diskursivní identity v základním diskursu *burden-sharingu* v NATO. Ovlivňuje je dokonce do té míry, že přežívá v chování států Severoatlantické aliance dodnes.

Načrtnutému zdůvodnění odpovídá i struktura kapitoly. Začneme proto interpretací aliančního strategického dialogu mezi léty 1989 a 1993, které budou zároveň sloužit jako úvodní diskursivní vymezení členů aliance v debatě o CSDP. Následovat budou úseky o intervencích v Zálivu a Balkáně, aby skončily u debaty o nákladech rozšíření NATO a pozdějšího vývoje diskursu o CSDP.

3.1 Historická debata o NATO

Podle analytiků mělo s koncem studené války Severoatlantické alianci odzvonit, či se měla organizace alespoň radikálně proměnit. Například skupina vlivných (neo)realistických akademiků tvrdila, že je rozpad NATO jen otázkou času. Vlivná jména jako třeba teoretik ofenzivního/defenzivního realismu John Mearsheimer či autor

teorie vyvažování hrozeb Stephen Walt tvrdili, že je pád do irelevantnosti otázkou času. Mearsheimer viděl budoucnost v návratu k meziválečnému realismu a konci integračního procesu v Evropě. Snažil se dokázat, že pro USA bude příliš těžké působit jako vyvažující element a nebudou mít prostředky potlačovat „přirozené“ realistické tendence evropských států. Později svůj slavný článek poopravil v tomto bodě, neboť tvrdil, že konec NATO nenastal, protože pro USA je *levnější platit za NATO* než zadržovat Německo, které by celkem jednoduše mohlo ovládnout celý kontinent a postavit se proti USA.¹³¹

Argumentace neorealisty Stephena Walta byla podobná. I Walt přijal za jisté, že NATO „upadne do postupné irelevance“¹³² neboť ztratí dvě ze tří podmínek podmiňujících existenci aliancí (geografickou blízkost a ofenzivní ideologii protivníka) a třetí (ofenzivní vojenské kapacity) bude značně oslabena.¹³³ Po operaci v Kosovu názor opět zopakoval a přidal několik dalších argumentů, z nichž některé předznamenaly dnešní prognózy proměny světové ekonomiky a postupný úpadek USA. Na rozdíl od dnešních prognóz předpokládající růst Asie jako hlavního světového centra ekonomie, to byla EU a projekt eura, které (nejen)¹³⁴ Waltovi imponovaly v roce 1999.

Druhým argumentem byla údajná změna složení elit, které vedou a ovlivňují zahraniční politiku USA. Postupně prý mizí staré elity reprezentované bílými anglosaskými protestanty z Východního pobřeží s kořeny na starém kontinentu a afinitě k němu. Jsou nahrazováni novými mladými „technokraty“, nezřídka vyučenými na elitních univerzitách Západního pobřeží. Tito noví mladí byrokraté nemusí nutně být členy politického establishmentu, jako spíše neformálních struktur, které mají zásadní vliv na debatu o zahraniční politice v USA.¹³⁵ Kromě jimi uznávaných tradic jsou to i jejich vazby orientované na Asii, nikoliv Evropu, které povedou USA k přesunutí NATO do druhotné pozice.

---

¹³¹ Mearsheimer, 1991. Důraz přidán.

¹³² Walt, 1999.

¹³³ Walt, 1987: 23-26.

¹³⁴ Smyslem této promluvy není vyzdvihnout Waltovu pozici, která určitě není ojedinělá či unikátní, je však zajímavá v kontextu NATO, neboť se na tom Walt snažil ukázat, že Evropa bude mocnější, nikoliv slabší, než USA.

¹³⁵ Termín „neformální struktury“ je samozřejmě otevřený a studie o skutečném vlivu tzv. „think-tankové mašinérie“ ve Washingtonu D.C. se neustále sepisují. Walt tím především myslí, že tito noví analytici jsou součástí této think-tankové mašinérie a ta má zásadní vliv na podobu zahraniční politiky USA. O tomto vlivu se později rozepsal s Johnem Mearsheimerem v knize *The Israel lobby and U.S. foreign policy*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2007.

Příklady a analýzy Mearsheimera a Walta uvádíme jako zprofanovanou ukázkou uvažování o alianci v devadesátých letech a především ukázkou silných kritických názorů vůči budoucnosti aliance. To nám slouží k podchycení atmosféry, v jaké se politici scházeli a snažili se vymyslet další kroky do budoucna a kdy se z akademického hlediska naopak řešilo, jestli aliance vůbec má šanci přežít. Na kritizující podtext neorealistickeých příspěvků je tak nutné nahlížet v širším kontextu tzv. „NATO debaty.“¹³⁶

3.2 Diskursivní prostředí aliance v Londýně a Římě

Kromě debaty na akademické úrovni existovalo i něco ve smyslu „vnitro-aliančního dialogu“, byť měl jen velmi krátkého trvání a byl přerušen okolnostmi intervencí v Zálivu a krizí na Balkáně. Tento proces odehrávající se uvnitř aliance vedl nejprve k Deklaraci z Londýna z června 1990 a k novému strategickému konceptu z Říma o rok později. Londýnský dokument byl jen spíše strohým konstatováním současného stavu aliance.¹³⁷ Zcela logicky se věnoval hlavně vztahům mezi NATO a bývalými státy Varšavské smlouvy, v jejichž vztazích nastala dle dokumentu nová dynamika.¹³⁸ Při pročitání dokumentu lze narazit na zajímavé pasáže, věnující se „nutnosti alianci transformovat“¹³⁹ a do budoucna se naučit používat *i jiné* než vojenské prostředky.¹⁴⁰ Podrobně se také hovoří o nadcházejících jednáních o smlouvě CFE, která je chápána jako nový hlavní prostředek bezpečnosti v Evropě. Dokument také volá po snížení počtu jaderných zbraní. V bodě 12 deklarace se dokonce dočteme, že „abychom

---

¹³⁶ Termín „NATO debata“ je poněkud problematický. Označuje jednu z mnoha akademických debat, které se okolo Severoatlantické aliance vedou vždy, když se dostane do těžkého období. Proto může termín označovat vícero debat, nad různými tématy a v různých časových obdobích. Existuje tak například NATO debata komentující rozšíření NATO o členy bývalého východního bloku či NATO debata okolo roku 2010 řešící budoucnost dalšího strategického směřování aliance. Termínem v tomto textu označujeme debatu mezi konstruktivisty, liberály a realisty, která probíhala v devadesátých letech a řešila, jak je možné, že aliance stále funguje i přes ztrátu hlavního nepřítele. Waltovy příspěvky je tak nutné vidět v kontextu podobných textů (viz. např. Kappena, 1994. nebo Glaser, John: Why NATO is still Best. *International Security*, Vol. 18, No. 1 (Summer, 1993), s. 5-50.).

¹³⁷ Tonelson, 2000: 43.

¹³⁸ Srovnej s Behnke, 2008: 77-91. Ten tvrdí, že naopak zůstal geopolitický diskurs aliance stejný. Tj. ačkoliv se změnil aktér „Other“ (Sovětský svaz), postoj Self (NATO), zůstal stejný. Ačkoliv Behnkeho práce velmi dobře analyzuje oba strategické dokumenty, jeho primární zaměření je na vnější vztahy NATO v síti my - oni. Naše práce se týká vnitro-aliančních vazeb burden-sharingu, kde nejprve v Londýně dochází k prvním příznakům změny struktury my - oni, později potvrzených v Římě.

¹³⁹ London declaration, 1991: (§1). „As a consequence, this Alliance must and will adapt.“ NATO: London declaration on a transformed Atlantic alliance.

¹⁴⁰ Ibid.: (§ 11). „The significant presence of North American conventional and US nuclear forces in Europe demonstrates the underlying political compact that binds North America's fate to Europe's democracies. But, as Europe changes, *we must profoundly alter the way we think about defence.*“ Důraz přidán. Ibid.

mohli *snížit naše vojenské požadavky*, musíme následovat možnosti uzavření smluv o redukci vojenských sil.“¹⁴¹

Určujícím bezpečnostním prvkem NATO tak již nejsou jen armády, zastrašení jadernými zbraněmi a vojenské schopnosti, ale *především* diplomacie a kooperace v bezpečnostní sféře. Vidíme tak kvalitativní posun v morálním prvku diskursivní sítě a delegitimizaci požadavku po vysokých/spravedlivých vojenských výdajích. Problematická je však absence jasně definovaného Oni v dokumentu. V Deklaraci se totiž dále dočteme, že klíčem k bezpečnosti je „správný mix jaderných a konvenčních kapacit.“¹⁴² Nevíme tudíž, zdali nový důraz na aktualizované bezpečnostní prostředky je v souladu s novým čtením bezpečnostní situace v Evropě, či prostě jen přáním politiků sestavujících deklaraci. Cítíme, že diskurs *platičů a neplatičů* bude brzy podroben změnám jednotlivých diskursivních prvků, zatím je však v dokumentu zmíněn spíše okrajově. A už vůbec zde není zmíněno rozdělení na rovnici Evropa vs. USA.

Oproti mírně optimistickému Londýnu obsahoval následný Římský strategický koncept z roku 1991 více realismu.¹⁴³ V zásadě reagoval na dvě tehdy aktuální situace: na již ukončenou intervenci v Zálivu, kde skončilo angažmá Evropy z hlediska sdílení břemene katastrofou, a na pozvolna se rozvíjející krizi na Balkáně.¹⁴⁴ Dokument v zásadě přiznal možnost vojenské intervence mimo území členských států NATO, které bude nutné provádět pro zachování bezpečnosti aliance.¹⁴⁵ Toto přiznání je jen velmi nepatrné a patrně vychází z odporu některých členských zemí k otevřenému přiznání nutnosti projekce vojenské síly do out-of-area prostoru.¹⁴⁶

Behnke opět rozdělil prostorové vyhodnocení budoucího operačního působení NATO na: region střední a východní Evropy, bývalý Sovětský svaz, Jižní periferii a tzv. globální kontext.¹⁴⁷ Z našeho pohledu, hledajícího prvky diskursu sdílení společného břemene, se jeví jako nejzajímavější onen region Jižní periferie, který, jak již víme z předchozí kapitoly o sovětské invazi do Afghánistánu, měl často polarizační účinky na debatu o burden-sharingu v alianci. Jinými slovy je to právě prostorové vymezení „out-

---

¹⁴¹ Ibid.: (§ 12). „To reduce *our military requirements*, sound arms control agreements are essential.“ Důraz přidán. Ibid.

¹⁴² Ibid.: (§15). „The Alliance must maintain for the foreseeable future an appropriate mix of nuclear and conventional forces.“ Ibid.

¹⁴³ Tonelson, 2000: 45.

¹⁴⁴ O obou intervencích a jejich dopadech na burden-sharing, bude řeč dále.

¹⁴⁵ Jedná se např. o body (§9), (§11) či (§38). Rome Strategic Concept, 1991.

¹⁴⁶ Kay dle Behnke, 2012: 79.

¹⁴⁷ Behnke, 2012: 80-82. Pojmem „Jižní periferie“ myslí Behnke to, co je v Římském dokumentu nazýváno „jižní Středomoří a Blízký východ.“

of-area“, které vede nejčastěji k burden-sharingovým třenicím v rámci aliance. Dochází tak k posunu prostorového prvku diskursu sdílení břemene od roviny čl. 5. k teritoriální obraně k out-of-area misím, které budou nutné k zachování bezpečnosti severoatlantické organizace.¹⁴⁸ Jinými slovy, spojenci se již „nehádají“ o to, jak sdílet břemeno obrany proti Sovětům ve střední Evropě, ale o sdílení břemene v oblasti „out-of-area.“

Na to navazující se pak jeví první zmínky o konceptu ESDI. Římský dokument tak diskutoval možnosti vzniku samostatného evropského vojenského aktéra, resp. posílení vojenských schopností evropských členů aliance. V čl. 21 se dočteme, že: „*Jiné instituce jako např. ES, WEU, CSCE mají role k naplnění ve svých vymezených oblastech. Vytvoření evropské identity v bezpečnosti a obraně povede k převzetí většího dílu odpovědnosti za svoji bezpečnost a k posílení transatlantické solidarity. Nicméně rozsah členství a jeho schopnosti předurčují NATO k plnění všech čtyř strategických cílů vytyčených tímto dokumentem.*“¹⁴⁹

Na první pohled je patrné, že se musíme zamyslet nad tím, co tedy vlastně státníci v dokumentu zamýšleli. Dokument na jednu stranu požadoval vytvoření ESDI jako nutnost solidárního rozdělení zodpovědnosti a břemene. Na druhou stranu to však nemělo být pod pláštěm WEU či EU, ale jen v rámci NATO. Jak bude ještě vysáno níže, byl tento bod výsledkem působení dvou diskursivně protichůdných center, které se začaly postupně formovat: atlantisté a evropeisté. První tábor byl zastoupen USA, Velkou Británií a menšími členy. Evropeisté byli kromě Francie ještě omezeně podporováni Španělskem a Itálií.¹⁵⁰ Ačkoliv znaky těchto diskursivních center existovaly v alianci již déle, se změnou referenčního prostředí po konci studené války se začaly formovat naplno.

Tato změna diskursivního pojetí a vztahu My - Oni má svojí vlastní (další) dynamiku, teď je ale důležité ukázat, že společně se změnou bezpečnostně-politické situace v evropském regionu po konci studené války došlo také de facto i ke změně strategické kultury aliance. Léta studené války, postavená na nutnosti zastrašit Sovětský svaz, byla vystřídána odlišnou geopolitickou situací. Ta vyžadovala zaměření na široké spektrum prostředků bezpečnosti (ideový prvek), out-of-area mise (prostorový prvek) a

---

¹⁴⁸ Důležitý je v tomto ohledu také region nazvaný „globální kontext“. Jeho role jako možného místa pro vedení intervence NATO je však popsána jen velmi neurčitě. V případě regionu CEE a Sovětského svazu se pak jedná o jiný přístup bezpečnosti, založený na kooperaci a diplomacii. Prostor pro burden-sharing je zde minimální. Ibid.

¹⁴⁹ Rome strategic concept, 1991: (§ 21). ESDI je také nazýván „evropský pilíř NATO.“

¹⁵⁰ Howorth, 2005.

vznik evropského pilíře NATO/ESDI (referenční rozdělení My - Oni). Společně s tím se i do zavedeného základního diskursu *platičů vs. neplatičů* začaly pomalu vkrádat nové delegitimační prvky těchto alternativních diskursů.

Nelze však říci, že došlo k jednoznačnému a jasnému vymezení nové diskursivní sítě. Je potřeba mít na paměti, že oba dokumenty obsahovaly stále příliš vágních formulací a absence tradičních témat *burden-sharingu* je nepopíratelná. Oba dokumenty a historickou debatu o NATO je tedy nutné chápat jako jakýsi předstupeň k dalšímu vývoji, kdy byl starý diskurs *platiči vs. neplatiči* zavrhnut, nový základní diskurs ale nebyl dostatečně rychle ustanoven. Celkový diskursivní vývoj byl tedy v první polovině devadesátých let zdoluhavý, jak si ukážeme ale dále, vykristaloval se postupně v novou diskursivní síť podle matice My-Oni. Jak si ukážeme dále, toto My-Oni tvořil vztah mezi atlantisty a evropeisty, který se projevil ve sporu o ESDI, později CSDP.

3.3 CSDP jako alternativa (k) NATO?

Nová politická situace na počátku devadesátých let přinesla několik konkrétních kroků, dotýkajících se *burden-sharingu*. Celková změna bezpečnostního systému v Evropě, kromě výše zmíněných otázek o budoucnosti NATO, přinesla i všeobecné seškrtnání výdajů na zbrojení a na obranu. Za oblíbené heslo „mírová dividenda“ se schovávaly všechny vlády NATO, které masivně snižovaly výdaje na zbrojení. Byla to i vláda USA, která obvykle stála během studené války v protikladu k Evropanům a byla nucena snížit své výdaje z cca 8 % HDP na 3 %. Počet amerických vojáků v Evropě poklesl z 400 000 na 150 000. Rušeny byly celé základny a inaktivovány celé armádní sbory.¹⁵¹ Obě strany, Američané a Evropané, se zaštitovaly nově uzavřenou smlouvou o konvenčních silách v Evropě. Američané si však nárokovali větší část podílu odsouhlasených škrtnů v počtech jednotek a to čistě na základě pocitu, že za studené války nesli většinu břemene společné obrany oni.¹⁵²

Evropané však se svými škrty nezůstávali pozadu. Například Německo bez předchozí dohody snížilo, prý na důkaz dobré vůle Sovětskému svazu, početní stavy svojí nově unifikované armády o celých dvacet pět procent. Itálie prohlásila, že nemůže v současné rozpočtové situaci udržet stav vojenských výdajů a už vůbec ne výdaje navyšovat. Británie, i přes varování lorda Howeho, že se Evropa musí vyvarovat

---

¹⁵¹ Lundestad, 2003: 236.

¹⁵² Thies, 2003: 155.

„strukturálního odzbrojení“, snížila početní stav svého hladinového loďstva na necelých padesát plavidel.¹⁵³ Severoatlantická aliance se tak ocitla v jakési dvojí/schizofrenní situaci, kdy Američané nabádali evropské spojence, aby budovali svojí vlastní vojenskou kapacitu bránit se, nicméně sami snižovali své vlastní výdaje. Evropané také argumentovali přijetím nových maastrichtských kritérií, která státům prikazovala držet veřejné finance na uzdě. Jak sami argumentovali Američanům, nešlo zvyšovat výdaje na zbrojení a zároveň podporovat integrační proces EU.¹⁵⁴

Zdalo se, že problém burden-sharingu jako takový přejde do jakési nulové dynamiky a bude se řešit spíše v bezpečnostních a expertních komunitách. Navíc s důrazem na otázku budoucnosti NATO se byrokratickým strukturám jevílo jako důležitější určit, zdali má Aliance ve své podobě vůbec pokračovat nebo má hledat nové mechanismy řešení dlouholetého problému. Definitivním potvrzením pokračování provozuschopné aliance se stal až rok 1995 společně se zahájením operace Deliberate Force v Bosně. Tou dobou ale dostala debata o burden-sharingu jiné kontury, které předefinovaly její referenční aktéry a její podobu.

3.3.1 ESDI jako polarizační agent

Jednoznačně nejdůležitějším impulsem se stala obnovená diskuse¹⁵⁵ o nové formě společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Zde se imperativ zdál být na první pohled jasný; USA a ostatní spojenci chápali ESDI jako dobrou odpověď hned na dva problémy věčně zaostávající Evropy. Za prvé mohla ESDI vybudovat skutečně účinné vojenské schopnosti projekce síly, ve kterých, jak se mělo brzy ukázat, Evropa výrazně zaostávala. A zároveň tím také měla ulevit USA angažujících se v nově propuknuvších krizích kolem světa.¹⁵⁶ Protože v alianci neexistovala shoda na podobě a velikosti misí out-of-treaty-area, byla ESDI chápána o to naléhavěji jako „nástroj Evropanů ke spravování bezpečnosti v Evropě,“ jako nástroj na mise, na které nelze vyslat NATO.¹⁵⁷ Místo nákladných navýšení peněžních příspěvků na obranu a budování vojenských schopností v rámci aliance, byl přijat plán, který měl „alespoň“ uvolnit prostředky Spojených států v Evropě. Evropští spojenci měli USA „ulevit od břemene“

---

¹⁵³ Ibid. 156.

¹⁵⁴ Howorth, 1997: 16.

¹⁵⁵ Existuje samozřejmě vícero rovin společné evropské zahraniční a bezpečnostní politiky, například při projektu Evropské obranné komunity v 50. letech. Pravdou je, že malé náznaky o oživení WEU, jako možného nástroje oživení ESDI jsou patrné již v 80. letech. Viz. tzv. Platform of Hague, 1987, nedatováno, <http://www.weu.int/documents/871027en.pdf>.

¹⁵⁶ Lundestad, 2003: 236-238.

¹⁵⁷ Tonelson, 2000: 42-43. Např. intervence v Zálivu nikdy nebyla misí NATO.

pomocí řešení konfliktů ve vlastním sousedství. ESDI nakonec nevedla ani k jednomu z cílů, zamíchala však zajímavým způsobem s diskursem *burden-sharingu* uvnitř aliance.

První zmínkou o tématu ESDI¹⁵⁸ bylo jednání mezi francouzským prezidentem Mitterandem a americkým prezidentem Bushem v roce 1990 na Key Largo.¹⁵⁹ Mitterand zde poprvé přednesl svojí vizi: v NATO měl být vybudován „evropský pilíř“, který by byl vlastní nezávislou vojenskou silou, např. v gesci WEU. Článek 5 Severoatlantické smlouvy by stále spojoval USA s Evropou a zajistil „mocenskou převahu Západu.“¹⁶⁰ Jinak ale měla Evropa vesměs řešit své bezpečnostní otázky sama. Mitterand se výslovně vymezil proti použití NATO pro stabilizační operace v rámci out-of-area prostoru. Nezdíral se dokonce takový systém označit za „*podporu americké politické hegemonie*.“¹⁶¹ Americká strana ovšem o něčem takovém nechtěla slyšet a rozhodla se v rámci aliance prosadit vlastní platformu rozvoje ozbrojených evropských sil. Než se však stačilo v debatě pokročit dále, propukla válka v Zálivu, která debatu o ESDI na chvíli uložila k ledu.

Jak si všímá Lundestad, prvotní nápad s obnovením WEU, přišel zkrátka příliš brzy.¹⁶² Bushova administrativa, zachycená ve víru událostí, skákala od postoje k postoji a nevěděla, který scénář podpořit. Nejprve Bush Mitterandovi na Key Largo vzkázal nesouhlas. Následně „evropský pilíř“ po debaklu Evropanů v Zálivu podpořil na summitu v Římě, aby se nakonec v závěru svého období vrátil k „*business as usual*“ postoji, tedy že i NATO by mělo fungovat jako nejvyšší bezpečnostní instituce Západu.¹⁶³ Na konci tedy vždy v Američanech převážil pocit, že nejvyšší pozice NATO nesmí být ohrožena. To lze pochopit i z Bushova komentáře na summitu v Římě v roce 1991, kde prohlásil: „*Pokud se, přátelé, opravdu chcete vydat svojí cestou, nyní je čas abyste nám to oznámili.*“ Přitom se na závěr summitu postavil na stranu ESDI a vznik kombinované vojenské jednotky¹⁶⁴ Evropanů podpořil.

---

¹⁵⁸ ESDI je původní název CSDP. Ačkoliv se nejedná institucionálně o jednu a tu samou věc, jedná se o jedno téma, v rámci něhož se ESDI postupně proměnila z „evropského pilíře NATO“ v samostatnou CSDP patřící pod EU.

¹⁵⁹ Apple, R. W., Evolution in Europe, New York Times, <http://www.nytimes.com/1990/04/20/world/evolution-europe-bush-mitterand-are-putting-moscow-ties-ahead-lithuania.html>. Modifikováno 20.4.1990.

¹⁶⁰ Howorth, 1997: 24.

¹⁶¹ Howorth, 2005: 215.

¹⁶² Lundestad, 2003: 238.

¹⁶³ Howorth, 1997: 26.

¹⁶⁴ O jednotce CJTF, jejíhož předchůdce Bush podpořil, bude řeč ještě níže. Lundestad, 2003: 240.

Jak lze chápat tento zvláštní vztah? Jedná se vůbec o vztah My - Oni? Jak jsme viděli na debatě o Římském konceptu, lze tento proměnlivý postoj chápat jako pomalé formování nového základního diskursu v otázkách sdílení břemene v rámci Severoatlantické aliance. Důležitým detailem se staly záležitosti „technického rázu“, kdy Američané pojímali ESDI jako jednotku podřízenou velení NATO, kdežto Francie ji brala jako samostatnou záležitost spojené Evropy buď v rámci nové EU, či ještě lépe WEU.¹⁶⁵ Obě strany si tedy na oko neodporovaly - obě podporovaly vznik ESDI za účelem lepšího burden-sharingu v rámci aliance. Byla zde však fundamentálně odlišná podoba tohoto uskupení. Již nyní je však jasné, že hlavním polarizačním agentem, který pomohl vytvarovat novou diskursivní síť burden-sharingu v NATO po ukončení studené války, byl právě projekt ESDI.

3.4 Intervence devadesátých let - válka v Zálivu

Výsledky a provedení první války v Perském zálivu v roce 1991 byly potvrzením dlouhodobého tvrzení všech analytiků zabývajících se vojenskou silou Západu. USA byly jasně dominujícím vojenským hráčem, zatímco Evropa hrála druhé housle.¹⁶⁶ Ačkoliv se opět řešilo mnoho vedlejších politicko-mocenských hledisek operace,¹⁶⁷ dopad na sdílení břemene v rámci Severoatlantické aliance byl okamžitý. Absence vojenských jednotek Evropy,¹⁶⁸ která nebyla schopná podpořit americkou intervenci operačně, zpravodajsky nebo alespoň adekvátními financemi, bylo silným impulzem k revizi nastaveného systému sdílení břemene v transatlantické alianci. Tato revize se projevila v novém strategickém konceptu aliance odsouhlaseném v Římě, ale i v pokusu o diskursivní syntézu některých témat v burden-sharingu.¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Bensahel, 1999: 59-61.

¹⁶⁶ Kaplan, 2004: 111.

¹⁶⁷ Tedy jestli byla válka správně provedena, zdali byla legitimní, jestli je toto vzor pro budoucí operace, koncept revoluce ve vojenství atd.

¹⁶⁸ Bojová činnost byla opravdu minimální. Z celkových 2614 nasazených letadel pouhých 175 pocházelo od evropských členů NATO, tj. 6,7 %. U finanční podpory operace si nevedla Evropa lépe, kdy jediným významnějším přispěvatelem bylo Německo s 6,5 miliardami dolarů z celkových 54 miliard zaplacených všemi *globálními* spojenci. Tonelson, 1999: 43-44. Srovnej s Lundestad, 2003: 239, který tvrdí, že Německo přispělo rovnými 10 miliardami dolarů. Velvyslanectví SRN v Kuvajtu pak na svých stránkách tvrdí, že přispělo 15-20 % z celkových nákladů spojenců, cca 16,9 miliard DM. http://www.kuwait.diplo.de/Vertretung/kuwait/de/03/Bilaterale__Beziehungen/seite__Befreiung__Kuwait.html.

¹⁶⁹ Tím je na mysli lavírování Bushovo administrativy ve vztahu k francouzským návrhům na podobu ESDI a pozdější francouzské přijetí konceptu CJTF. Viz. níže pasáž o Bruselu a CJTF. Lundestad, 2003: 240.

Američané se shodli, že operace ukázala jeden tragický aspekt evropských spojenců, totiž že nedokáží účinně projektovat vojenskou sílu.¹⁷⁰ Byť až devadesát procent koaličních sil tvořily americké jednotky, shodli se experti i politici v USA, že operace ukazuje, jakým směrem se musí ubírat rozvoj a použití ozbrojené síly Západu. Zatímco za studené války fungovaly armády jako součást mechanismu zastrašování, v novém a nestabilním post-studenoválečném světě bude nutné tyto armády nasazovat v „omezených válkách“ a ve „vzdálených zemích.“¹⁷¹ Některé menší členské země NATO naopak argumentovaly, že „jejich specializací v rámci aliance je teritoriální obrana a specializací USA projekce síly, a proto nemohou v těchto zahraničních operacích ničím přispět.“¹⁷²

Z pohledu Evropanů došlo k jistému sblížení a zároveň rozdělení do několika diskursivních pozic: Britové i Francouzi pochopili, že bez podpory USA je jakákoliv vojenská akce v out-of-area prostoru mimo možnosti evropských států. Britové, dalo by se napsat nepřekvapivě, „okopírovali“ názor USA, totiž, že je skutečně nutné rozvinout schopnosti projekce síly evropských spojenců. Francouzi dokonce ve své diskursivní evoluci po válce v Zálivu došli až do bodu, kdy přijali část americké agendy za svou. Ačkoliv neodsunuli ideu nezávislé ESDI úplně, napříště podporovali i vojenské projekty vzniknuvší ve Washingtonu, které měly pomoci s bojeschopností Evropy a rozdělením vojenského břemene mezi spojence.¹⁷³

Velice důležitou předzvěstí budoucího diskursivního vývoje burden-sharingu pak byl komentář německého kancléře Helmuta Kohla, který na americkou kritiku slabé německé účasti v Zálivu odpověděl, že: „*by bylo dobré, kdyby USA pochopily, že existují různé druhy bezpečnosti. Je pro nás (pozn. Němce) důležitější zařídit bezpečí ve východní Evropě než na Blízkém východě.*“¹⁷⁴ V této promluvě vidíme budoucí prvky německého diskursivního postoje k burden-sharingu: existují morálnější způsoby jak zařídit bezpečnost (rozvoj, diplomacie, peacekeeping) a důležitější je region Evropy, nikoliv vzdálený Blízký východ. V mnohém tak Kohl připomíná kancléře Schmidta z počátku osmdesátých let.

---

¹⁷⁰ Tonelson, 2000: 44.

¹⁷¹ Debata o „omezené válce“ a doktríně masivního nasazení je v USA samozřejmě daleko starší, nebudeme se však o ní rozepisovat, neboť se dotýká jiné podstaty než naše práce. Více viz. Buley, 2007.

¹⁷² Thies, 2003: 158.

¹⁷³ Tedy např. projekt Combined Joint Task Force nebo oznámení návratu do vojenských struktur NATO. Srovnej s Bensahel, 1999: 59-61.

¹⁷⁴ Thies, 2003.: 157.

Kohlův komentář je dalším důležitým ukazatelem, který ovlivnil burden-sharingovou debatu a následný diskursivní vývoj. Kancléřův komentář totiž explicitně odkazuje na ideovou složku sdílení břemene spojenců v NATO, resp. na rozdílnou podobu bezpečnosti. Jinými slovy, zatímco Němci chápali funkci aliance (a sdílení břemene) a novou podobu bezpečnostní politiky jako nutnost diplomatické spolupráce a kooperace, Američané (ale i Britové a Francouzi) chápali sdílení břemene bezpečnostní politiky v klasickém smyslu rovnice (out-of-area + projekce síly). Německý komentář tak vymezuje „protichůdné Oni,“ totiž americkou bezpečnostní politiku. Oni má nejen ideový prvek, ale i prostorový (německá Evropa vs. americký out-of-area). Pojem out-of-area tak dostává v tomto případě nový význam. Nejedná se již jen o prostor bezprostředního okolí Evropy, ale především o prostor *mimo* Evropu, v tomto případě Blízký východ. Německé diskursivní vymezení nám tak zapadá do předchozího rámce založeného v Londýnské deklaraci a strategickém konceptu z Říma. Oba se věnovaly regionu východní Evropy odděleně od regionu Jižní periferie, stejně jako se snažily vymezit rozdílné ideové nástroje (diplomacie, kooperace a odzbrojení vs. lehké náznaky projekce síly a Jižní periferie v Římském strategickém konceptu).

3.4.1 Balkánské intermezzo

Koncept ESDI tak nastoupil po Římu vlastní cestu prohlubování a diskursivní integrace v NATO. Vývoj ESDI ovlivnilo několik událostí ještě před britsko-francouzským „porozuměním“ v St. Malo v roce 1998. Mezi tyto události¹⁷⁵ patřil nástup nové prezidentské administrativy v USA v čele s Billem Clintonem. Druhou událostí pak byla tragédie v Bosně. Ačkoliv byli evropští politici ochotni podpořit i silové řešení krize na Balkáně, historie ukázala, že bez vedení a schopností USA, nebyla Evropa v situaci, kdy by mohla krizi sama řešit.

„*Nyní nastala hodina Evropy, nikoliv hodina Američanů,*“ prohlásil dramaticky lucemburský premiér Jacques Poos po jednání Rady ES v roce 1991.¹⁷⁶ V jeho prohlášení je patrný nový důraz na sjednocenou Evropu jako mezinárodního, nikoliv však nutně vojenského aktéra. Tento diskurs podpořila i nová Clintonova administrativa. Ministr zahraničí James Baker na Poosova slova později reagoval, že „*je čas, aby se*

---

¹⁷⁵ Objektivně lze napsat, že velký dopad na politiku uvnitř NATO mělo i první rozšíření aliance na východ, v roce 1999. Avšak kromě několika výslovných zmínek v textu, byl dopad rozšíření pro burden-sharing menšího rázu a z pohledu dynamiky diskursivní sítě burden-sharingu, byl spíše jen vedlejším tématem.

¹⁷⁶ Sloan, 2003: 94.

Evropa pochlapila a ukázala, co umí jako sjednocený aktér. Jugoslávie by byla dobrým prvním testem.“¹⁷⁷ To bylo taktéž dobrým diskursivním ukazatelem. Znamenalo by to, že USA od příští budou podporovat všechny snahy EU o samostatnější bezpečnostní politiku. Nakonec se ukázalo, že pravdu neměl ani jeden z citovaných. Evropa nebyla schopná se v „hodině pravdy“ sjednotit a USA se také nepřenesly přes možnost konce NATO.

Pokud americká politika považovala Bosnu za boj, „ve kterém USA nemá žádného zástupce“¹⁷⁸, a chtěla, aby se Evropa předvedla sama, dopadlo to přesně opačně. Evropští politici se nebyli schopni mezi sebou dohodnout byť jen na společném diplomatickém postupu vůči znesvářeným stranám. Urychlovačem akce se stalo Německo podpořením nezávislosti nově vzniknuvších republik Chorvatska a Slovinska.¹⁷⁹ Německé výhrůžky, že v případě nutnosti uzná jejich nezávislost i unilaterálně, pokud k němu nedojde na půdě ES se pak staly roznětkou pro další konflikt v Bosně.¹⁸⁰ O to větší pohoršení ostatních spojenců nastalo, když se Německo v roce 1992 zakrylo striktním právním výkladem omezujícím účast vojáků Bundeswehru v zahraničních operacích. Lavírování Francie a Velké Británie, dalších dvou velkých hráčů v možné WEU jednotce, při pojmenování viníka konfliktu, jsou jen další střípky z neuvěřitelně komplikované diskursivní sítě Západu v Bosně.¹⁸¹

Při válce v Bosně se Evropa nedohodla ani na společném cíli a ani na prostředcích akce. Francouzský experiment, kterým se v předchozích letech snažili oddělit ESDI/WEU od NATO, narazil na reálnou vojenskou sílu/hodnotu evropských členských států. Jediný skutečně zajímavý projekt, společná brigáda Eurocorps, byla neschopná jakéhokoliv nasazení, a to z politických, vojenských i kapacitních důvodů. Anekdoticky řečeno, byl Eurocorps početně malý pro celé bojiště Bosny a Hercegoviny, chyběly mu potřebné vojenské schopnosti a jeho součástí byli vojáci Německa, kteří nesměli bojovat v zahraničí.¹⁸² Peacekeepingový kontingent UNPROFOR, tvořený z většiny evropskými vojáky a schválený Radou bezpečnosti OSN již během války v

---

¹⁷⁷ Tonelson, 2000

¹⁷⁸ „US has no dog in this fight“ Pond, 2006: 30.

¹⁷⁹ Ibid.: 17.

¹⁸⁰ resp. vedly k pocitu nezávislosti v Bosně. Kaplan, 2004: 116-117.

¹⁸¹ Více k tématu Západních mocností a rozpadu Jugoslávie, viz. např. Hansen, 2006. Pond, 2006, 2007. atd. Ačkoliv by se mohlo zdát zajímavé tento fenomén analyzovat, z hlediska burden-sharingu lze konstatovat, že určujícím faktorem pro nás byly aktivity v rámci názoru na ESDI.

¹⁸² Kaplan, 2004: 112-113. Projekt Eurocorps měl v té době mít k dispozici zhruba třicet pět tisíc vojáků. Sloan, 2003: 169.

Chorvatsku, byl jen nouzovým řešením, jehož užitná hodnota pro zastavení bojů byla nulová.

Jak se válka vyvíjela, stupňoval se i tlak z USA požadující řešení stále brutálnějšího konfliktu. Tento tlak začal mít brzy rozkladný účinek na alianci, když se Evropané začali dožadovat amerických vojáků a letadel pro případný útok a monitorování bezletové zóny. Američané zase vnímali evropské spojence jako nezodpovědné země, které svou mezinárodní politikou vyvolaly konflikt (viz. Německo) a pak chtěly po USA, aby situaci vyřešily.¹⁸³ Jak situace skončila, je všeobecně známo: po jistém přemlouvání, několika dělostřeleckých útocích na sarajevské tržiště a tragédii ve Srebrenici, se NATO konečně rozhodlo k akci: operace Rozhodná síla pak uspěla konec války v Bosně a vedla k podepsání mírových dohod v Daytonu.¹⁸⁴

Válka v Bosně měla být první zkouškou sjednocené evropské politiky, včetně jejího strategického působení na okolí a použití vojenských schopností. Je nasnadě, na kolik skutečně došlo k rozdělení do vzorce My - Oni v případě operace v Bosně. Nelze popřít, že zde byl vnitro-alianční konflikt,¹⁸⁵ na situaci v aliančním burden-sharingu však dopadl málo. Bylo tomu tak, neboť v NATO ještě nebyl pevně ukotvený diskurs, který by zdůraznil nutnost prostorového vymezení sil.¹⁸⁶ Rozdíl v kvalitě a výkonnosti ozbrojených sil nebyl na první pohled tak patrný, jako tomu bylo o pár let později v Kosovu a navíc se mohla většina evropských členů NATO schovat za nasazení svých „peacekeeperů“ pod hlavičkou OSN. Protože však žádný z evropských spojenců nezpochybil účinnost leteckých útoků jako takových, nelze pozorovat ani ideové diskursivní odlišení. To, že byl peacekeeping spíše než nezištným politickým rozhodnutím volbou z nutnosti, když se zjistilo, že se ES na vyslání jednotek nedohodne, bylo vedlejší. Jak prohlásil po pár letech Tony Blair: „Mysleli jsme si (pozn. Evropané), že dokážeme krizi v Bosně vyřešit sami. Děla na kopcích okolo Sarajeva

---

¹⁸³ Sloan, 2003: 95-96.

¹⁸⁴ Thies, 2009: 277-280.

¹⁸⁵ Minimálně diplomatické přestřelky byly časté. Britové tak během jednání v Daytonu vypěnili vztekem na „americké bastardy“ a nejmenovaný francouzský diplomat prohlásil o Richardu Holbrookovi, že je „schizofrenním Mazarinem.“ Ibid.

¹⁸⁶ Tj. že jsou „evropské síly“ lepší než alianční. Všeobecně vzato, nikdo nezpochybil, že institut projekce síly, jak byl aplikován v Bosně USA, by byl špatný či nefunkční. Jediným skutečně odlišným náhledem bylo, že Evropané nemohli tyto jednotky ovlivňovat. Jednalo se tedy o již existující vymezení Evropeismus vs. atlantismus.

zničila tuto iluzi. Washington se nakonec musel vložit do akce a *poskytnout vojenskou kredibilitu naší diplomacii.*¹⁸⁷

3.4.2 CJTF jako reakce na Bosnu

Evropské selhání v Bosně nepřímo předpověděl alianční summit v Bruselu v roce 1994. Jeho hlavní náplní se stalo zdůraznění nutnosti vytvořit skutečně životaschopnou ESDI, která by napříště krizi podobnou Bosně mohla vyřešit i bez pomoci USA. Ve společné deklaraci ministrů z ledna 1994 se tak většina bodů věnuje „posílení evropského pilíře NATO“ či přijetí zodpovědnosti za obranu, bezpečnost a stabilitu v Evropě.¹⁸⁸

To co už na druhý pohled není příliš jasné, je existence jasně vymezeného My - Oni ve vztahu k *burden-sharingu* v této deklaraci. Jednotlivé prvky diskursivní sítě, například vztah atlantismus vs. kontinentalismus, v deklaraci nejsou reflektovány vůbec. Výjimkou je jen malá poznámka o „oddělitelných, ale nikoliv oddělených kapacitách“, které má WEU vybudovat. Samotná ESDI je pak v dokumentu pojímána jako jakýsi spásný nástroj, který nastolí rovnováhu v alianci - pokud se ovšem čtenář dočte, co vlastně ESDI je a jakou to má mít podobu. Nejblíže se k tomuto popisu v dokumentu dostaneme u pasáže o tzv. Combined Joint Task Force (CJTF), i tam je však text příliš kusý a jen odkazuje na „nutnost koncept dále probrat.“¹⁸⁹

Papírově vzato měl být projekt CJTF navržený v Bruselské deklaraci institucionálním řešením pro rozvoj budoucích vojenských schopností v rámci ESDI. Konkrétní podobu projektu CJTF¹⁹⁰ vypracovala a přednesla delegace z USA. Jak stojí v Bruselské deklaraci, úkolem ESDI bylo vytvořit vlastní „oddělitelné, ale nikoliv oddělené prostředky.“¹⁹¹ Výsledkem měla být jednotka o šedesáti tisících mužů, složená z členů NATO a WEU, která by mohla používat některých strategických kapacit NATO,

---

¹⁸⁷ Tonelson, 2000: 48. Důraz přidán.

¹⁸⁸ Brussels Summit Declaration, 1994: (§1, 4-6) a (§3).

¹⁸⁹ Stalo se tak až o dva roky později na summitu v Berlíně, kde bylo rozhodnuto o zavedení CJTF do praxe. Ta však ani po dvou letech příprav neintervenovala v Kosovu a nebyla použita ani na peacekeepingovou misi SFOR v Bosně.

¹⁹⁰ Ibid.: (§1.1).

¹⁹¹ Ibid.: (§6).

resp. USA.¹⁹² Tato jednotka by byla schopná pojmout širší spektrum úkolů, od peacekeepingu po vynucení a udržení bezletové zóny.¹⁹³

Byly zde však problémy, které se nakonec ukázaly pro funkčnost CJTF jako fatální: papírově vzato se jednalo jen o „technické detaily“, totiž o podobu systému velení. Jednotky CJTF měly být vždy služebně podřízeny v systému velení a řízení Vrchnímu veliteli spojeneckých sil v Evropě. Tím je, jak známo, tradičně americký generál. Zde narazil projekt CJTF na odpor francouzské delegace, která se bála, že by jednotka mohla být, buď zneužita v probíhající operaci způsobem se kterým nesouhlasí, nebo by jí mohlo být znemožněno vyslání CJTF do akce odepřením oněch unikátních vojenských schopností NATO pod velením amerického SACEUR.¹⁹⁴ Francouzský pokus o revizi této severoatlantické tradice o dva roky později na summitu v Berlíně skončil neúspěchem. Američané dokonce nebyli ochotni ani předat velení jižního středomořského křídla aliance¹⁹⁵, které Francie navrhovala jako kompromisní řešení, neboť bylo v operační působnosti přesně těch oblastí, do kterých mohla vést budoucí intervence CJTF. Jak je vidno, Clintonova administrativa sice o sobě mohla tvrdit, že „chce přesunout pozornost k Asii“ a kritizovat příliš „eurocentrickou“ zahraniční politiku George Bushe, nakonec ale jako všechny americké administrativy, neustoupila, hrozilo-li by jen hypotetické oslabení nejvyšší pozice NATO v evropském bezpečnostním systému.¹⁹⁶

V ostatních diskursivních prvcích je Bruselská deklarace poměrně skoupá. K otázce prostorového vymezení sdílení břemene v možných out-of-area operacích je jen v bodě 7. malá poznámka, že „účast v jakékoliv operaci mimo území členských států, zůstává věcí rozhodnutí členských států.“¹⁹⁷ Předchozí koncept „Jižní periferie“ jako pásu nestability, kde bude nutné sdílet břemeno při společném angažmá, je zde chápán spíše jako prostor pro angažmá a mírové dohody, tedy opětovný důraz na nevojenské prostředky. Post-sovětský a středoevropský prostor je pak zmíněn jako kandidát pro rozšíření aliance, s velice omezeným důrazem na mírové, stabilizační a důvěru budující

---

¹⁹² Jednalo se především o kapacity posilující C3, sběr a vyhodnocování zpravodajských informací, tankovací letouny atd. Thies, 2003: 191-192. Howort (1997: 18) uvádí, že existovaly pochybnosti o dostupnosti některých prostředků z USA, především špiónážních satelitů pro sběr informací.

¹⁹³ Kaplan, 2004: 122.

¹⁹⁴ Bensahel, 2000: 59-60.

¹⁹⁵ angl. Allied Forces Southern Command (AFSouth), Kaplan, 2004: 123.

¹⁹⁶ Tonelson, 2000: 47, Sloan, 2003: 170.

¹⁹⁷ Brussels declaration, 1994: (§7).

mechanismy. Daleko větší důraz je v tomto případě dáván na „možnost rozšíření NATO“ a budování systémů jako je např. Partnerství pro mír.

3.5 Diskurs peacekeepingu - ideový prvek?

Mnoho evropských hráčů si samozřejmě i po debaklu v Pouštní bouři a Bosně nechtělo připustit budování schopnosti projekce síly jako řešení bezpečnostních problémů. Hodně členů nadále pracovalo v kontextu OSN jako s budoucím nástrojem pro prosazování bezpečnostní politiky.¹⁹⁸ Jde o pokračování Kohlovského vidění bezpečnosti, resp. formulaci ideového prvku *burden-sharingu*. *Peacekeeping* byl chápán jako morálnější (a samozřejmě levnější) výraz vojenství v devadesátých letech. Uvažování vybraných zemí tíhlo směrem k *peacekeepingu*, jako nejlepší formě bezpečnostních operací v novém prostředí. Například holandská vláda zrušila povinnou vojenskou službu a pozastavila nákup drahých bojových systémů již v roce 1991. Vojenské plány království pracovaly s nasazením max. pěti „*peacekeepingových* brigád“ v zahraničí pod velením OSN. Podobné plány měly i ostatní evropské země.¹⁹⁹ Jisté posuny v diskursivním chápání také dobře ilustruje holandské prohlášení doprovázející ukončení povinné vojenské služby: „*vidíme jasný posun v chápání vojenských operací. Role armády v novém světě je v peacekeepingu, nikoliv v operacích vysoké intenzity.*“²⁰⁰

Ze všech evropských zemí si jen Francie a Velká Británie uchovaly jisté schopnosti a ochotu projekce síly, v obou případech ale značně omezené. Francouzská strategie spoléhala (a stále spoléhá) na rámec předsunutých vojenských základů stojících podél Sahelu a schopných v případě krize rychle reagovat.²⁰¹ Britové měli vlastní schopnosti projekce expedičních sil (včetně letadlových lodí), nicméně na velmi skromné úrovni. Jak ukázala předchozí válka o Falklandské ostrovy, bez účinné pomoci USA nemohlo Britské království doufat ve schopnosti vést vlastní nezávislou akci.²⁰²

Tento ideový prvek základní diskursu se tedy v některých zemích Evropy začal rychle uchycovat, čímž podkopával jakékoliv snahy o rozvoj vojensko-expedičních kapacit Evropanů. NATO mělo zůstat jako garant míru a mít schopnost projekce síly

---

¹⁹⁸ Kaplan, 2004: 111.

¹⁹⁹ Howorth, 2000: 93.

²⁰⁰ Tonelson, 2000: 52.

²⁰¹ Shurkin, 2014: 13.

²⁰² Farley, Robert. *The Long Shadow of the Falklands War. War is boring.* <https://warisboring.com/the-long-shadow-of-the-falklands-war-3806c2d1ddf6#.vzbzvkhml>.

mimo území členských států, ta měla být dosažena pomocí peacekeepingu pod hlavičkou OSN. Potíž s peacekeepingem je však právě v jeho strukturální podobě a v jeho nasazení. Peacekeepingové jednotky jsou tak většinou tvořeny oddíly lehké pěchoty, které jsou na daný typ činnosti nejvhodněji uzpůsobeny. Nasazení těchto oddílů pak schvaluje RB OSN, což může omezit mandát těchto jednotek.

Američané argumentaci spojenců nepřekvapivě viděli jen jako další evropskou výmluvu, proč není třeba dávat více peněz na obranu a zanechat tak skutečný boj na nich samotných. Sbor náčelníků štábů, hlavní vojensko-strategický útvar v USA, jak připomíná Kaplan, měl jen malou chuť k podřízení svých jednotek přímému mezinárodnímu velení OSN, spíše vyznával jakýsi vztah „outsourcingu“, tedy stav kdy USA (ať již v koalici, samotní nebo v rámci NATO) poskytnou na vyžádání RB OSN svoje síly k vyřešení konfliktu k dispozici.²⁰³ Američtí generálové možná souhlasili s novým důrazem na peacekeeping, ale jejich pozdější zkušenost z války v Bosně je utvrdila, že bez skutečných bojových schopností, které by sloužily jako hrozba a zpacifikovaly znesvářené strany, nelze dosáhnout kýženého výsledku mírových operací.

Bylo by však chybou tvrdit, že tento vztah byl výsledkem selhání OSN v Bosně, spíše je dobré si povšimnout, že dobré „zázemí“ měla tato nedůvěra k mírovým operacím v tradiční vojenské strategické kultuře USA, která funguje jako kyvadlo oscilující mezi „omezenou válkou“ a „totální nasazením“.²⁰⁴ Jak již bylo napsáno výše, je to problém hlubšího charakteru, zde však docela dobře ukazuje na postupně se odpuzující strategické vývoje EU a USA - zatímco Američané chápali peacekeeping jako doplněk širší palety ozbrojených sil, Evropané jej brali jako hlavní prostředek vojenské zahraniční politiky. Otázkou, na kterou bohužel nelze odpovědět, je, zdali to Evropa udělala, neboť to bylo „levnější“ oproti „drahé“ vojenské politice USA či protože bylo použití peacekeepingu, pod hlavičkou OSN, „morálnější.“

3.6 Kosovo a evropské probuzení v St. Malo

V druhé polovině devadesátých let pak došlo ke dvěma událostem, které zasáhly do burden-sharingové debaty uvnitř NATO. První událostí byla intervence v Kosovu.²⁰⁵ Druhou událostí bylo francouzsko-britské spojení, symbolizované dohodou ze St. Malo. To přineslo, jak se zprvu zdálo, novou legitimizaci diskursu kontinentalizace

---

²⁰³ Kaplan, 2004: 111.

²⁰⁴ Srovnej: Buley, 2007.

²⁰⁵ Sloan, 2003: 106.

evropské obranné politiky. Pravdou ale je, že protichůdné prvky diskursu atlantismu a evropeismu byly v dohodě stále přítomné.²⁰⁶

3.6.1 Intervence v Kosovu

Intervence v Kosovu byla poslední fyzickou aplikací prostředků aliance k řešení konfliktu v devadesátých letech. Jednalo se opět o takřka modelovou situaci, před kterou varovaly všemožné bezpečnostní strategie i deklarace ze summitů NATO. Jednalo se o konflikt v evropském sousedství, o situaci, která potenciálně ohrožovala integritu a bezpečnost členských států, o operaci, která vyžadovala diplomatické úsilí, aplikaci vojenské síly a post-konfliktní rekonstrukci. Společně se schválením konceptu CJTF mělo dojít k jeho prvnímu nasazení právě v Kosovu.²⁰⁷ Nikdy se tak ale nestalo²⁰⁸ a operace naplnila „tradiční“ formát, kdy většinu bojových i nebojových aktivit prováděla vláda USA a Evropa měla spíše podpůrnou roli. Hodnocení intervence je různé, obvykle je však z pohledu burden-sharingu připomínána zjevná propast ve schopnostech²⁰⁹ mezi Američany na jedné straně a Evropany na druhé.²¹⁰

Dohromady bylo po celou dobu trvání operace Spojenecká síla nasazeno 639 letadel USA, což je kolem dvojnásobku letadel nasazených evropskými spojenci.²¹¹ V počtu vykonaných misí (sorties) je poměr o něco příznivější, kdy Evropané vykonali celkem 47 procent tzv. Strike sorties, ale počet shozených přesně naváděných bomb je již jen 20 procent. Při rozboru jednotlivých typů misí také vidíme obrovský nepoměr v oblasti konkrétních úkonů, např. USA provedly 90 procent všech zpravodajských operačních letů a letů praktikujících elektronický boj. Američané také stáli za absolutní většinou vypálených raket s plochou dráhou letu - 95 procent.²¹²

V operační rovině byly zaměstnány klasické diskursivní prvky, jejichž přesah se pak objevil v burden-sharingu. Mezi ně se počítala hlavně Francie, která „s chutí“ kritizovala výběr cílů v bombardovací kampani, a to dokonce do té míry, že se musel

---

²⁰⁶ Howorth, 2006: 220-222; Howorth, 2003: 223.

²⁰⁷ Sloan, 2003: 108.

²⁰⁸ Autorovi se nepodařilo dohledat konkrétní důvod, nicméně vzhledem k tomu, že plánovaná aktivace velitelství CJTF měla být dosažena nejpozději okolo roku 2004, je dost možné že jednotka ještě nebyla v nasaditelném stavu. Howorth, 2003: 45. Je však nutné mít na paměti rozdíl mezi velitelstvím a jednotkou samotnou.

²⁰⁹ Známější pod anglickým názvem „capability gap“.

²¹⁰ Tonelson, 2000: 50, Daalder, 2000: 150, Howorth, 2005: 221, Howorth, 2003: 81.

²¹¹ Přesný poměr je 639 vůči 327 letadlům ostatních spojenců. Daalder, 2000: 149.

²¹² Ibid.: 149-150

SACEUR Wesley Clark ohradit proti postupu Francouzů oficiální cestou.²¹³ Francouzští důstojníci z toho později vyvodili kousavou poznámku, že stejně tak jako nebyla Francie plně integrovaná v NATO, nebyly v ní plně integrované ani USA, protože často postupovaly při plánování náletů na vlastní pěst, bez konzultace se spojenci. To v očích Francouzů jen posílilo nutnost vytvořit skutečně funkční, strategicky oddělenou CSDP.²¹⁴

Intervence byla také pozoruhodná chybějícím mandátem OSN. To by znamenalo chybějící ideový prvek bezpečnostní politiky, tedy rozlišení morálnosti intervence podle linie peacekeeping/dobré vs. power projection/špatné. V tomto ideovém prvku se normálně střetávají centra sdružená okolo atlantistů a států okolo Německa. V případě Kosova však došlo ke kvalitativnímu posunu vnímání ozbrojené intervence v Německu. Jolyon Howorth označuje tuto epistémickou komunitu v Německu za tzv. „normativní podnikatele.“ Patří mezi ně například tehdejší ministr zahraničí Joschka Fischer či Volker Ruhe.²¹⁵ Fischer proslul svým proslovem na sjezdu německé Strany zelených, kde argumentoval, že *„Osvětím je nesrovnatelná. Já ale stojím na dvou principech, žádná válka a žádná Osvětím, žádná genocida a žádný fašismus.“* Ve stejném proslovu také Fischer přiznal, že válka v Jugoslávii, netrvá 51 dní, ale vlastně již od roku 1992. Tím nepřímou podporil fakt, že systém OSN při řešení situace na Balkáně selhal.²¹⁶ Fakt, že předchozí imperativ nutnosti použít OSN při řešení konfliktu byl odsunut díky těmto normativním podnikatelům, však ještě zdaleka neznamenal přepisování diskursivní mapy Německa. Na jednu stranu prožívalo Německo institucionálně důležité momenty,²¹⁷ na stranu druhou se tím vlastně jen dostalo do pozice ostatních států v NATO - zjistilo, jak moc ve skutečnosti vojensky slabé je. Skutečným diskursivním vývojem by byl i důraz na fyzický rozvoj ozbrojených sil Německa, například navýšením rozpočtových výdajů, a ten nikdy nenastal.²¹⁸

Buď jak buď, intervence v Kosovu se zapsala do diskursivní paměti aliance i jinak. Přenesení atlanticko-kontinentálního prostorového sporu do operační působnosti intervence ukázalo jeden z aspektů: totiž že důležité kromě rozvoje autonomních

---

²¹³ Sloan, 2003: 103.

²¹⁴ Daalder, 2000: 124.

²¹⁵ Howorth, 2005: 220.

²¹⁶ Joschka Fischer, Auszüge aus der Fischer Rede, Der Spiegel, nedatováno, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/wortlaut-auszuege-aus-der-fischer-rede-a-22143.html>.

²¹⁷ Např. SEAD operace Luftwaffe s použitím anti-radarových naváděných pum.

²¹⁸ Rok 1999 je začátkem pádu německých výdajů na obranu z 1,5 % HDP na dnešních 1,2 %. Viz. příloha 1.

vojenských schopností evropského pilíře bylo i institucionální oddělení tohoto pilíře a vytvoření samostatného *evropského* velitelství. Protože existovaly rozdíly v náhledu na použitou bombardovací strategii v Kosovu, lze chápat francouzské úvahy směřující k evropeismu především jako věc kontroly ozbrojených sil - Francii se zkrátka nelíbilo podřizovat vojenské jednotky Evropy pod velení USA (viz. spor o AFO South a SACEUR), o kterém měla pochybnosti. To se později projevilo ve sporu o kontrolu spojeneckých leteckých operací nad Kosovem. Jinými slovy byl spojenecký burden-sharing chápán jako nevyrovnaný, protože Francie měla platit za strategii, se kterou nesouhlasila.²¹⁹

Pozice USA vycházela z opačného pohledu, přesně podle rovnice My - Oni. V zásadě byl neúspěch celé operace v Kosovu brán jako neúspěch evropských spojenců vyrovnat sdílení společného *vojenského* břemene.²²⁰ Toho evropské NATO nebylo schopno, protože nemělo vojenské kapacity vést „operace vstupního charakteru.“²²¹ A proto také podle Američanů nemělo smysl mluvit o překreslování velitelské struktury NATO, jak to požadovali Francouzi, pokud by jediným praktickým výsledkem bylo převedení většího počtu amerických jednotek pod velení Evropanů, které napříště mohlo válku ještě zhoršit.²²² Vidíme tak, že kromě prostorového rozdělení na atlantický vs. evropský prostor byl postoj USA ještě rozdělen podle ideových linií ve smyslu typu operací, které má NATO vést (ozbrojené intervence vs. „peacekeeping“).

3.6.2 Pokus o syntézu? Saint Malo a CSDP

Pár měsíců před intervencí v Kosovu, v prosinci 1998, se ve francouzském městě Saint Malo sešli britský premiér Tony Blair a francouzský prezident Jacques Chirac. Účelem setkání byl minisummit věnovaný budoucnosti evropské bezpečnosti, který nakonec vedl k podepsání deklarace, pojmenované po místu konání. Ačkoliv byl dokument krátký, jeho obsah byl skoro až revoluční: Británie se rozhodla podpořit vznik nové evropské autonomní vojenské kapacity. Jinými slovy, Británie se napříště zavazovala podpořit společně s Francií všechny projekty rozvoje evropských ozbrojených sil pod hlavičkou ESDI.

Tento britský krok byl z větší části založen na osobě premiéra Blaira, který po pár měsících od nástupu do úřadu dospěl k názoru, že se NATO dostane do neudržitelné

---

²¹⁹ Howorth - Keller (2003: 66) tento jev nazývá „responsibility sharing“.

²²⁰ Sens, 2007: 11.

²²¹ V originále „forcible entry operations.“

²²² Bozo, 2003: 66-67.

situace, pokud nezmění současný kurz. Zmíněné rozhodnutí bylo také výsledkem delšího působení epistemické bezpečnostní komunity v Británii, která dospěla ke stejným názorům paralelně.²²³ Tedy základním předpokladem Britů bylo, že je nutné posílit NATO (a tím i atlantický prvek aliance) posílením ESDI. Bez zajímavosti asi není, že Britové v tomto ohledu zachytili pozitivní signály vyslané Washingtonem, který radil Británii přimknout se k Francii ve vývoji ESDI, jinak by NATO čekala skutečně nepříznivá budoucnost.²²⁴

Při pohledu na text deklarace se nelze ubránit dojmu, že se jednalo o pokus provést syntézu dvou odlišných diskursivních strategií. V textu tak stojí, že „Unie musí mít schopnosti *autonomní* akce založené na důvěryhodné (credible) vojenské síle.“²²⁵ Použití slova *autonomní* evokuje francouzský diskurs evropeismu, který se nejprve projevil ve sporu o obsazení velitelství NATO AFO South a později přišel na přetřes při intervenci v Kosovu. Britové si naproti tomu vymohli ujištění, že tohoto úkolu musí být dosaženo „při zachování rovnováhy našich závazků k NATO.“ Při pohledu na reflexi *burden-sharingu* v dokumentu vidíme syntézu ve vnímání: evropská autonomie měla vést k lepší Severoatlantické alianci. V deklaraci doslova stojí „S posílením Evropské unie (...) přispíváme k životaschopnosti modernizované Atlantické aliance.“²²⁶

Místem, které deklarace ovšem úplně ignorovala, byl ideový prvek *burden-sharingové* sítě, který by načrtnul možnosti a podoby budoucí intervence těchto revitalizovaných jednotek EU. Nachází se zde jen poměrně vágní formulace o „nutnosti Evropy hrát naplno svoji roli na mezinárodní scéně“ a položit důraz na rozvoj důvěryhodných (credible) vojenských sil, schopných reagovat na mezinárodní bezpečnostní krize. To se později ukázalo jako nejproblematictější bod deklarace, neboť volná interpretace těchto formulací dovoľovala státům si vykládat rozvoj ozbrojených sil po svém. Po americké kritice v Kosovu dokonce vedl k zárodkům „strategického odcizení“, kdy Evropané odhlasovali odlišné cíle rozvoje evropských armád v tzv. Helsinki *Headline Goals* v prosinci 1999. Jak si někteří všimli, struktura sil *Headline Goals*, byla spíše *peacekeepingová* operace zaměřená na pozemní operace. Američané

---

²²³ Howort, 2005: 220.

²²⁴ Ibid.: 221.

²²⁵ Franco - British St. Malo Declaration, 1998: (§2). Důraz přidán.

²²⁶ Ibid.

naopak po Kosovu často mluvili o dohnání schopností v nátlakových leteckých operacích v nepřátelském prostředí.²²⁷

Ostatně, onen nevyjasněný ideový prvek v St. Malo se projevil i v postoji Německa k celé iniciativě. Pro připomenutí: v naší třípólové struktuře základního diskursu zabírá Německo specifickou polohu mezi oběma tábory atlantistů a evropeistů, pozici kterou lze nazvat „půl-atlantistou.“ To z toho důvodu, že Němci podporují oba prostorové prvky diskursivní sítě: jak atlantickou, tak evropskou složku. Zároveň ale prosazují odlišný ideový prvek v podobě německé nechuti k vojenským intervencím, které vedou ke sníženým vojenským výdajům.

Protože Německo přebíralo předsednictví EU v lednu 1999, přebralo tím i projekt St. Malo. Na jednu stranu Německo svým vyváženým přístupem bylo schopné stvrdit kompromisní pozici v prostorovém prvku diskursu a zabránit tím odstoupení Velké Británie od projektu. Dokázalo také pomocí koordinace zmírnit reakci USA na aliančním summitu ve Washingtonu v roce 1999. Na druhou stranu dalo Německo najevo, že se nehodlá zaměřovat na budování vojenských kapacit, ale spíše na „institucionální vybudování ESDP.“²²⁸

Británii tento přístup velmi iritoval, jak dokazuje komentář britského ministra zahraničí George Robertsona: „Institucionální přestavba toho sama o sobě mnoho nedokáže. Diplomatickou depeši krizi nevyřešíte, počítá se politická vůle a schopnosti konat.“²²⁹ Problémem pro naši analýzu je však zjistit, jak moc vážně takové komentáře Němci brali. Ačkoliv zde na jednu stranu máme náznaky diskursivně odlišných postojů, víme také, že na summitu v Helsinkách, Kolíně a Nice bylo společně (tedy i s Němci) rozhodnuto o posílení vojenských schopností CSDP, v podobě tzv. *Headline Goals*. Ty měly za úkol vytvořit ERRF o síle 60.000 mužů nasaditelných do šedesáti dnů při plnění úkolů z Petersbergu až na jeden rok.²³⁰ Zde se však dostáváme na rozcestí: úkoly z Petersbergu jsou kvalitativně odlišné od těch, které byly nastaveny např. v Kosovu.²³¹ Patří mezi ně humanitární a peacekeepingové operace, nikoliv operace vstupního/bojového charakteru. Definitivním potvrzením těchto rozdílných

---

²²⁷ Howorth-Keller, 2003: 66, 68.

²²⁸ Howorth, 2005: 224.

²²⁹ Pohl, 2014 :32.

²³⁰ Annex III, European Council Cologne summit declaration (§2), http://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3; (§28), European Council Helsinki summit declaration, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm.

²³¹ Petersberg declaration, 1992: (§1 a §6).

normativních a ideových pozic v diskursu je pak nový důraz na OSN v obou deklaracích: OSN se má stát hlavním zaměstnavatelem ERRF.

Postoj a reakce USA na tyto události a prohlášení jsou poslední částí skládačky diskursivního vývoje burden-sharingu NATO v devadesátých letech. Několik dní po deklaraci ze St. Malo prohlásila ministryně zahraničí Madeleine Albright slavná „tři D“, tedy žádnou duplikaci, žádnou diskriminaci a žádné oddělení („decouple“) schopností CSDP od schopností NATO. V transkriptu z oné tiskové konference však najdeme ještě zajímavější pasáž, a to sice o budoucí působnosti NATO. Ministryně zdůraznila, že se mění bezpečnostní prostředí a je nutné se o něj zajímat a chránit bezpečnostní zájmy mimo působnost čl. 5. Na dotaz novináře, zdali bude vláda USA ujišťovat evropské členy, že USA nechtějí zatahovat NATO do globálního bezpečnostního managementu, odpověděla takto: „Nejprve bych chtěla všechny ujistit, že se nesnažíme rozšířit působnost NATO na globální úroveň. Chceme jen, aby bylo NATO schopné reagovat v oblasti, kde to má dnes za povinnost (pozn. čl. 5) a aby také bylo schopné vést mise mimo území členských států v zemích, které ovlivňují bezpečnostní zájmy členů NATO.“²³²

Slova ministryně tak jsou jasným důkazem rozdílu v chápání bezpečnostní politiky: Američané nechtějí po evropských spojencích, aby intervenovali kdekoli po světě, kde se objeví bezpečnostní krize - oni chtějí, aby intervenovali tam, kde se objeví krize ohrožující bezpečnost NATO. Není zde explicitně řečeno, že je to „v okolí Evropy“ nebo např. na Blízkém východě. Je to zkrátka tam, kde jsou ohroženy zájmy zemí NATO. Tím ministryně také de facto předpovídá budoucí operaci ISAF v Afghánistánu, jejíž hlavním účelem bylo stabilizovat zemi, aby „nevyráběla“ další teroristy. Americký postoj k projektu CSDP je z tohoto pohledu dost těžko uchopitelný, ale v zásadě se dá shrnout do několika bodů.

Za prvé, je nutné dosáhnout bezpečnosti tak, aby nebylo upozaděno NATO a nedošlo k „oddělení“ USA od Evropy (prostorový prvek, čili atlantismus vs. kontinentalismus). Za druhé zde existuje rozdíl v pojetí toho, co je nutné pro zajištění bezpečnosti dělat. Je nutné rozvíjet schopnosti projekce síly, protože jen ony pomohou k

---

²³² V originále: „First of all is that we are not trying to get NATO to go global. That is not our interest. What we want is for NATO to be able to act in the area that it now acts in and also to be able to have missions out of area that affect the interests of NATO members. But, it is very clear that we do not see it as going global.“ FAS, Transcript: Albright Press Conference at NATO HQ December 8, zpřístupněno 8. 12. 1998, https://fas.org/man/nato/news/1998/98120904_tlt.html.

zajištění bezpečnosti aliance (morální prvek, projekce síly vs. peace-keeping). Za třetí je nutné umět intervenovat tam, kde to vyžadují zájmy zemí NATO, a to i na území mimo alianci (prostorový prvek, out-of-area vs. příhraničí EU).

Americký strach z vývoje v ESDI by se dal shrnout do prohlášení ministra obrany Williama Cohena, který k vývoji okolo ESDP prohlásil: „Mým strachem je, že v budoucnu uvidíme založení byrokratické struktury ESDP. Dále pak uvidíme upadající rozpočty na obranu a vojenské schopnosti, o kterých tak vášnivě debatujeme, budou jen prázdná slova.“²³³ Ještě přesnější v tomto smyslu byl americký senátor William Roth Jr., který se svěřil Tony Blairovi měsíc před podepsáním deklarace ze St. Malo, že: „Spojené státy nemohou nést zodpovědnost za evropskou neschopnost vytvořit funkční evropský pilíř v NATO. Je zodpovědností evropských spojenců vyvinout Evropské bezpečnostní a obranné *schopnosti*, abychom mohli hovořit o Evropské bezpečnostní a obranné *identitě*.“²³⁴

3.7 Shrnutí vývoje po konci studené války

Shrňme-li se tedy vývoj problému burden-sharingu v devadesátých letech, vidíme zde dva všeobecné problémy, které debatu o sdílení břemene ovlivnily. Prvním byla všeobecná zahraničně-politická situace NATO po studené válce, která se stala, alespoň v první polovině devadesátých let, *nejdůležitější* otázkou v alianci. Druhým problémem burden-sharingu pak byla zjevná neschopnost evropských členů aliance projektovat sílu do oblasti „out-of-area.“ Počet těchto misí po skončení studené války narostl.

Byli to především neorealisté, kdo věštil NATO temnou budoucnost, a s těmito otázkami se museli politici západních zemí potýkat. Burden-sharing byl v tuto chvíli chápán jako otázka minoritního charakteru. Skutečný problém byl podle mínění všech jinde - zdali vůbec NATO má smysl. Postupně se prostředky na obranu snížily na obou kontinentech (v rámci tzv. mírové dividendy) jako daň za konec studené války. Jak se postupně rozvíjely otázky ohledně budoucnosti NATO (války na Balkáně a v Zálivu), postupně se vracela i tradiční téma debat, tedy i burden-sharing. Debaty o burden-sharingu nezmizely, ale transformovaly svoji podobu.

---

²³³ Howorth-Keller, 2003: 76.

²³⁴ Sloan, 2003: 172. Důraz v originále.

V minulé kapitole jsme viděli, že ústředním tématem základního diskursu, ve kterém obě zkoumané jednotky formovaly svoji identitu na počátku NATO, byla především samotná úroveň prostředků vydávaných na hypotetický boj jako takový, a hlavní „diskursivní“ arénou v této debatě byly americké jednotky v Evropě a jejich adekvátní doplnění evropskými protějšky. Jakýmsi vyšším referenčním bodem burden-sharingu, skrz který jednotliví hráči projektovali své identity, byla hrozba konvenčního útoku Sovětského svazu. V novém prostředí po konci studené války po chvíli burden-sharingového vakua vznikl nový referenční aktér - schopnosti projekce síly, které reprezentují druhý problém pro burden-sharing v NATO v devadesátých letech. Tento druhý problém dal vzniknout úplně nové dynamice burden-sharingu v NATO, skrze kterou se manifestovaly odlišné identity: ta komplexní (a materiálně náročnější) americká, která předpokládala nutnost existence velkých armád schopných projekce síly, a ta evropská, která předpokládala větší nasazení v jednodušších operacích peacekeepingového charakteru. Nová štěpná linie v podobě názoru na OSN je toho ukázkou stejně tak, jako že původním „spouštěčem“ této problematiky jsou poprvé události z operace Pouštní bouře.

Postupným vývojem konceptu ESDI se základně-diskursivní struktura v NATO promítla do třípólového schématu: první pól byl zastoupen „atlantisty“ USA a Velkou Británií, druhý pól pak francouzskými „evropeisty“/kontinentalisty. Existence třetího pólu, zastoupeného Německem, které postavilo svoji identitu na ideově odlišném přístupu k bezpečnosti, je však volnou interpretací událostí devadesátých let. Německo jako spojnice obou táborů leželo přibližně uprostřed a podporovalo jak kontinentální prvky ze St. Malo, tak vždy zastávalo atlantismus v evropské bezpečnosti. Jak si ukážeme v další kapitole, projevilo se to především během operace v Iráku, kde přijalo normativní prvek za svůj a projevilo tak svou identitu naplno. Protože každý z pólů měl své popsané prvky, které se vytvořily na rovině rozdělení My - Oni, vznikla zde poměrně komplikovaná diskursivní síť, ve které některé prvky byly založeny na negativním vymezení se (atlantismus vs. kontinentalismus) a některé prvky byly společné a ani se nevymezovaly (Německo a atlantismus).²³⁵

---

²³⁵ Grafické schéma diskursivní sítě, viz. příloha 2.

4. Burden-sharing po roce 2000

Ve stěžejní kapitole práce si rozebereme hned několik událostí, které mají zásadní vliv na problematiku burden-sharingu v NATO. Události jsou rozdělené do tří časových rovin, do jakýchsi „výzkumných clusterů“, které se shodují přibližně se třemi obdobími od roku 2001 dodnes. Prvním je úsek přibližně do roku 2010, resp. do prvních projevů finanční krize z roku 2009.²³⁶ Druhým je období od prvních projevů finanční krize až do anexe Krymu v roce 2014. Třetí období je pak od anexe Krymu dodnes.²³⁷

Co se týče množství analyzovaných partikulárních událostí, lze je připodobnit k případům v minulé kapitole. Jedná se jak o otázky burden-sharingu spojené s válečnými operacemi (Afgánistán či Libye), tak deklarace a prohlášení politiků na summitech NATO a na summitech EU.

V prvním clusteru se naše pozornost bude věnovat událostem spojeným s válkou proti teroru. Ta je symbolizována dvěma důležitými referenčními aktéry: intervencemi v zahraničí a vytvořením konceptu NRF na Pražském summitu v roce 2002. Z faktického hlediska se nejdůležitější pro burden-sharing v tomto období stala operace ISAF v Afgánistánu, jejíž vedení převzala Severoatlantická aliance v roce 2003. Avšak i diskursivní prvky využitě v roztržce o Iráku notně posílily argumentaci opakovanou podle linií základního diskursu v pozdějších letech. Jinými slovy, ačkoliv měl Afgánistán silný „faktický“ dopad na burden-sharing NATO, irácká krize přispěla k velkému posílení vybudovaných argumentačních/diskursivních pozic, které vycházejí z načrtnuté tří-polární diskursivní struktury NATO, které jsme popisovali ve třetí kapitole. Koncept NRF pak bude zkoumán v rozsahu aliančních summitů, neboť se velmi dotýká jednoho z prostorových prvků diskursu: intervencí mimo území členských států.

Druhý výzkumný cluster si klade za cíl rámovat burden-sharing v Severoatlantické alianci na pozadí světové finanční krize a jedná se o stěžejní kapitolu celé práce. Kromě dopadů krize na samotné obranné rozpočty bude kapitola reflektovat operaci v Libyi, která je obvykle interpretována z hlediska burden-sharingu jako selhání zapříčiněné nedostatkem rozvoje schopností projekce síly evropskými zeměmi. Tento

---

²³⁶ Tato hranice je dosti rozmělněná. Ačkoliv měl být původní úsek ohraničen začátkem světové finanční krize v roce 2009, autor se rozhodl jej posunout až do roku 2010, kdy se poprvé mohly projevit finanční požadavky na krácení výdajů na obranu.

²³⁷ Poslední citace pocházejí z dubna 2016.

nedostatek je pak přirozeně přisuzován neschopností Evropy vydávat dlouhodobě dostatek prostředků na obranu. Velice důležitým bodem je v tomto ohledu varování Roberta Gatese o „*temné budoucnosti NATO*.“²³⁸ Existuje však i spousta jiných výroků z úst představitelů obou táborů, např. konstatování generálního tajemníka NATO, že „*Libye je ukázkou modelové intervence*“,²³⁹ které nám pomohou vykreslit požadovaný diskurs v alianci. Tematicky se kapitola kromě Libye bude věnovat i programu Smart Defence,²⁴⁰ který měl být hlavním nástrojem ke zvládnutí dopadů finanční krize, ale jehož úspěch zatím stále není jistý.

Poslední zkoumané období je pak nejkratší, zato ale jedno z nejzajímavějších. Interpretace burden-sharingových promluv v alianci po záboru Krymu totiž naznačuje, kam by se mohl ubírat budoucí vývoj diskursu. Diskurs prostorového prvku nazvaný „Návrat k čl. 5“ je pak pokusem o nové rozdělení rolí v burden-sharingu a donucení států Evropy „dát si svoji bezpečnost do pořádku.“²⁴¹ Uvidíme také, že se nám ve struktuře základního diskursu formuje nový argumentační pól reprezentovaný Polskem. Jeho existence bude však více méně nepotvrzenou interpretací, jež navazuje na analýzy chování aliance v operaci v Libyi.

4.1 Období po roce 2001

Pokud bychom měli shrnout burden-sharingovou debatu v prvním desetiletí 21. století, napsali bychom, že se jedná o „ztracenou dekádu.“ Diskursivně argumentační vzorce se projevovaly někdy více a někdy méně, nicméně se ve výsledku debata de facto nikam neposunula. Výjimku tvoří německý třetí pól ve struktuře základního diskursu, který velice posílil svoji vnitřní legitimitu v souvislosti s intervencí v Iráku a poté s postupným „rozmazáním“ hranice v prostorovém prvku „out-of-area“ diskursu.

Můžeme v zásadě identifikovat dvě hlavní události pro vnitro-alianční dialog: intervenci v Afghánistánu s misí NATO ISAF a rozhodnutí z pražského summitu v roce 2002 o „transformaci“ aliance a založení jednotek NRF. Existují také dvě menší události, které debatu o burden-sharingu ovlivnily: roztržka zaznamenaná při invazi do Iráku v roce 2003 a opětovný pokus o rozvoj CSDP.

---

²³⁸ PBS Newshour, After Gates' Blunt Warning, What's Next for NATO?, PBS, zpřístupněno 10. 6. 2011, http://www.pbs.org/newshour/bb/world-jan-june11-nato_06-10/.

²³⁹ Rasmussen, 2011.

²⁴⁰ S pojmem Smart Defence je samozřejmě spojen i pojem programu EU Pooling and Sharing a tzv. „Framework Nation Concept.“

²⁴¹ Karnitschnig, Matthew: Barack Obama tells Europe to get its act together. *Politico*, <http://www.politico.eu/article/barack-obama-europe-must-share-security-burden-monday-eu/>.

4.1.1 Afghánistán

První událostí, která zasáhla do základního diskursu burden-sharingu, byla rekonstrukční a stabilizační operace ISAF v Afghánistánu. Jedná se o jednu z nejdelších a nejnáročnějších vojenských operací aliance v její historii. V době nejvyšších početních stavů v roce 2012 zahrnovala přibližně sto třicet tisíc vojáků a trvala třináct let.²⁴² Po vypršení jejího mandátu byla nahrazena misí Resolute support, která je misí výcvikovou, účastní se jí okolo dvanácti tisíc vojáků.²⁴³

Vrátíme-li se na začátek celé intervence, USA samozřejmě přivítaly spojeneckou politickou a vojenskou podporu bezprostředně po útocích z 11. září 2001.²⁴⁴ Zároveň ale deklarovaly, že svoji operaci na svrhnutí vlády Talibanu, pod názvem Operation Enduring Freedom, provedou nezávisle na účasti evropských zemích, které se rozhodovaly, jak americkou invazi podpořit. Americký unilateralismus byl v tomto případě ovlivněn zkušenostmi z Kosova a strachem ze zpomalení, které by málo vyzbrojené evropské jednotky způsobily americkým rychle postupujícím silám.²⁴⁵

Jak byly USA postupně vtahovány do války, více a více a přehodnocovaly svůj postup z bojových akcí na operace nízké intenzity v duchu COIN, přicházel i větší tlak na evropské spojence, aby prokázali svoji podporu přispěním k stabilizaci Afghánistánu. Původní mise ISAF, která zahrnovala území Kábulu a jeho okolí, byla v roce 2003 rozšířena na celou zemi a byly vytvořeny jednotlivé zóny velení, které měly na starosti jednotlivé členské země operace ISAF. Celkové velení operace přešlo pod velení NATO.²⁴⁶ To byl z diskursivního hlediska velice významný krok, neboť tím ukončil debatu o „out-of-area“ operacích, resp. zformoval ji do podoby, která favorizovala „globální“ roli NATO.²⁴⁷ Aliance měla napříště mít už vždy ve své strategii zaneseno, že musí být připravena odpovědět všemi možnými prostředky na situace mimo území členských států. „*Debata o nasazení mimo území členských států byla (po útocích z 11. září) vyřešena jednou provždy.*“ prohlásil generální tajemník Robinson na summitu v

²⁴² NATO, ISAF's Mission in Afghanistan, zpřístupněno 10. 1. 2015, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm.

²⁴³ NATO, Resolute Support Mission, zpřístupněno 4/2016, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_04/2016-04-15-RSM-placemat-v2.pdf.

²⁴⁴ Jednalo se například o historicky první aktivaci čl. 5. Washingtonské smlouvy.

²⁴⁵ Rychlost útoku je pro americký postup zásadní. Někdy se tato doktrína nazývá „shock and awe.“ Weitsman, 2014: 100-101.

²⁴⁶ Ibid.: 105.

²⁴⁷ Lindley-French, 2006: 10.

Praze.²⁴⁸ Nesmíme zapomenout, že skutečně legitimizačním prvkem tohoto nového prostorového prvku diskursu, bylo přijetí normativních východisek operace v Afghánistánu, tedy operace v daleké zemi, která má přímý vztah k bezpečnosti členů NATO a kam je nutné poslat vojáky. Německý kancléř se, jak se zpočátku zdálo, rozhodl pokračovat v „politice Kosova“ a prohlásil: „*Obrovský počet vojáků Německa nasazených v zahraničních operacích během několika posledních let přinesl Německu mnoho těžkých, ale nezbytných otázek, které je nutné si položit při transformaci našich ozbrojených sil.*“²⁴⁹ Důraz na „terorismus“, který ohrožoval bezpečnost NATO, tak byl například akcentován v komuniké ze summitu v Istanbulu v roce 2004, těsně po útocích v Madridu.²⁵⁰

Problém aliance v Afghánistánu se však nakonec ukázal být jinde než v debatách o definici vymezeného prostoru aliance, ale spíše v rovině ideové/morální: některé státy nahlížely na intervenci v Afghánistánu jako na stabilizační a rozvojovou operaci, kde není nutné se zúčastnit bojových operací/COIN operací. Námitky USA na evropské členy NATO se opíraly o dvojí argument: prvním byly příspěvky evropských spojenců do společného kontingentu vojáků poskytnutých misi ISAF. Druhým pak bylo „sdílení rizika“ (risk sharing).²⁵¹ Zatímco první bod byl založen na čisté politické vůli země a často kolísal,²⁵² druhý byl daleko důležitější, neboť vyjadřoval rozdílné strategické čtení situace v zemi. Sdílení rizika se nejzřetelněji projevovalo v existenci tzv. „národních omezení“ (national caveats). Jednalo se o omezení vojáků členských zemí ISAF, které praktikovaly tyto státy s cílem nevystavovat vojáky zbytečnému riziku. Dle názorů velké většiny expertů to byla právě tato omezení, která vyvolávala pocit nespravedlnosti, neboť vystavovala americké vojáky přílišnému riziku a tím pádem i vyššímu počtu obětí.²⁵³

Vznikl tak koncept sdílení rizik, který tvrdí, že pokud má demokratická aliance přežít válečnou situaci, musí její členové podstupovat stejná rizika. To je v kontrastu s

---

²⁴⁸ George Robertson, *Europe's Transformation*, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19687.htm?selectedLocale=en, zpřístupněno 3. 11. 2008.

²⁴⁹ Gerhard Schröder, Statement at the NATO summit meeting in Prague, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19655.htm?selectedLocale=en, zpřístupněno 3. 11. 2008.

²⁵⁰ Body 12. a 13. komuniké hovoří o: „Terrorists attacks (...) have shown the acute threat that terrorism poses *around the world.*“ NATO, Istanbul Summit Communiqué, 2004.

²⁵¹ Ibid.: 118.

²⁵² A lze jej do jisté míry i „odpustit.“ Například Francie nasadila celou třetinu svého loďstva pro operaci v Afghánistánu. Howorth, 2010: 16.

²⁵³ Za největší „viníky“ jsou nejčastěji jmenovány Německo, Itálie či Francie, tedy nejpočetnější kontingenty mise ISAF. Rynning, 2005: 691; Foxley, 2008: 69; Weitsman, 2014. Srovnej s Howorth (2010: 14) či Foust (2012). Ti naopak tvrdí, že Francie byla při svých operacích i agresivnější než USA.

myšlenkou „rozdělení práce“ (division of labor).²⁵⁴ Podle americké kritiky vede rozdělení úkolů v bojové misi k neproporčnímu sdílení vojenského břemene, například v podobě, kdy se jedna část aliance soustředí na stabilizaci a peace-keeping a druhá část se věnuje bojovým operacím vysoké intenzity. Jenomže to je přesně to, k čemu nakonec v Afghánistánu došlo a v čem byla tato kritika nejudernější. Státy jako Německo či Itálie se i přes své velké kontingenty rozhodly omezit svou účast nejen početně, ale i normativně. Tím, že si za místo svého působení vybraly relativně klidný sever a východ, kdežto například Británii, Dánsku a Holandsku připadl nebezpečný jih²⁵⁵, docházelo v alianci k třenicím na aliančních summitech, kde se obvykle generální tajemník pokoušel „vyloučit“ zrušení alespoň některých omezení u nejsilnějších států.²⁵⁶

Bylo tak naprosto normální, že například německé jednotky nemohly po setmění vykonávat hlídkovou činnost, čímž všechny přes den vybudované pozice přepustily zpět Tálibánu.²⁵⁷ Nicméně dlužno dodat, že správnému rozdělení břemene nepomohl ani americký přístup, který celou válku v Afghánistánu rozdělil na dvě hlavní mise. Jednou byla vojenská operace Enduring Freedom. Její úkoly byly bojového rázu a zabývaly se bojem s Tálibánem. Naproti tomu operace ISAF, vedená velitelstvím NATO, měla za úkol rekonstrukci a rozvoj regionu. Díky tomu tak vznikl dojem, že úkolem OEF (přeloženo Američanů) byl čistý boj, na který spojenecké země neměly kapacity a často ani politickou vůli (morální prvek diskursu). Mise ISAF tak byla chápána jako peace-keepingová a rekonstrukční operace v duchu Bosny či Kosova.²⁵⁸

S přihlédnutím k výše uvedenému rozdělení v morálních otázkách použití síly se však dostáváme do slepé uličky. Pokud bychom aplikovali rozpoznávaný diskursivní vzorec na situaci v NATO, narazíme na *jiné* problematické kroky spojenců v operaci ISAF. Z diskursivní sítě třetího, německého pólu, který se zdál být pro státy jako

²⁵⁴ Bertram, Christoph: Farewell to war. *NATO review* (2006), http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_22607.htm?selectedLocale=en. Zpřístupněno 4. 11. 2008.

²⁵⁵ Nelze vypočítat úmrtí na hlavu, nicméně je jasné, že jedny z největších ztrát měly v poměru ke své velikosti a počtu vojáků např. Dánové - 43 mrtvých, a Estonci - 9 mrtvých. Oba kontingenty byly součástí PRT Lashkar Gah v provincii Helmand, jedné z nenásilnějších provincií v celém Afghánistánu.

²⁵⁶ Paul Reynolds, NATO looks for global role, *BBC News*, <http://web.archive.org/web/20131104121929/http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6185738.stm>, zpřístupněno 27. 11. 2006; Ahto Lobjakas, Afghanistan: NATO Summit stresses progress, *RFE/RL*, <http://web.archive.org/web/20080614154605/http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/11/fa24a6d5-389d-4bf6-8242-89755a4ce4c0.html>, zpřístupněno 29. 11. 2006.

²⁵⁷ Cannon, 2009: 3.

²⁵⁸ Ačkoliv nelze podobné prohlášení brát příliš vážně, protože si protirečilo, použil například kancléř Schröder při popisu řešení problému terorismu operaci v Makedonii, která je čistě peacekeepingové charakteru. Normativně tak pojímá „vojenské řešení terorismu“ jako nasazení jednotek za účelem stability a krizového managementu. Gerhard Schröder, Statement at the NATO summit meeting in Prague, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19655.htm?selectedLocale=en, zpřístupněno 3. 11. 2008.

Španělsko či Itálie atraktivním diskursivním příkladem hodným následování, by vyplýval požadavek na operace peace-keepingového rázu. Ačkoliv by se tedy tyto státy vymezovaly verbálně či institucionálně vůči bojovým operacím v rámci mise OEF, neměly by principiálně mít problém s misí ISAF a měly by přispívat například finančními prostředky. To však není pravda. Například když vyšlo najevo, že Německo nehodlá měnit svůj přístup k výcviku nových policejních sil v Afghánistánu, byly USA nuceny se do programu zapojit a finančně a materiálně podpořit značnou část²⁵⁹ operace, neboť Německo nemělo ani dostatek financí na implementaci amerických výtek. Při pohledu na celkové vynaložené dedikované finance pro operaci ISAF je situace stejně tristní.²⁶⁰ Není tedy překvapením, že co se týče dedikovaných finančních prostředků a nasazených vojáků, zůstává Afghánistán daleko za finančními úrovněmi z Balkánu.²⁶¹

Všeobecně vzato byla operace z burden-sharingového hlediska chápána v obvyklém vzorci: Američtí vojáci společně s několika „seriózními“ státy nesou těžší část nákladu při bojových operacích,²⁶² kdežto většina Evropanů v klidu „proplouvá“ při svých projektech rekonstrukčního či peace-buildingového charakteru.²⁶³

Existují i názory smířlivější, které uznávají že význam operace ISAF v otázkách burden-sharingu měla i pozitivní příspěvky. Jde především o interoperabilitu vojenských jednotek z různých zemí a nutnost jejich spolupráce. Interoperabilita je důležitá především na operační a taktické úrovni, kde snižuje napětí (friction) mezi jednotkami menších členských států a USA. Příliš velké napětí vede k oslabené spolupráci a k nárůstu incidentů ostřelování spojeneckými jednotkami.²⁶⁴ Příliš velké napětí také

---

²⁵⁹ Jones, 2008: 68-69. Němcům se především vytykal omezený tréninkový program postavený pouze pro vyšší důstojnický sbor afghánské policie, kdy policisté nižších hodností (tvořící samozřejmě většinu) byli kompletně ponecháni bez jakéhokoliv tréninku. Výcvik této většiny a dlouhodobé mentorování při práci v terénu na sebe převzaly USA.

²⁶⁰ Weitsman (2012: 119) například uvádí, že z celkových 636 miliard dolarů pocházelo 562 miliard z rozpočtu USA. Přepočteno na velikost HDP to je podíl 4 %. Německo, jako zástupce peacekeepingových států, vynaložilo necelých 12 miliard dolarů, cca 0,4 % HDP.

²⁶¹ Rubin, 2006: 148.

²⁶² V tomto směru vznikla i anekdota amerických vojáků, která tvrdí že zkratka ISAF může znamenat „I Saw Americans Fight“, „I Suck At Fighting“ či „I Sunbathe At FOBs“. Anna Mulrine, In Afghanistan, the NATO-led Force is Underresourced, U.S. News, zpřístupněno 5.6.2008, <http://www.usnews.com/news/world/articles/2008/06/05/in-afghanistan-the-nato-led-force-is-underresourced-for-the-fight-against-the-taliban>.

²⁶³ Viz. např. Steven Coll, Burden Sharing, New Yorker, zpřístupněno 11.3.2010, <http://www.newyorker.com/news/steve-coll/burden-sharing>. Porovnání počtu úmrtí v boji v poměru k obyvatelstvu (od největších ztrát k nejmenším): Dánsko, Estonsko, Velká Británie, Kanada, USA, Litva, Holandsko, kdežto na opačném konci se nachází Španělsko, Francie, Německo, Polsko a Itálie.

²⁶⁴ Weitsman (2014: 113-114) na seznamu příkladů ukazuje, že naopak interoperabilita v Afghánistánu byla velkým problémem koaličních vojsk. Zároveň však vyvozuje, že ačkoliv vyvozené problémy

logicky modeluje situaci, kdy jednotky jednoho aktéra (tj. USA) na sebe přebírají větší díl zodpovědnosti za akci, což zvyšuje podstoupenou míru nebezpečí a utracené prostředky na misi. Vysoká interoperabilita naopak vede k lepšímu rozdělení činností a tím tak dokáže částečně vyvážit nedostatek prostředků.²⁶⁵ Nelze samozřejmě vydávat málo peněz a čekat, že vysoce interoperabilní a efektivní síly tento fakt vykompenzují, existuje určitá materiální hranice, kterou i nejprovázanější síly nepřekonají. Argument interoperability se později přetransformuje ve společný rozvoj schopností a stane se velice oblíbeným v souvislosti se založením programu „Smart defense“ na summitu v Chicagu v roce 2012.

Měli-li bychom shrnout vývoj aliance v otázkách burden-sharingu v Afghánistánu, dostaneme se na scesti. Útoky z 11. září definitivně potvrdily změnu ve vnímání bezpečnostního prostoru aliance: války v „dalekých zemích“ měly odted' hrát prim v pojetí bezpečnosti členských států. V oficiálních dokumentech lze tento přístup vidět v důrazu na hrozbu terorismu, který „vzniká v zahraničí a tvoří bezprecedentní hrozbu alianci.“ Ačkoliv aliance solidárně podpořila vládu USA a přislíbila podíl na rekonstrukci Afghánistánu, rodila se mise ISAF jako nový burden-sharingový model jen velmi pomalu a lze vůbec pochybovat zdali k nějaké změně diskursivní sítě došlo. Zavedením „národních omezení“ totiž evropské státy vyostřily sdílení rizika mezi jednotlivými státy, které vedlo k neproporčnímu nasazení a tím pádem k nepoměru např. v počtu obětí. Díky tomu se vyostřila morální a ideová hranice diskursu zastupujícího roli peace-keepingu jako modelové bezpečnostní politiky. Fakt, že bojové operace OEF se zúčastnilo jen velmi málo států, pak ilustruje, že tento prvek diskursivní sítě změnou neprošel.

4.1.2 Transformační agenda

Aliance se však shodla i na jiném nástroji, který měl za úkol situaci uvnitř NATO z hlediska sdílení vojenských nákladů vyřešit: vytvoření jednotek rychlé reakce NRF. Státy se na těchto jednotkách dohodly na „transformačním“ summitu v Praze v roce 2002. Slovo „transformační“, které na adresu NATO na tomto summitu zaznívalo, bylo ale stejně neurčité jako popsany systém budoucího rozvoje vojenských schopností v rámci tzv. Prague Capabilities Commitment (PCC). PCC byl nástupcem neslavně

---

nezmizely, NATO se je alespoň rozhodlo řešit a nemálo problémů, např. ustanovení AMN, lze chápat jako úspěch.

²⁶⁵ Deni, 2014: 585-587.

ukončené iniciativy DCI ze summitu ve Washingtonu v roce 1999.²⁶⁶ Oba měly za úkol vytvořit plán rozvoje vojenských schopností evropské části aliance. Provázanost obou konceptů, kdy naplnění PCC mělo dopomoci k životaschopné NRF, bylo nasnadě. To co NRF měla dělat, alespoň na papíře, byl příslib nasaditelnosti mimo území členských států a existence bojových kapacit pro boj vysoké intenzity.²⁶⁷ NRF tak měly být odpovědí jak na Kosovo, tak na Afghánistán. Zdálo se tak, že se převrací hned dva aspekty diskursivních sítí v NATO: nejen že byla definitivně potvrzena debata o out-of-area misích, ale byl zde i důraz na „projekci síly.“

Slovem, které se začalo skloňovat, byla „transformace aliance.“ „Tématem v Praze je transformace, která nám pomůže čelit stále komplexnějším výzvám nového bezpečnostního prostředí,“²⁶⁸ prohlásil generální tajemník Robertson v Praze. Za účelem zamýšlené „transformace“ bylo zřízeno Spojenecké transformační velitelství v Norfolku. To, jak připomínají Theo Farrell a Sten Rynning, nebyla náhoda, ale spíše záměr. Evropští členové chtěli ve vojenských schopnostech dohnat USA, chtěli vlastní debatu o revoluci ve vojenství (revolution in military affairs) a nebyla náhoda že ACT umístili do Norfolku, poblíž JFCOM amerických ozbrojených sil, kde se idea RMA testovala.²⁶⁹

Tento normativní aspekt a důraz na projekci síly byl jistě novinkou, mající však krátké trvání. Především zde neexistovala manifestace konkrétní politické vůle jednotky nasadit a role NRF tak mohla být vykládána různými členy aliance různě. V červnu 2004 například jeden francouzský důstojník prohlásil, že NRF určitě není určena pro operace vysoké intenzity, nýbrž je nástrojem pro použití v přírodních, bezpečnostních krizích a pro potlačení terorismu. V takovémto případě bude NRF fungovat jako rezerva povoláná k nasazení, poté co USA provedou operaci podobné OEF.²⁷⁰ Jak píše Rynning, zůstala v alianci po summitu v Praze nevyřešena otázka strategie transformace, tj. jak a co vlastně rozvíjet. Většina evropských důstojníků souhlasila s nutností „transformovat svoje ozbrojené síly“, otázka na způsob transformace ovšem ukázala veliké rozdíly v

---

²⁶⁶ Lindley-French, 2006: 16.

²⁶⁷ NRF se původně skládala ze tří brigádních úkolových uskupení, jejíž některé elementy měly být nasaditelné do pěti dnů od vyžádání NAC a do třiceti dnů celé. Rynning, 2005: 6.

²⁶⁸ George Robertson, Opening remarks at the EAPC Summit, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19637.htm?selectedLocale=en, zpřístupněno 3. 11. 2008.

²⁶⁹ Farrell - Rynning, 2010: 681.

²⁷⁰ Rynning, 2005: 12.

chápaní podoby této transformace.²⁷¹ Jinými slovy, většina mluvila o nutnosti transformovat své národní armády, ale jen málokdo měl konkrétní vizi.

Do jisté míry zde byl pokus tyto rozdílné diskursivní postoje unifikovat. Nejsilněji se v tomto ohledu projevil George Robertson, když prohlásil, že: „*Jestli nám něco války v Bosně ukázaly (...), tak že robustní vojenské schopnosti (capability) jsou esenciální součástí všech dnešních peace-buildingových operací.*“²⁷² Ještě na tiskové konferenci v Praze pak generální tajemník mluvil o problémech, které evropské země ve vztahu k NRF mají. „*Máme samozřejmě mnoho (pozn. evropských) vojáků, které nelze nasadit v rámci stanoveného časového horizontu NRF. Ale proces schvalování politicky nepopulární změny v národních rozpočtech, tak aby dávaly více na obranu, už nastal a brzy přinese zlepšení vojenských schopností.*“²⁷³ Zdá se tak, že v Praze došlo k diskursivní „kodifikaci“ vztahu mezi vojenskou expediční silou, burden-sharingem, transformací aliance a NRF jako řešením. Realita je ovšem taková, že od vyhlášení FOC NRF na summitu v Rize v roce 2006 došlo k zabrzdění dalšího vývoje a NRF do akce nikdy pořádně nasazena nebyla.²⁷⁴

Další z velkých změn pro alianční burden-sharing po roce 2001 bylo odsouhlasení nové politické direktivy aliance, která nařizuje, aby členské státy NATO vydávaly alespoň dvě procenta HDP na obranu.²⁷⁵ Tato politická direktiva se stala velice důležitým referenčním milníkem atlantického tábora v NATO a „rétorickou zbraní“ americké administrativy. Prostředky na obranu ve výši dvou procent HDP tak měly být (a stále jsou) chápány jako dlouhodobý plán jak vyrovnat sdílení zátěže napříč aliancí.

---

²⁷¹ Farrell - Rynning, 2010: 687.

²⁷² George Robertson, Securing the Peace: NATO vision, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_20561.htm?selectedLocale=en, zpřístupněno 3. 11. 2008.

²⁷³ NATO, Press conference by Lord Robertson following the meeting of NAC, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19664.htm?selectedLocale=en, zpřístupněno 3.11. 2008.

²⁷⁴ Za celou dobu své existence byla NRF všehovšudy aktivována čtyřikrát, nikdy před dosažením FOC a nikdy v plné šíři. Vždy se jednalo o samostatné elementy, které plnily úkoly petersburgského typu. Farrell a Rynning (2010: 682) jsou názoru, že za problémem stojí rozdílné strategické náhledy na použití NRF.

²⁷⁵ Jedná se o poněkud problematickou formulaci. Pravdou je, že oficiální stránky NATO tvrdí, že je tato hranice výsledkem nezávazné dohody z roku 2006. John Deni ale například tvrdí, že tato domluva vznikla krátce po rozpadu Sovětského svazu a kromě 2 % HDP pro Evropu obsahovala i hranici pro USA, která byla 3 % HDP. Srov. John R. Deni, Burden-sharing and NATO's 2 Percent Goal, *Carnegie Europe*, zpřístupněno 14. 4. 2015, <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=59767>.

Irák

Případ Iráku je příliš složitý, než abychom jej dokázali popsat v celé šíři,²⁷⁶ nicméně jeho až ukázkově přesně vyznění ukazuje mobilizaci prostředků pro legitimizaci vnitřních diskursů jednotlivých aktérů. Podíváme-li se na průběh krize, odhalíme totiž diskursivní pozice, které jsou přesně zasazené do naší síťové struktury: Pro Německo byla intervence sama o sobě principiální problém, Francie naopak měla problém s vedením operace Američany a Británie vycházela ze stejných normativních pozic jako USA a intervenci podpořila.²⁷⁷

Například pro Německo nešlo o to, jak se bude při intervenci postupovat, už jenom samotný institut nátlaku a ozbrojeného útoku byl pro zemi nepřijatelný. Proto také kancléř Schröder později odvolal svůj původní slib, že podpoří intervenci, pokud se podaří získat souhlas Rady bezpečnosti OSN. To ukazuje na posílení vnitřní legitimacy diskursu, kdy už nebylo jen špatné unilaterální jednání, ale především použití vojenských prostředků: „*Argumenty proti intervenci jsou natolik důležité, že jsem proti takovéhle intervenci, i pokud Rada bezpečnosti dá svůj souhlas.*“²⁷⁸ Použitý jazyk tak nepříjemně připomíná Kohlovo odmítnutí Bushe staršího během první války v Zálivu. Ukazuje, že Německo je schopno vytvořit a ochotno použít i vlastní diskursivní platformu v rámci aliance. Schröderův krok však nemůžeme brát jako čistý produkt diskursivního prostředí, neboť svoji roli v nesouhlasu hrál i pocit osamostatnění Německa v otázkách zahraniční politiky po konci studené války. Německo má zkrátka v mezinárodní politice pocit, že si již „může dovolit hrát vlastní hru“ a proto také narůstá frekvence „národního postoje“ v promluvách dotýkajících se bezpečnosti a obrany.²⁷⁹ Nelze tedy jednoznačně tvrdit, že německé „ne“ je produktem ideového diskursu, který pojímá bezpečnostní politiku jako peace-keeping, spíše jde o prosazování vlastní nezávislé platformy v rámci aliance. Existuje mnoho znaků, které naopak ukazují, že Německo se diskursu peace-keepingu zbavuje.²⁸⁰

---

²⁷⁶ Pro podrobný popis vnitro-atlantické interakce viz. např. Philip H. Gordon - Jeremy Shapiro: *Allies at War*. 2004. New York: McGraw-Hill. Dále např. Thies (2007: 304) poukazuje na fakt, že psát o „krizi“ v souvislosti s intervencí v Iráku je jako již mnohokrát v alianční historii přehnané.

²⁷⁷ Howorth, 2005.

²⁷⁸ Gordon - Shapiro, 2004: 101.

²⁷⁹ Matlary-Petersson, 2013: 166-167.

²⁸⁰ Příkladem může být německý ministr obrany, který prohlásil, že „německá obrana začíná pod Hindukúšem.“ Bundeswehr také například v roce 2004 schválil Koncepti Bundeswehru, kde se počítalo s vytvořením expedičního kontingentu o síle třicet pět tisíc mužů a kontingentu o sedmdesáti tisících mužů, který měl plnit mise „Petersburgského charakteru.“ Ibid., Gordon - Shapiro, 2004: 79.

Francouzský diskurs, jako třetí diskursivní pól, také potvrdil své chování podle stávajících vzorů. To se od Německa lišilo postavením k použití síly jako možné metody řešení iráckého problému. Jak jsme popsali v minulé kapitole, diskursivní struktura Francie chápe použití síly jako legitimní řešení bezpečnostního problému, velice se však vymezuje proti všemu „atlantickému“ v NATO. Chiracův odpor tak byl založen především na americkém zájmu „jít do toho sami“ (go it alone), bez ohledu na rozhodnutí OSN. „*Nic není nemožné, pokud tak rozhodne mezinárodní společenství na základě nepopíratelného důkazu.*“²⁸¹ Nejednalo se sice o hrozbu vojenskými prostředky v klasickém slova smyslu, nicméně nelze nevidět, že francouzský odpor v Iráku byl založen spíše na otázce formy řešení, než obsahu jako v případě Německa. Pozdější kroky Francie, jako např. návrat do integrovaných vojenských struktur NATO, zainteresovanost a vedení v Libyi a Mali, jsou toho opětovným důkazem.²⁸²

4.2 Události finanční krize

Finanční krize, která započala v září roku 2008, samozřejmě nikdy nemohla být příležitostí nebo pozitivním bodem obratu pro burden-sharing v NATO. Ve všeobecném zmatku (a strachu) z padajících ekonomik zkrátka na obranu pomyslelo jen málo států. A v obraně se škrtilo výrazným způsobem. Vojenské rozpočty Španělska, Maďarska, Lotyšska, Litvy a Belgie v období mezi léty 2010 až 2015 dokonce spadly *pod* 1 % HDP.²⁸³ To je méně než polovina deklarované částky, kolik by členské státy měly vydávat. Dalších pět zemí se ve stejném období drží na hranici 1 % HDP.²⁸⁴ Z deklarovaných 2 % HDP jako výdajů na obranu lze jenom Estonsko, Velkou Británii, Řecko, USA a Polsko brát jako „vzorné plniče“.²⁸⁵ Zbytek zemí se pohybuje mezi 1,2 až 1,5 % HDP.²⁸⁶

Velkým škrtkům však neutekl ani obvykle kritizující lídr aliance, a to USA. Z 4,4 % HDP v roce 2010 postupně administrativně prezidenta Obamy sestoupila na 3,6 % HDP za rok 2015. Ačkoliv tedy USA své závazky stále plní, realita ukazuje, že i „věčný

---

²⁸¹ Gordon - Shapiro, 2004: 105.

²⁸² V tomto ohledu je ale například Howorth (2010: 18) o něco opatrnější. Tvrdí, že např. Sarkozyho ohlášený návrat do struktur NATO je spíše veden pragmatismem a touhou mít větší vliv na chod aliance, tedy opět projev francouzského kontinentalismu.

²⁸³ V případě Belgie se jedná o oficiální odhad NATO pro rok 2015.

²⁸⁴ Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Kanada a Itálie (odhad za rok 2015).

²⁸⁵ Je dobré zmínit ještě Turecko a Francii, kteří od propuknutí krize vydávají okolo 1.8 - 1.9 % HDP, tedy skoro deklarovaný cíl.

²⁸⁶ Všechna data pocházejí z oficiálních údajů NATO na http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm, zpřístupněno 10. 9. 2015.

kritik“ byl nucen pod tíhou ekonomických okolností sáhnout hluboko do kapsy i v případě obrany. I s 3,6 % HDP je však stále ve výdajích první, s dalekým předstihem před druhým Řeckem či Velkou Británií s 2,4 % HDP. Nejnižší výdaje v historii USA mělo NATO v první polovině devadesátých let, kdy dávalo na obranu přibližně 3,2 % HDP.

Jak jsme však již naznačovali v předchozí kapitole, existuje rozdíl v pojetí burden-sharingu mezi členy aliance. Zatímco se diskurs burden-sharingu v padesátých letech projevoval především skrze dohady o tom, zdali každá země poskytuje dostatek vojáků proti případnému útoku Sovětského svazu, devadesátá léta proměnila tento diskurs do té podoby, že se projevoval skrz schopnost projekce síly, někdy také nazývané jako „capability gap“ a debatou okolo ESDI. V období krize se diskurs proměnil, nicméně základní diskurs zůstal stejný. Referenční bod, skrz který se formovala identita obou stran, zůstal stejný: schopnost projekce síly/vojenské schopnosti evropských členů NATO. Proto také členské státy NATO přišly s nápadem programu Smart Defence na summitu v Chicagu v roce 2012. Ten měl vytvořit mechanismus sdílení kapacit členských armád tak, aby nedocházelo k duplikaci schopností a mrhání (už tak nedostatečných) prostředků.²⁸⁷

4.2.1 Intervence v Libyi

Jistým způsobem byla akce v Libyi symptomatická problémům, jímž burden-sharing v NATO čelí již delší dobu. Dvojitý pohled na situaci je tak potřeba, pokud chceme vidět, kdo byli skuteční referenční aktéři burden-sharingu. Oficiální diskurs byl opět zhruba rozdělený po dvou hranách, byli zde Evropané tentokrát mající hlavní úlohu v operaci a Američané „vedoucí z povzdálí“ (leading from behind). Generální tajemník Anders Fogh Rasmussen prohlásil, že „*Libye je ukázkou modelové intervence*.“²⁸⁸ Mise byla chápána jako vítězství právě proto, že ukázala, že Evropa se neskládá jen z „*postmoderních pacifistů*“²⁸⁹ a dokáže vést stabilizační a bojové operace v blízkém příhraničí kontinentu. Američané naopak nemusejí za Evropu řešit jejich problémy a mohou se soustředit na vlastní globální politiku, především zadržování Číny v Tichomoří. Všeobecně byla zpočátku operace považována za úspěch a byla označována za „*modelovou změnu režimu*“, byť to přinášelo i negativní spojení s Georgem

---

²⁸⁷ Tento program byl zaveden také v rámci Evropské unie pod názvem Pooling and Sharing.

²⁸⁸ Rasmussen, 2011; Miles, 2011; Moon, 2013: 19.

²⁸⁹ Seniorsí americký úředník v Pentagonu dle Hallams, 2013: 322.

Bushem.²⁹⁰ Jako reakce na Libyi byla pak na summitu v Chicagu na jaře 2012 přijata iniciativa Smart Defence, v EU známá také jako Pooling and Sharing. O té se však zmíníme až později, neboť přinesla vlastní diskursivní vstupy.

4.2.2 Libye: reminiscence Kosova?

Při bližším pohledu na celou operaci nalézáme poznatky, které jsme viděli již v minulých případech: evropskou neschopnost projekce síly a americkou nechuť podpořit schéma boje či podpořit bojové operace svojí přítomností. Ačkoliv nelze udělit jednoznačné rovnítko mezi operací OAF a OUP,²⁹¹ základní strategie NATO i její okolnosti byly v zásadě stejné: krátká letecká operace podporující lokální rebely v zemi, kde hlavní bezpečnostní zájem ležel na Evropě a USA měly stát v pozadí.

V zásadě lze burden-sharingové problémy NATO v Libyi rozdělit do dvou kategorií: problémy politické a ekonomicko-vojenské.²⁹² Mezi politické problémy patří fakt, že ne všichni členové NATO se vážali na jednotnou argumentační linii „nutnosti“ v Libyi intervenovat; Polsko i Německo se postavily do role disentu, a byť jejich činy nenarušily formální jednotu aliance (například blokáci rezoluce v Severoatlantické radě), jejich rétorika opět upevnila rozdílné diskursivní pozice.

Druhá skupina ekonomicko-vojenských problémů v burden-sharingu, kterým aliance čelila je pro náš výzkum také podstatná, neboť se jedná o přímou ukázkou burden-sharingových problémů uvnitř aliance dnes. Jinými slovy, neschopnost některých zemí správně přispět k intervenci (a iritace ostatních členů) jsou nástrojem k analýze. Mezi tyto problémy patří větší množství incidentů, např. stažení jediné italské letadlové lodi kvůli nedostatku prostředků, rychlý odkup amerických zásob přesně naváděné munice evropskými spojenci či odvolání norských stíhačů, kteří se jako zástupci jedné z osmi zemí NATO podíleli na bojové části operace.

V otázce politického burden-sharingu jsme se tak dočkali vyhrocené rétoriky, kdy pouhých čtrnáct z osmadvaceti neamerických členů NATO aktivně přispělo k intervenci a v její bojové části vynucování bezletové zóny bombardováním pouhých sedm členských zemí (!) - jde o Belgii, Dánsko, Francii, Itálii, Kanadu, Norsko a Velkou

---

²⁹⁰ Boyle, 2011.

²⁹¹ David Gibbs, Kosovo: a template for disaster, The Guardian, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/mar/21/kosovo-template-for-disaster-libya>, zpřístupněno 21. 3. 2011.

²⁹² Nygren, 2014: 103.

Británii. Tyto země byly navíc zkráceny o Norsko a Itálii poté, co v létě 2011 stáhly své kontingenty z finančních důvodů.²⁹³

Zeměmi, které se postavily proti operaci, bylo Polsko, Turecko a Německo. Především u Polska, jehož vláda se vždy jevila jako pro-atlanticky orientovaná napříč politickým spektrem (např. podporou kontroverzní operace v Iráku a projektu protiraketového štítu), se tento krok jevil jako překvapivý.²⁹⁴ O to hůře také působila poznámka Donalda Tuska, že „země NATO reagují, jen pokud je v sázce ropa.“²⁹⁵ To je velice zajímavá průpovídka, Polsko totiž vždy zastávalo atlantické (tedy pro-intervenční) pozice. Jak ale ukazuje bližší zkoumání polské strategické tradice, polský vztah k aliančnímu atlantismu nebyl založen na pozitivním vymezení se vůči americkému diskursu projekce síly, jako spíše na čistě klientelistickém vztahu vůči atlantickému *proudu* v alianci.²⁹⁶ Jinými slovy, Polsko Libyi nepodpořilo, protože bylo zklamáno z malých politických dividend vyplacených za Irák a Afghánistán.²⁹⁷

Ačkoliv byl německý nesouhlas přezírán jako „strategické porozumění si s Ruskem“,²⁹⁸ z dlouhodobého hlediska pro burden-sharing se jednalo o důležitější aspekt, neboť tím Německo neprojevilo ochotu převzít svůj díl odpovědnosti a přispět k alianční solidaritě v out-of-area operacích, které mají formu expediční operace. Jednalo se tak o klasickou manifestaci proti-expedičního diskursu v německé bezpečnostní politice. Přes všechny proslovy o německé obraně začínající pod Hindukúšem, to byl spíše návrat k iráckému ne. Polsko i Turecko patří mezi země, jimž lze jen těžko vyčítat nedostatek solidarity či prostředků vydávaných na obranu. Naopak Německo je za svůj malý příspěvek do společného balíku schopností kritizováno dlouhodobě.

V několika případech však nezůstalo jen u tichého přezírání a slov - Německo například nevystoupilo proti aliančnímu rozhodnutí jen rétoricky a ostentativním zdržením se hlasování v Radě bezpečnosti OSN, ale i v praktické rovině: Němečtí

---

²⁹³ Hallams, 2013: 322-323. Defense News, Italy Removes Aircraft Carrier from Libya, *Defense News*, zpřístupněno 7. 7. 2011, <http://archive.defensenews.com/article/20110707/DEFSECT05/107070311/Italy-Removes-Aircraft-Carrier-from-Libya-Campaign>.

²⁹⁴ Dylla, 2011.

²⁹⁵ Reuters, Polish PM chides Europe over Libya hypocrisy, *Reuters*, last modified April 9, 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/04/09/poland-eu-libya-idAFLDE73806T20110409>.

²⁹⁶ Matlary - Petersson (2013): 211-212, 215.

²⁹⁷ Mezi tyto dividendy patří malé zapojení USA do modernizace polské armády či projekt raketového štítu. Ačkoliv nelze hodnotit tyto snahy odděleně, je nasnadě, že spoustu nových členských států mělo přístup podobný Polsku. Viz. Asmus - Vondra, 2005.

²⁹⁸ The Economist, 2011.

vojáci byli staženi z operačních pozic ve společném NATO programu AWACS. Tato akce bezprecedentním způsobem ohrozila bojeschopnost NATO přímo v poli.²⁹⁹

Pro vysvětlení: AWACS patří mezi jeden z mála vojensky skutečně fungujících programů na sdílení vojenských prostředků v NATO. Jejich funkcí je poskytovat monitorování vzdušného prostoru leteckým radarem a koordinace bojové činnosti („C2 capabilities“). Systém fungování se zakládá na bázi rotace posádek letadel, kde se každá rotace skládá ze zástupců někdy všech zemí, někdy jedné země. Jednorázové stažení tak může způsobit operační potíže, než se vojáci z nadcházející rotace dostaví na (předčasně) uvolněné pozice a umožní tak letadlům AWACS fungovat.

V případě bezletové zóny se jedná o kardinální ohrožení spojeneckých vojáků, neboť je ohrožena jejich vlastní bezpečnost: bezletové zóny se vytvářejí pomocí tzv. operací SEAD,³⁰⁰ které ke správnému fungování potřebují existenci letadel AWACS. Většina ve světě používaných protileteckých systémů obvykle funguje na bázi zaměření radarového signálu letadel, které se snaží zničit postavení protivníka. Letadla AWACS tak fungují jako „oči a uši“ koaličních letadel, kterým data ze svého lepšího a výkonnějšího radaru posílají „potají“ do nepřátelského prostoru, kde mají koaliční letadla radar vypnutý. Absence AWACS tak znamená za prvé neschopnost bezletovou zónu vytvořit (což má dopad na kredibilitu NATO) a za druhé ohrožení spojeneckých pilotů provádějící operace SEAD, neboť musí upravit svůj modus operandi a létat bez radarového krytí.

Druhá část kritiky spojenecké akce při operaci v Libyi navazuje na burden-sharing v otázkách materiálních či vojensko-ekonomických. Jde především o čistá data „z pole“, kdy a jak se ukázalo, evropské země jako celek opět nejsou schopné základního požadavku formulovaného Američany již po pádu Sovětského svazu: vést vlastní intervenci a uskutečnit projekci síly jako řešení bezpečnostní otázky. americká role zůstala nezastupitelná po celou dobu intervence v Libyi.

Evropským členům NATO chybělo vše, co lze souhrnně označit anglickým termínem „enabler“.³⁰¹ Jedná se o sadu vojenských nástrojů, které umožňují provést vybranou strategickou operaci. Jedná se o materiální vojenské faktory, nikoliv tedy nástroje doktrinního/politického rázu, například je-li ta která země schopna

---

²⁹⁹ Michaels, 2014: 23-24.

³⁰⁰ z angl. Suppression of Enemy Air Defence neboli potlačení nepřátelské proti-letecké obrany.

³⁰¹ Doslova přeloženo jako „umožňovatel“.

mobilizovat své vojáky, či ochotná intervenovat. Z těchto materiálních nástrojů to pak byly konkrétně prostředky pro tankování za letu, bezpilotní letouny pro zpravodajskou činnost a ISR schopnosti všeobecně. Evropská část koalice také měla problémy s použitím a zajištěním tzv. „frontline capabilities“³⁰², jinak řečeno schopnosti skutečně bojového rázu. Mezi ně patří přesně naváděná munice, ať již ve formě leteckých pum³⁰³ či raket s plochou dráhou letu. Obojí si musely evropské armády účastníci se operace narychlo dokoupit z amerických strategických skladů v Evropě. Neuvěřitelných devadesát sedm procent (!) všech vystřelených raket s plochou dráhou letu pocházelo z amerických lodí a letadel.³⁰⁴ Američané také, neznámo proč, nenasadili své některé unikátní vojenské schopnosti jako například letecké dělostřelectvo v podobě letadla AC-130 a „ničitele tanků“ A-10. Kromě jejich propagandistické/symbolické hodnoty se jedná i o účinný vojenský systém, který rychle mohl pomoci zničit těžkou techniku prorežimních sil a intervenci urychlit.³⁰⁵

4.2.3 Americké „a dost“?

Proč se USA rozhodly tyto prostředky nenasadit, není známo, lze však vidět, že se s nejvyšší pravděpodobností jedná o důsledek nechuti, kterou USA vůči intervenci sponzorovanou Evropany projevily. Americké chování tak ukázalo první skutečný důsledek nevyrovnaného *burden-sharingu* pro NATO: pokud Evropané skutečně nechtějí do své bezpečnosti dlouhodobě investovat, může USA záměrně omezit svůj příspěvek alianci, i pokud to zkomplikuje bojové akce v terénu. Americká administrativa také dala jasně najevo, že to jsou evropské škrty na obranu, které Evropu do této situace dotlačily. Pozdější hodnotící reakce končícího amerického ministra obrany Roberta Gatese, který NATO věštil „*matnou, ne-li temnou budoucnost*“,³⁰⁶ kvůli jejímu výkonu v Libyi byla silným komentářem naznačujícím že i Američané mají míru trpělivosti, kterou lze vyčerpat a že „*Evropa nemůže vždy čekat na americkou kavalérii*.“³⁰⁷ Gates také přinesl nové varování v podobě „dvourychlostní aliance.“ V jednom ze svých posledních proslavů prohlásil že „Dříve jsem se obával, že se z NATO stává dvourychlostní aliance. Myslel jsem si, že se zde postupně vyvíjí skupina států

³⁰² Doslova přeloženo jako „frontové schopnosti“.

³⁰³ Evropské zásoby byly vyčerpány před koncem druhého měsíce letecké kampaně. Westervelt, 2011.

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ Hallams, 2013: 31.

³⁰⁶ PBS Newshour, After Gates' Blunt Warning, What's Next for NATO?, *PBS*, zpřístupněno 10. 6. 2011, http://www.pbs.org/newshour/bb/world-jan-june11-nato_06-10/.

³⁰⁷ The Economist, Always waiting for the US cavalry, *The Economist*, zpřístupněno 10. 6. 2011, <http://www.economist.com/blogs/charlemagne/2011/06/libya-europe-and-future-nato>.

zaměřených na peace-keeping, stabilizační operace, rozvoj a měkké humanitární mise a dále skupina států, podnikajících tvrdé vojenské úkoly aliančních misí. Toto již není hypotéza, ale (po Libyi) i pravda. A to je nepřijatelné³⁰⁸ Jasná delimitace dvou ideových skupin, společně s hodnocením toho co je *přijatelné* a *nepřijatelné*, odkazuje na morální konstrukt sdílení břemene.

Americká kritika tak dostala jasnější kontury i v podobě reálného operačního dopadu na provedení libyjské operace. Můžeme si například myslet, že Gates je jen jedním z poslední řady kritizujících ministrů obrany USA, jehož slova budou mít nulový dopad, neboť je nedoprovází žádné reálné materiální opatření, které by donutilo Evropany více utrácet.³⁰⁹ Pravdou však je, že je to poprvé, kdy USA skutečně sáhly k tak definitivnímu kroku jako je odepření vojenských kapacit, které jsou vždy chápány jako „společné“ v rámci aliance. V minulosti si například americké ozbrojené síly také ponechávaly své vlastní velitelské struktury v rámci koalic a aliančních misí, důvodem však bylo zachování autonomie a bojeschopnosti amerických jednotek, nikoliv trest za dlouhodobou neschopnost se vypořádat s problémem evropské neschopnosti. V tomto ohledu přinesla libyjská operace úplně novou dynamiku, která nutně musela dopadnout na problematiku burden-sharingu. Jinými slovy, pokud něco z libyjské intervence zůstalo, byl to nepříjemný pocit, že se burden-sharing pomalu začíná vymykat ze svých zavedených rétorických kolejí a akademických debat a dopadá na „reálný“, materiální svět.³¹⁰ „Pokud někdy bylo období, kdy se Evropa mohla spoléhat na Ameriku, že vždy zalepí díry v její obraně, ten čas se pomalu chýlí ke konci.“ prohlásil tehdejší velvyslanec USA při NATO Ivo Daalder.³¹¹

4.3 Smart Defence jako univerzální lék

V předchozí části již bylo naznačeno něco málo o programu Smart Defence, který měl být odpovědí na selhání evropských členů v Libyi. Jeho původní schéma si vytyčilo za cíl zlepšit vojenskou interoperabilitu. Úspěšná integrace se pak měla postupně přelít i do procesu vyzbrojování jednotlivých států a pozitivně se projevit na

³⁰⁸ Robert Gates, Speech: The Future of NATO, U.S. Department of Defense, <http://archive.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1581>, zpřístupněno 10. 11. 2011.

³⁰⁹ Ted Carpenter, Hagel's Futile Quest for NATO Burden-sharing, The National Interest, zpřístupněno 4. 3. 2014, <http://nationalinterest.org/commentary/hagel%E2%80%99s-futile-quest-nato-burden-sharing-9991>.

³¹⁰ Hallams, 2013: 33-34.

³¹¹ Craig Whitlock, NATO allies grapple with shrinking budgets, *Atlantic Council*, <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-allies-grapple-with-shrinking-defense-budgets>, zpřístupněno 30. 1. 2012.

společném balíku vojenských schopností. Ačkoliv se objevovaly podobné iniciativy v minulosti³¹², výsledky summitu v Chicagu v roce 2012 poukázaly, že se jedná o hlavní nástroj pro rozvoj vojenských kapacit aliance na roky dopředu. Nelze ani opominout důležitost dokument, neboť tato iniciativa dostala prostor ve svojí vlastní oddělené deklaraci, která se věnovala jen tomuto problému.

Přečteme-li si tento text, dostáváme přibližně tento obraz: NATO musí dále rozvíjet své schopnosti, které vyplývají ze zodpovědnosti za krizový management, kooperativní bezpečnost a náležitosti čl. 5., (tj. teritoriální obrana) jeho členů.³¹³ Musí však tyto schopnosti rozvíjet na pozadí ekonomické krize a fiskálních těžkostí. Proto se rozhoduje „*rozvíjet tyto schopnosti společně tak, aby nedošlo k zbytečné duplikaci a utrácení.*“³¹⁴ Frází, jako je tato, je deklarace plná, nicméně poukazují na pozměněný způsob uvažování, který vychází ze stejného základu jako předchozí *burden-sharingové* iniciativy aliance. Základem je „*proměna*“, pohyb z jednoho stavu do druhého. „*Transformace*“ aliance ze začátku 21. století z Prahy tak je nahrazena společnou integrací obranných projektů. Transformační étos je však rozšířen i o další pole zájmu.³¹⁵ Nejen tedy již společný nákup, ale i společný vývoj a společný výcvik³¹⁶ mají pomoci k zlepšení vojenských schopností evropských členů aliance.

Další vývoj projektu Smart Defence, a jeho diskursivní ukotvení na dalším summitu aliance ve Walesu v roce 2014, tak ukazují, co se stalo hlavním *burden-sharingovým* nástrojem aliance. Jinými slovy, aliance neměla vyrovnat sdílení břemene již prostým rozvojem schopností, ale *chytrým* rozvojem schopností. Jak se ukáže později, tato relativně nepodstatná změna se stala základem pro zpochybňování vyšších výdajů na obranu ze strany některých států aliance, především Německa. Jejich argument byl, že nemá smysl utrácet peníze v době fiskální tíže, kdy se musí obhajovat každé euro vložené do obrany. Nejdřív si ale ukážeme, jak se program vyvíjel a jaké jsou jeho výsledky.

---

³¹² např. tzv. „Defence Capabilities Initiative“, která vznikla jako reakce na intervenci v Kosovu. Daalder - O'Hanlon, 2000: 164.

³¹³ Summit Declaration on Defence Capabilities, 2012: (§1).

³¹⁴ Ibid.: (§7).

³¹⁵ Transformaci, jako dalšímu vývoji bezpečnostní politiky aliance v souvislosti s jejími konvenčními kapacitami, se také věnuje Deterrence and Defence Posture review, 2012: (§16). Jedná se o text ze stejného summitu.

³¹⁶ O pokročilé integrační projekty NATO (např. standardizace výcviku apod.) se stará paralelně odsouhlasený projekt Connected Forces Initiative.

Skutečný institucionální problém konceptu Smart Defence dobře ilustrují těžkosti „vlajkové lodi“ programu, totiž systému AGS. Podle popisu na stránkách NATO se jedná sice o daleko starší projekt, v Chicagu ovšem dostal obnovený příslib podpory. Smyslem AGS je získat pro členské státy aliance společné bezpilotní kapacity pro posílení ISR.³¹⁷ Jak ale píše Stephen Larabee, program byl málem zrušen poté, co z něj Kanada a Francie odešly.³¹⁸ Pro Kanadu bylo zapojení do programu příliš drahé a Francie si naopak rozmyslela účast „z politických důvodů.“ Jinými slovy, Francii se nelíbilo, že by při případné intervenci byla závislá na politickém rozhodnutí jiné země, která by o nasazení systému musela rozhodnout. Stačí si vzpomenout na projekt Eurocorps z kapitoly tři a jeho nikdy neuskutečněné nasazení. Stejně tak je ale nasazení systému problematické i pro země, které by s případnou intervencí nesouhlasily - bojí se, že by byly jejich „společné“ systémy zneužity v intervencích se kterými nesouhlasí.³¹⁹

Tento problém však není úplně neřešitelný. Jak ukázala Společná francouzsko-britská deklarace o bezpečnostní a obranné spolupráci z listopadu 2010, je možné vytvářet jisté skupiny strategicky podobných států, které pak mohou jednodušeji nakupovat, trénovat či jinak utvářet síly aliance. V deklaraci tak například stojí, že státy musí být schopné utvářet společné úderné svazy letadlových lodí. Toho bude dosaženo například instalací katapultového systému na britské lodě. To umožní francouzským stíhačům přistávat na britských lodích a opačně. Druhým bodem je založení expediční jednotky Combined Joint Expeditionary Force, což je de facto NRF v jiné podobě a neaktivním stavu.³²⁰

Tento postup rozvedlo dále Německo, které v roce 2013 přišlo s nápadem tzv. framework nation konceptu.³²¹ Základem FNC je snaha vytvářet skupiny států v rámci

---

³¹⁷ Jádrem programu je nákup a integrace pěti letadel RQ 4 Global Hawk do společného pozemního řídicího centra v italské Sigonelle. Systém se však neskládá jen z nich, do programu se mohou zapojit i státy s vlastními systémy ISR, podle potřeb mise - např. Britové či Francouzi. NATO, Alliance Grouping System, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48892.htm, zpřístupněno 9. 2. 2016.

³¹⁸ Larabee, 2012: 81-83.

³¹⁹ Ibid.; Matlary a Petersson (2013: 62-65) pak klasifikují tři možné přístupy k Smart Defense: prvním je specializace rolí, pooling and sharing a společná generace sil (joint force generation). V prvním případě se jedná o rozdělení vojenských schopností mezi vojenské státy, kdy jeden stát poskytuje např. ponorky a druhý námořní hlídkové letouny. Druhá možnost je společné vytvoření vojenské schopnosti a převedení její autority např. NATO a třetí přístup vychází z ušetření díky unifikaci logistických kapacit spojených s konkrétními vojenskými systémy.

³²⁰ Embassy of France in London, France - UK summit, <http://www.ambafrance-uk.org/France-UK-summit-Declaration-on>, zpřístupněno 2. 11. 2010.

³²¹ Major - Mölling, 2014. Protože by byl překlad těžkopádný, užíváme zde originální anglický název, popřípadě zkratku FNC.

aliance, které by na sebe vázaly rozvoj regionálně a strategicky blízkých členů. Tento rozvoj by se mohl týkat jak integračních projektů, např. unifikace výcviku určitých jednotek či logistického zázemí, přes sdílení bojových kapacit až po hromadný nákup vojenského materiálu. Deklarace z Walesu tento postup schvaluje a vymezuje hned tři případy Smart Defence projektů skrz FNC: Jsou jimi různé projekty pod vedením Německa a deseti menších aliančních zemí, vytvoření expediční jednotky pod vedením Velké Británie a několik projektů pod vedením Itálie. Mezi tyto jádrové státy se počítá Velká Británie, Francie, Německo, Itálie a Turecko.³²²

Problémem ale je, že jsou tyto projekty zmíněné v deklaraci z Walesu jen malým navýšením vojenských schopností aliance. Jsou zde zmíněny hlavně projekty na spolupráci v oblasti logistické podpory, CBRN schopností, nasaditelná polní velitelství a „doručení“ vojenské síly skrz pozemní, námořní a letecké prostředky. Italská skupina se pak má soustředit na budování stabilizačních a rekonstrukčních schopností, *poskytování strategických enablerů*, *použitelnost* pozemních formací a systémy velení a řízení/C2.³²³ Nemusíme znát všechny nuance deklaračního jazyka, abychom pochopili, že záměr rozvíjet všechny vojenské schopnosti aliance je v tomto případě opět nepochopený. Ve vyjmenovaných úkolech tak, až na dvě výjimky, jasně chybí schopnosti, které byly již několikrát vymezeny jako chybějící a pro funkci NATO kritické: přesně naváděná munice,³²⁴ bezpilotní prostředky, střely s plochou dráhou letu, C2 a ISR schopnosti.

4.3.1 Smart Defence jako všelék

Ustrnutí, resp. absence správných rozhodnutí v rámci FNC jsou tak vlastně symptomatické k celému projektu Smart Defence, který má být „novým“ přístupem k řešení věčného problému burden-sharingu v alianci. To že tyto programy jsou v zásadě jen minimálního rázu, resp. nedopadají jako v případě AGS, tak jak by měly, je jen stará známá písnička v alianci. Je však s podivem, kolik je do Smart Defence stále investováno diskursivní energie. Pro Německo se program, jedno jestli v podobě FNC či jinak, stal hlavním „vozidlem“, skrz které chce posílit vojenské schopnosti aliance a vyřešit tento dlouhodobý problém. Tento postupný důraz na „chytré“ utrácení se tak postupně přelévá i do jiného diskursivního vymezení: vůči alianční hranici vydávání 2 % HDP na obranu. Německá vláda s oblibou kritizuje 2 % hranici jako neúnosnou,

---

³²² Ibid.

³²³ Wales Summit Declaration, 2014: (§67). Důraz přidán.

³²⁴ V tomto případě je pravdou, že Dánsko v tuto chvíli vede iniciativu za společný nákup přesně naváděné munice. O projektu však neexistují žádné konkrétní informace. Deni, 2014: 62.

neboť nereflektuje „výdejní“ hodnotu jednotlivých členských příspěvků do společné balíku vojenských schopností.³²⁵

Německá vláda v tomto případě není úplně bez pointy: například jeden z pouhých pěti států, který příspěvky v požadované výši plní, je Řecko s 2,3 % HDP. Řecko je však notoricky známé svým odmítáním zapojení se do misí NATO a nízkou integrací svých jednotek v rámci aliance. Ačkoliv tedy Řekové plní stanovený podíl, jejich dopad na alianční bezpečnost je menší ve srovnání s jinými státy. Existuje tedy debata o udržitelnosti nastaveného systému 2 % HDP. Při pohledu do výročních tabulek, které sestavuje generální tajemník NATO v rámci „ztrapňovací taktiky“, vidíme, že pro mnoho menších států je prostě udržení dvouprocentní hranice nemožné a skáče podle dokončených vojenských akvizic. A tak například vojenské výdaje chudší Albánie vyskočí mezi léty 2006 až 2008 z 1,3 % HDP na plná 2 %. Důvodem však je pouhá akvizice osmi vrtulníků.

Debatu o Smart Defence je tedy nutné vidět právě v kontextu těchto 2 % HDP věnovaných na obranu. Hlavní zdůvodnění programu, vlastně kritiku dvouprocentní hranice, obsahuje už ve svém prohlášení: dělat obranu „chytře“, tj. jak dostat za *malé prostředky* hodně schopností. Proto také Německo argumentuje různými způsoby, proč „nemůže“ na obranu vydávat onu částku, třeba obrovským navýšením svého rozpočtu, který by působil neproporčně a vedl ke zbytečnému utrácení.³²⁶ Svým způsobem je tato debata nepřekvapivá, jak ukázal už Wallace Thies. Stalo se totiž běžným koloritem politického života aliance slibovat voličům, že obvykle lze získat oboje: jak bezpečnost, tak šetřivé sociální programy díky správnému postupu při sestavování státních rozpočtů.³²⁷ To, co tedy Smart Defence dělá, je jen kodifikace této dlouhodobé strategie v alianci, byť na to jde rétoricky jinak.

Existují někteří aktéři uvnitř aliance, kteří si jsou těchto rozporů vědomi. Jak připomněl Julian Lindley French Smart Defence znamená jen jedno: „*pokud budete utrácet málo, málo schopností také dostanete.*“ Norský ministr obrany Espen Eide tento fenomén popsal následovně: „*V Alianci se často Smart Defence chápe jako geniální cíl, který dovolí některým členům získat hodně schopností za málo peněz. Nelze ale zapomínat, že tento vývoj trvá dlouho a je fiskálně náročný. Naučit se u nás ve*

---

³²⁵ Mölling, 2014a.

³²⁶ Němci v tomto hypotetickém scénáři zdvojnásobují svůj rozpočet, který tím pádem překračuje obranné rozpočty Francie a Velké Británie. Techau, 2015: 11.

³²⁷ Thies, 2003: 232-234.

Skandinávii dobrou vojenskou integraci a schopnost udeřit nad svoji váhovou kategorií³²⁸ nám trvalo velice dlouho a vyžádalo si to mnoho prostředků.“³²⁹

Skutečný výsledek programu Smart Defence tedy ukáže jen čas. Lze se ale jen těžko domnívat, že bude při minimu vložených prostředků fungovat tak, jak by měl, a že dokáže vyrovnat alianční burden-sharing do rozumné polohy. Ilustrativním příkladem za všechny je v tomto ohledu projekt nadzvukového stíhacího letectva ČR. Ačkoliv byl jedním z argumentů při jeho nákupu ten, že díky němu budeme moci lépe přispívat v aliančních intervencích, při OUP se „nenadále“ zjistilo, že čeští stíhači nemají jak potřebné vybavení pro shazování bomb, tak ani schopnosti pro vedení akce.³³⁰ Informace to byla o to zářející, že Švédsko jako nečlenský stát NATO své Gripeny do akce vyslalo a mělo je lépe integrované.

Při pohledu na program Smart Defence v kontextu operace v Libyi, vidíme novou vznikající diskursivní strukturu, s hlavní rolí Německa jako vymezujícího se prvku. Dřívější prostorový prvek diskursu, v podobě otázky intervencí out-of-area je stále v jakémsi „diskursivním vakuu.“ Tím chceme říci, že nemůžeme s jistotou říci, jak se Německo postaví k hypotetické další intervenci, zdali ji podpoří či nikoliv (resp. můžeme mluvit o „útlumu“ prvku). Druhý ideový prvek „německého My“, peacekeeping, vymezený vůči americké projekci síly se však už mění. Dochází k proměně do podoby nutnosti utrácet „chytře“, což je postoj vymezený proti americkému nátlaku symbolizovaný Gatesovo „dvourychlostní aliancí.“ Argument „přemrštěnosti“ požadavku 2 % HDP a důraz na interoperabilitu spíš, než na rozvoj vojenských schopností, je pak jen důsledkem.

4.4 Krym a čl. 5?

Anexe Krymu z března 2014, byla pro alianci označena jako „strategický šok“ nebo také „budíček pro NATO.“ Ztráta Ruska jako perspektivního partnera ke spolupráci, přinesla další revizi problematiky burden-sharingu, především díky znovunastolení relevance čl. 5. Došlo tím k obnovení debaty o „out-of-area“ misích, resp. nutnosti balancovat alianci taktéž na „východní frontě.“ Krymská operace také vedla k

---

³²⁸ V originále „punch above our weight.“

³²⁹ LATO, NATO After Chicago: Struggling for Capabilities, Enlarge or Regionalize? conference, <https://www.youtube.com/watch?v=tawYys2Mkwo>, zpřístupněno 20. 9. 2012.

³³⁰ V tomto případě schopnost výcviku pro tankování za letu. Jan Grohman, České stíhačky získají přesné zbraně, Armádní noviny, <http://www.armadinoviny.cz/ceske-stihacky-jas-39-gripen-ziskaji-presne-zbrane.html?hledat=gripen>, zpřístupněno 5. 9. 2014.

obnovení debaty v USA o předsunutých vojenských základnách v Evropě a jestli je vůbec toto nové předsunuté představení, požadované některými východními členy aliance, vůbec nutné. Bezprostředním opatřením, které mělo situaci v burden-sharingu pomoci, bylo schválení tzv. Readiness Action Plan na summitu ve Walesu na podzim 2014.³³¹

Předně bychom si měli všimnout, že dochází k zdánlivému splynutí dvou diskursivních My, tj. Německa a Francie, v otázkách teritoriální obrany. Oba státy se zatím staví vlažně k možnému (diplomatičkému) konfliktu s Ruskem a spíše než strategii „trestu a odříznutí se“, praktikují strategii „výdrže a zapojení se.“³³² Poté co vyšla najevo studie think-tanku RAND, která říká že obrana Pobaltí je pro NATO prakticky nemožná, byla situace ještě vyostřena, neboť má Polsko pocit, že je stálá přítomnost spojeneckých jednotek nutná (nestačí jen přítomnost na rotační bázi).³³³ Před nadcházejícím summitem v polské Varšavě, se tak zdánlivá netečnost aliance v podpoře Polska dostává do praktické roviny a podkopává v očích jejích vlastních členů samotnou instituci. Pobaltské státy (s Polskem v čele) navíc požívají určitou legitimitu neboť navýšili své výdaje na obranu (dokonce jako jediní v alianci). Estonsko a Polsko dokonce jako jediní plní stanovená 2 % HDP a hodlají je plnit i v budoucnu.³³⁴

Začínáme se tak dostávat do situace, kdy vzniká nový diskurzivní My v rámci burden-sharingové debaty v alianci. Polský důraz na návrat k čl. 5 v podobě stálých vojenských základen NATO na území východních členů dostává normativní uchopení, neboť se vymezuje vůči konceptu out-of-area misí, kdy například současný ministr obrany Polska tvrdí, že *„je důležitější a větší hrozbou pro alianci je Rusko a nikoliv Středomoří nebo Blízký východ. To co požadujeme je přítomnost, přítomnost a zase přítomnost spojeneckých jednotek na stálé bázi na našem území.“*³³⁵

Co se týče druhého aliančního „My“ symbolizovaných USA, zde se vedou obnovené diskuse nad užitečností předsunutých vojenských základen v Evropě, z nichž velká část byla deaktivována mezi léty 2010-2014. Zdá se však, že v USA pomalu

---

³³¹ Driver, 2016.

³³² Olikier - McNerney - Davis, 2015: 2-4, 7, 12.

³³³ Dave Majumdar, Revealed: Russian Invasion Could Overrun NATO in 60 Hours. *The National Interest*, <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/revealed-russian-invasion-could-overrun-nato-60-hours-15112>, zpřístupněno 4. 2. 2016.

³³⁴ To souvisí hlavně s peripetiemi Velké Británie, která se za každou snahu snaží udržet současnou situaci, kdy vydává rovná 2 % HDP. Objevují se ale signály, že je tato situace pro VB neudržitelná.

³³⁵ Andrew Rettman, US and Germany say No to Poland on NATO base, *Euobserver*, <https://euobserver.com/foreign/133084>, zpřístupněno 16. 4. 2016.

začíná docházet k legitimizaci diskursu, resp. konsensu napříč politickým spektrem, který vnímá Evropany jako neplatiče a u nichž je již oprávněné se ptát, zdali nenarušují soudružnost a existenci samotného uskupení. Pro-atlanticky zaměřený státní aparát sice např. velmi rychle zkritizoval Donalda Trumpa za jeho slova o „zbytečnosti“ NATO, jak si ale všiml jeden bývalý britský politik, Trump a Obama mají ve svém názoru mnoho společného a jsou dost možná první vlaštkou nového konsenzu na americké politické scéně.

Prezident Obama sice překvapil svým navýšením prostředků na programy operace Atlantic Resolve a European Reassurance Initiative, stejně jako ohlášením návratu amerických tanků na starý kontinent, poté co odtud byly staženy v roce 2013. Jeho postoj ale asi nejlépe vystihuje dlouhý profil pro časopis The Atlantic, kde se vyjádřil bez okolků: „*Státy které se vezou v alianci zadarmo, mě vytáčejí.*“ a obvinil Británii a Francii, že si stále nedali do pořádku své vojenské výdaje po fiasku v Libyi. Speciálně o Libyi pak mluvil jako o operaci, ve které si „Britové a Francouzi přisoudili všechnu práci a přitom to byly americké jednotky, které vyřadili většinu letecké obrany Kaddaáfího.“³³⁶ To by také pomáhalo vysvětlit, proč se USA rozhodly *neangažovat* v situaci na Ukrajině a raději přenechaly diplomacii v Minsku, Francii a Německu.

---

³³⁶ Jeffrey Goldberg, The Obama doctrine, The Atlantic, <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>, zpřístupněno 4. 4. 2016.

Závěr

V závěrečné debatě nad analyzovanými situacemi této práce vidíme, jak se postupně vyvíjelo diskursivní prostředí NATO ve vztahu k burden-sharingu. Tato práce se snažila aplikovat postup diskursivní analýzy na debatu o sdílení společných vojenských nákladů do NATO. K tomu jsme potřebovali vymezit správné metodologické ukotvení, které by nám pomohlo lépe rozpoznat „diskursivní centra,“ tedy jakési názorové ostrovy uvnitř aliance. Tyto názorové ostrovy jsme identifikovali pomocí porovnání dvou rovin a to, za prvé, debaty o burden-sharingu, tak jak je prezentována v aliančních dokumentech a strategické debatě aliance a, za druhé, fakticko-historickém kontextu, který tuto debatu doprovázel v různých časových obdobích počínaje rokem 1989.

Volba díla Lene Hansen pro formulaci správné metodologie se prokázala jako rozhodující. Ačkoliv práce nemá ambici pojmut téma burden-sharingu v NATO v celé analytické šíři, vědkyní navržené metodologické struktury a upravená forma jejího výzkumného designu přináší též mnoho podnětných zjištění a interpretací. Odstraněním podmínky existence konstitutivního vztahu My - Oni jsme sice přišli o část zajímavých poznatků, získali jsme ale volnější prostor k manévrování výzkumu a relativně volnou ruku při analýze primárních zdrojů. K tomu dopomohla i volba intertextuálního prostředí v podobě vládního diskursu, díky kterému jsme mohli analyzovat reflexi burden-sharingu v NATO na pozadí námi vybraných událostí. To se sice může zdát jako zjednodušující zadání, neznamená to ovšem, že by identifikace hledaných „diskursivních center“ v alianci byla jednodušší či vágnější. Jak ukázal tento výzkum, je potřeba často oficiální prohlavy zkombinovat s jejich historickým a faktografickým kontextem. Díky tomu víme, že když německý ministr vnitra mluví o obraně pod Hindukúšem, myslí tím ve skutečnosti peace-keeping pod Hindukúšem, a když francouzský prezident hovoří o diplomatickém řešení bezpečnostní krize v zemi X, nebude se bát použít ani vojenskou možnost. A díky tomu pak můžeme v deklaraci z posledního summitu NATO poznat, proč je například silněji odkazováno např. na peace-keeping.

V první praktické části práce jsme ukázali tři situace z burden-sharingové historie NATO. Fakt, že během studené války konflikty o sdílení břemene existovaly, ale měly daleko nižší dynamiku, je hodnotným zjištěním. Ukazuje na hlubokou

systemovost tohoto problému v Severoatlantické alianci, kdy na jedné straně ji zakládaly Spojené státy s cílem nenechat se vtáhnout do „zavazující aliance“ a na straně druhé Evropa, která se velice obávala případné americké pasivity. Pozdější situace s dohodami z Lisabonu byla první ukázkou manifestace různých diskursů uvnitř aliance a taktéž založení *základního diskursu*, kde na jedné straně stáli platiči a na druhé neplatiči. Situace z Afghánistánu nám pak ukázala dvě věci: za prvé, že *burden-sharing* má i svoji prostorovou dynamiku znázorněnou skrz globální rovinu bezpečnosti, a za druhé, že i Evropané mohou mít jiné ideové a morální pohnutky k neplacení do společného balíku schopností v NATO, skrz svůj názor na užitnou hodnotu diplomacie jako řešení konfliktu s SSSR.

Analýze období po skončení studené války je stěžejní pro tuto práci, neboť ukazuje *nový základní diskurs* vzniklý po konci studené války, který se v alianci s menšími obměnami drží dodnes. Diskursivní velký třesk, který konec bipolárního bezpečnostního systému v Evropě vyvolal, přispěl k vytvoření nové argumentační struktury. Podobu debaty o *burden-sharingu* tak formovaly dva typy událostí: strategická debata uvnitř aliance a alianční operace v oblastech mimo území členských států. V prvním případě jsme viděli že na mnoha summitech byl text deklarací a koncepcí příliš holý, nabízel však dobrý materiál k porovnání s historickým kontextem. Takže ačkoliv se deklarace z Londýna či Bruselu stavěly k prostorovému prvku diskursu spíše opatrně, problém bylo nutné řešit během aliančních intervencí. Nevymezení správné struktury sdílení břemene vedlo k ustanovení Německa jako třetího samostatného normativního pólu v *burden-sharingové* debatě. Obnova projektu CSDP pod vedením Francie byla neméně důležitou otázkou, která pomohla debatě usměrňovat a vytvářet nové možnosti k vymezení/spojení diskursů, především prostorového prvku v podobě souboje mezi atlantickým a evropeistickým čtením situace. Kritickým dokumentem v tomto případě byl dokument ze St. Malo. Ten se snažil o institucionalizaci všech prvků diskursivních polí do jednoho organického celku, který by vyřešil *burden-sharing*, snad natrvalo. Příslib dohody tak sliboval dát dohromady německý odpor k použití síly, francouzský důraz na nezávislost Evropy a britskou ostražitost ohledně NATO.

Další časové období je pak pokračováním v trendech nastolených během devadesátých let. Základní diskurs sice prošel proměnami v rámci jednotlivých aktérů, avšak samotná třípólová argumentační struktura aliančního základního diskursu však

změněna nebyla. Útoky z 11. září sice pomohly odvrhnout prostorové vymezení evropských spojenců, symbolizované operací ISAF v „dalekém“ Afghánistánu, které se zdálo „jednou pro vždy ukončit debatu“ ohledně roli „out-of-area“ NATO. Jiné složky diskursivní struktury ovšem zůstaly stejné, ba dokonce byly i posíleny, jako v případě Německa a útoku na Irák. Tam šlo o posílení vnitřní legitimity diskursivního ideového prvku diplomacie, který se vyzemil vůči USA vedeným diskursem silového řešení. Dalším důležitým bodem je pak reakce na světovou finanční krizi z roku 2009. Ta velice zasáhla již tak nízké obranné rozpočty evropských zemí a vedla k tristnímu výkonu při intervenci v Libyi. Tato ukázka závislosti Evropanů na vojenských schopnostech USA pak vedla k založení programu Smart Defence na summitu v Chicagu. Tento program ale, přes veškerou rétoriku, jen ukazuje, že jej státy opět využívají jako argumentační zbraň a ospravedlnění vlastních nízkých výdajů na zbrojní politiku. Debata o tzv. „neadekvátnosti“ hranice výdajů ve výši 2 % HDP, kterou vede nepřekvapivě Německo, je jen dalším z řady symptomů *burden-sharingu* v NATO.

Otázka, co se děje s *burden-sharingem* po Krymu, je stále částečně otevřená a mnoho napoví nadcházející summit NATO ve Varšavě. Už teď ale můžeme říci, že i dva roky po anexi Krymu a schválení RAP jsou v Evropě státy, které nebudou chtít vydávat tolik, aby uspokojily své spojence a aby naplnily kvótu 2 % HDP. Dotyčné státy, v čele s Německem se budou spíše snažit apelovat na abstraktní pojem „*interoperability*“, který bude dále argumentem pro *nenavýšení* prostředků vydaných na obranu. V USA se pak bude téma *burden-sharingu* přítomné v debatě o vyslání nových jednotek na starý kontinent. V tuto chvíli probíhající prezidentské volební kampani také vidíme první náznaky obnoveného pohledu na NATO jako organizaci s „*matnou, ne-li temnou budoucností*“. Otevřenou také zůstává otázka Polska jako možného nového diskursivního aktéra s vlastním názorovým polem, jehož hlavní „*zbraní*“ je prostorový prvek *territoriality*.

Práce samozřejmě upozornila na spoustu nových otázek, na které je možné se v dalším výzkumu zaměřit. První, a asi nejpálčivější otázkou, je nutnost reflexe konceptu strategické kultury a diskursivní analýzy v otázkách bezpečnosti/aliance. Metodika kritického přístupu nám sice pomohla správně interpretovat chování jednotlivých diskursivních center v alianci, zároveň zde ale existuje legitimní námitka vůči (ne)zachycení normativního vývoje těchto center. Jinými slovy, v práci se nám podařilo ukázat, *kdy* a *čím* se jednotlivá názorová centra liší, dokonce i fakt, že se vyvíjí a nějak

mění. Práce však nenabízí odpověď na otázku, *jak* k tomuto procesu změny/vývoje dochází. Jednou z částečných odpovědí, může být volba příliš úzkého či příliš širokého intertextuálního pole, které nedovoluje sledovat partikulární diskursivní centrum např. na úrovni vnitřních opozičních diskursů či jen v jednom konkrétním státě. Naopak koncept strategické kultury tímto problémem netrpí, neboť se právě zaměřuje na jednu konkrétní uzavřenou výzkumnou jednotku. Přitom např. proces intertextualizace mají diskursivní analýza i strategická kultura stejný. Jinak řečeno, vládní aktér ovlivňuje strategickou kulturu a ona ovlivňuje jeho, stejně jako proces tvorby základního diskursu je sérií dílčích aktů spojování a rozpojování identitárních/prostorových a časových prvků.

Druhou doplňující otázkou k dalšímu zkoumání je role menších států v procesu burden-sharingu Severoatlantické aliance. Naše práce totiž ukázala jeden kritický nedostatek, a tím je role malých aktérů ve fungování aliancí. Názorová pole, která jsme v rámci našeho výzkumu našli, byla totiž vždy zastoupena jedním ze tří největších států v NATO, a proto práce sleduje postoj k burden-sharingu *v rámci těchto polí*. Argument, že menší státy ty větší obvykle následují, však neobstojí při bližším pohledu. To totiž představuje problém pro případný vstup dalšího aktéra, který pokud by neměl dostatek *reálné* moci uvnitř aliance, nebyl by schopen svoji normativní vizi propagovat. Užitím termínu *reálný* se samozřejmě dostáváme na pomezí realismu, a je to správně, neboť otázka zní: Mohou malé státy ovlivnit burden-sharingovou debatu? Někteří badatelé si toto téma uvědomují, např. Julian Lindley French vyjádřil domněnku, že „nejdůležitější pro burden-sharing a Severoatlantickou alianci bude postoj menších států.“³³⁷

Práce ukázala hloubku a složitost tématu burden-sharingu v alianci a jak těžké toto téma k výzkumu může být. Protože se burden-sharing odehrává na mnoha rovinách najednou a protože se jedná o politicky vděčné téma, můžeme si být jisti, že s námi zůstane tak dlouho, dokud tu s námi bude Severoatlantická aliance. Jestli je ale sdílení společného břemene natolik kritickým bodem fungování pro Alianci, ukáže až budoucnost.

---

³³⁷ LATO, NATO After Chicago: Struggling for Capabilities, Enlarge or Regionalize? conference, <https://www.youtube.com/watch?v=tawYYs2Mkwo>, zpřístupněno 20. 9. 2012.

Summary

This thesis deals with the topic of burden-sharing in “the greatest alliance ever seen.” While burden-sharing is usually considered a multilayered and never-ending problem for the alliance, the thesis employs research design loosely based on Lene Hansen’s post-structural discourse analysis, which seeks to apply critical approach towards analysis of security matters. Drawing heavily on a previous concept of David Campbell and his juxtaposition of identity, thesis creates a research model, which seeks argumentative discourse patterns in the various “Selves” of the basic discourse of burden-sharing in the Atlantic alliance at a governmental level.

We begin with Cold War history, looking at three cases, which manifested first discourse structures of burden-sharing, namely the foundation of the Alliance itself, Lisbon force levels project and Soviet invasion of Afghanistan. These helped foster a bipolar structure based on *payers* and *non-payers*. In the 90’s, after careful study of alliance’s strategic documents and declarations, we see that there were two new Self’s knitted into the structure of basic discourse. Both are related to France and Germany respectively and form, together with British Atlanticism, today’s basis for any burden-sharing debate in NATO.

Third chapter starts its analysis after the 9/11 attacks, showing that while spatial differentiation, based between “European neighbourhood” and “global role” for NATO, was swept away, other, mostly ideational, differences remained and were in fact further legitimized by the intra-alliance split on Iraq war. The next part of chapter then shows, how deeply did the Libya intervention affect the debate on burden-sharing, and that Smart Defence program is nothing, but another good excuse in the employment of the defence budget-tight Europeans.

In conclusion we see, that the current debate on burden-sharing in NATO is not likely to bring any new solutions or break the resolve of non-spenders. A possibility of emergence of a fourth discourse Self, represented by Poland’s territorial defence agenda, may further mix the already complicated and multi-layered burden-sharing debate and endanger the alliance cohesion.

Použitá literatura

Primární zdroje

Albright, Madeleine. Transcript: Albright Press Conference at NATO HQ December 8, 1998. *FAS*. https://fas.org/man/nato/news/1998/98120904_tlt.html. Nedatováno.

Embassy of France in UK. France - UK Summit Declaration. <http://www.ambafrance-uk.org/France-UK-summit-Declaration-on>. Zpřístupněno 3. 11. 2010.

Annex III. Cologne summit declaration. European Council. http://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3. nedatováno.

European Council. Helsinki summit declaration. http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm. Nedatováno.

Fischer, Joschka. Auszüge aus der Fischer-Rede. *Der Spiegel*. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/wortlaut-auszuege-aus-der-fischer-rede-a-22143.html>. Zpřístupněno 13. 5. 1999.

Franco-British declaration at St. Malo summit. http://www.cvce.eu/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html, zpřístupněno 22. 6. 2015.

LATO. NATO after Chicago: Struggling for Capabilities, Enlarge or Regionalize? (konference). <https://www.youtube.com/watch?v=tawYYs2Mkwo>. Zpřístupněno 20. 9. 2012.

NATO. The Brussels Summit Declaration 1994. *NATO*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease. Zpřístupněno 26. 8. 2010.

NATO. Deterrence and Defence posture review, 2012. *NATO*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease. Zpřístupněno 20. 5. 2012.

NATO. London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance 1990. *NATO online library*. <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>. Zpřístupněno 27. 10. 2000.

NATO. Rome Strategic Concept 1991. *NATO*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm. Zpřístupněno 26. 8. 2010.

NATO. Press release 75(3). NATO Press Service. http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/139237/PRESS_RELEASE__75_3_ENG.pdf. Nedatováno.

NATO. Summit Declaration on Defence Capabilities. Towards NATO Forces 2020. *NATO*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87594.htm?mode=pressrelease. Zpřístupněno 21. 5. 2012.

NATO. Wales Summit Declaration 2015. *NATO*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease. Zpřístupněno 31. 7. 2015.

Robertson, George. Press conference folloein the meeting of NAC. NATO. www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19664.htm?selectedLocale=en. Zpřístupněno 3.11. 2008.

Robertson, George. Securing the peace: NATO vision. NATO. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_20561.htm?selectedLocale=en. Zpřístupněno 3.11.2008.

Schröder, Gerhard. Statement at the Summit Meeting. NATO. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_19655.htm?selectedLocale=en. Zpřístupněno 3. 11. 2008.

WEU. Platform on Hague, 1987. WEU. <http://www.weu.int/documents/871027en.pdf>. Nedatováno.

WEU. Petersberg declaration, 1992. <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>. Nedatováno.

Monografie

Behnke, Andreas. *NATO's Security Discourse after the Cold War: Representing the West*. New York: Routledge, 2013.

Buley, Benjamin. *The New American Way of War*. London: Routledge, 2007.

Buzan, Barry - Hansen, Lene. *The Evolution of International Security Studies*. New York: Cambridge University Press, 2009.

Daalder, Ivo - O'Hanlon, Michael. *Winning Ugly: NATO's War to Save Kosovo*. Washington DC: Brookings Institution press, 2000.

Drulák, Petr. *Teorie Mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003.

Gaddis, John L. *The Cold War: A New History*. London: Penguin, 2005.

Gordon, Philip - Shapiro, Jeremy. *Allies at War: American, Europe and the Crisis over Iraq*. New York: McGraw Hill, 2004.

Grant, Matthew. *The British Way in Cold Warfare: Diplomacy, Intelligence and the Bomb*. London: Continuum, 2011.

Hansen, Lene. *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. New York: Routledge, 2006.

Hallams, Ellen. *A Transatlantic Bargain for the 21st Century: The United States, Europe and the Transatlantic Alliance*. Carlisle: Strategic Studies Institute, 2013.

Howorth, Jolyon - Keeler, John T.S. eds. *Defending Europe: The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.

Jones, Seth G. *Counterinsurgency in Afghanistan*. Santa Monica: Rand Corporation, 2008.

Judt, Tony. *Postwar: A History of Europe since 1945*. New York: Penguin Press, 2005.

Kaplan, Lawrence. *NATO divided, NATO united: The Evolution of an Alliance*. London: Praeger, 2004.

Kissinger, Henry. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster: 1994.

- Lundestad, Geir. *The United States and Western Europe since 1945: From "Empire" by Invitation to Transatlantic Drift*. New York: Oxford University Press, 2003.
- Lindley-French, Julian - Macfarlane, Neil. *The North Atlantic Treaty Organization: The Enduring Alliance*. New York: Routledge, 2006.
- Matlary, Janne Haaland - Petersson, Magnus eds. *NATO's European Allies: Military Capability and Political Will*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- Olson, Maneur - Zeckhauser, Richard. *An Economic Theory of Alliances*. Santa Monica: Rand Corporation, 1966.
- Pohl, Benjamin. *EU Foreign Policy and Crisis Management Operations: Power, purpose and domestic politics*. London: Routledge, 2014.
- Pond, Elizabeth. *Endgame in the Balkans: Regime Change, European Style*. Washington DC: Brookings Institution Press, 2006.
- Shurkin, Michael. *France's War in Mali*. Santa Monica: RAND Corporation, 2014.
- Schlesinger, Arthur Jr. *The Cycles of American History*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1986.
- Sloan, Stanley R. *NATO, the European Union and the Atlantic Community: The Transatlantic Bargain Challenged*. Lanham: Rowman & Littlefield publishers, 2003.
- Thies, Wallace J. *Friendly Rivals: Bargaining and Burden-shifting in NATO*. New York: M.E. Sharpe, 2003.
- Thies, Wallace J. *Why NATO endures*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Walt, Stephen. *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press, 1987.
- Weitsman, Patricia. *Waging War: Alliances, Coalitions and Institutions of Interstate Violence*. Stanford: Stanford University Press, 2014.

Kapitoly v knihách

- Beneš, Vít. Diskurzivní analýza. In *Jak zkoumat politiku*, ed. Drulák, Petr. s. 92-124. Praha: Portál, 2008.
- Foxley, Tim. Afghanistan: Progress, Problems, Prospects. In *Crisis Management in Crisis?* ed. Eskola, Susanna. s. 65-73. Helsinki: National Defence University, 2008.
- Henious, Jakob - McDonald, Jacopo. *Smart Defense: A Critical Appraisal*. Rome: NDC, 2012.
- Larabee, Stephen et al. *NATO and the Challenges of Austerity*. Santa Monica: RAND Corporation, 2012.
- Nygren, Anders. Executing strategy from the air. In *The NATO Intervention in Libya*, ed. Engelbert Kjell, Mohlin Marcus. s. 103-128. New York: Routledge, 2014.
- Nyman, Jonna. Securitization theory. In *Critical Approaches to Security: An introduction to theories and methods*, ed. Shepherd, Laura. s. 51-62. New York: Routledge, 2013.
- Michaels, Jeffrey. Able, but not willing: a critical assessment of NATO's Libya intervention. In *The NATO Intervention in Libya*, ed. Engelbert Kjell, Mohlin Marcus. s. 17-41. New York: Routledge, 2014.

Risse-Kappen, Thomas. Collective Identity in a Democratic Community: The Case of NATO. In *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, ed. Katzenstein, Peter. s. 357-399. New York: Columbia University Press, 1996.

Zimmermann, Hubert. Security exporters: Germany, the United States, and transatlantic cooperation. In *The Atlantic Alliance Under Stress: US-European Relations after Iraq*, ed. Andrews, David M. s. 128-151. New York: Cambridge University Press, 2005.

Akademické časopisy

Balzacq, Thierry. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, Vol. 11, No. 2 (2005). s. 171-201.

Bensahel, Nora. Separable but not separate forces: NATO's development of the combined joint task force. *European Security*, Vol. 8, No. 2 (1999), s. 52-72.

Deni, John. NATO's New Trajectories after the Wales Summit. *Parameters*, Vol. 44, No. 3 (2014), s. 57-65.

Farrell, Theo - Rynning, Sten. NATO's Transformation Gaps: Transatlantic Differences and the War in Afghanistan. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 33, No. 5 (2010), s. 673-699.

Hallams, Ellen - Schreer, Benjamin. Towards a "post-American" alliance? NATO burden-sharing after Libya. *International Affairs*, Vol. 88, No. 2 (2013), s. 313-327.

Howorth, Jolyon. France, Britain and Euro-Atlantic Crisis. *Survival*, Vol. 45, No. 4 (2003), s. 173-192.

Howorth, Jolyon. Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy. *West European Politics*, Vol. 27, No. 2 (2004), s. 211-234.

Howorth, Jolyon. Prodigal Son or Trojan Horse: what's in it for France? *European Security*, Vol. 19, No. 1 (2010), s. 11-28.

Kalous, Miroslav. Oficiální diskurz Íránu ve vztahu k izraelsko-palestinskému konfliktu. *Mezinárodní vztahy* (2/2010), s. 5-26.

Mearsheimer, John. Back to the Future: Instability in Europe after Cold War. *International Security*, Vol. 15, No. 1 (Summer 1990). s. 5-56.

Michaels, Jeffrey. NATO after Libya. *RUSI Journal*, Vol. 156, No. 6 (2011), s. 56-61.

Rasmussen, Anders Fogh. NATO after Libya. *Foreign Affairs*, Vol. 90., No. 4 (July/August 2011), s. 2-6.

Rynning, Sten. A new military ethos? NATO's response force. *Journal of Transatlantic Studies*, Vol. 3, No. 1 (2005), s. 5-21.

Tonelson, Alan. Burden-sharing in NATO: Promises, promises. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 23, No. 3 (2000), s. 29-58.

Vondra, Alexandr - Asmus, Ronald. The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 18, No. 2 (2005), s. 203-216.

Wallander, Celeste. Institutional Assets and Adaptability: NATO after Cold War. *International Organization*, Vol. 54, No. 4 (Autumn 2000), s. 705-735.

Walt, Stephen. The Renaissance of Security Studies. *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2 (June 1991), s. 211-239.

Walt, Stephen. The Ties that fray: Why Europe and America are drifting apart. *The National Interest*, No. 54 (Winter 1998/1999), s. 1-9.

Webové a novinové články

Apple, R. W. Evolution in Europe. *New York Times*. <http://www.nytimes.com/1990/04/20/world/evolution-europe-bush-mitterrand-are-putting-moscow-ties-ahead-lithuania.html>. Zpřístupněno 20.4.1990.

Aviation week. Germans Increase Defense Budget. *Aviation Week & Space Technology* (May 1980) <http://archive.aviationweek.com/image/spread/19800512/10/2>. Nedatováno.

Bertram, Christoph: Farewell to war. *NATO*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_22607.htm?selectedLocale=en. Zpřístupněno 4. 11. 2008.

Boyle, Michael. Obama: "Leading from behind" on Libya. *The Guardian*. <http://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/aug/27/obama-libya-leadership-nato>. Zpřístupněno 27. 8. 2011.

Carpenter Ted. Hagel's Futile Quest for NATO Burden-sharing. *The National Interest*. <http://nationalinterest.org/commentary/hagel%E2%80%99s-futile-quest-nato-burden-sharing-9991>. Zpřístupněno 4. 3. 2014.

Coughlin, Con. EU: European army no closer as member states put own interest first. *Daily Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/6207314/EU-European-army-no-closer-as-member-states-put-own-interests-first.html>. Zpřístupněno 21. 9. 2009.

Defense News. Italy Removes Aircraft Carrier from Libya. *Defense News*. <http://archive.defensenews.com/article/20110707/DEFSECT05/107070311/Italy-Removes-Aircraft-Carrier-from-Libya-Campaign>. Zpřístupněno 7. 7. 2011.

Deni, John R. Burden-sharing and NATO's 2 Percent Goal, *Carnegie Europe*, <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=59767>. Zpřístupněno 14. 4. 2015.

Deutsche Botschaft Kuwait. Deutschlands Beitrag zum Befreiung Kuwaits. http://www.kuwait.diplo.de/Vertretung/kuwait/de/03/Bilaterale__Beziehungen/seite__Befreiung__Kuwait.html. Nedatováno.

Dylla, Daria. Poland, Libya and NATO. *Atlantic Council*. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/poland-libya-and-nato>. Zpřístupněno 3. 6. 2012.

The Economist. NATO after Libya: A Troubling Victory. *The Economist*. <http://www.economist.com/node/21528248>. Zpřístupněno 31. 8. 2011.

Farley, Robert. The Long Shadow of the Falklands War. *War is boring*. <https://warisboring.com/the-long-shadow-of-the-falklands-war-3806c2d1ddf6#.vzbzvkhml>. Zpřístupněno 11. 3. 2016.

Foust, Joshua. How France Lost Afghanistan. *PBS*. <http://www.pbs.org/wnet/need-to-know/security/how-france-lost-afghanistan/14066/>. Zpřístupněno 15. 6. 2012.

Gibbs, David. Kosovo: a template for disaster. *The Guardian*. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/mar/21/kosovo-template-for-disaster-libya>. Zpřístupněno 21. 3. 2011.

Grohman Jan. České stíhačky získají přesné zbraně. Armádní noviny. <http://www.armadninoviny.cz/ceske-stihacky-jas-39-gripen-ziskaji-presne-zbrane.html?hledat=gripen>. Zpřístupněno 5. 9. 2014.

Karnitschnig, Matthew: Barack Obama tells Europe to get its act together. *Politico*, <http://www.politico.eu/article/barack-obama-europe-must-share-security-burden-monday-eu/>. Zpřístupněno 25. 4. 2016.

Lobjakas, Ahto. Afghanistan: NATO Summit stresses progress. RFE/RL. <http://web.archive.org/web/20080614154605/http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/11/fa24a6d5-389d-4bf6-8242-89755a4ce4c0.html>. Zpřístupněno 29. 11. 2006.

Major, Claudia - Mölling, Christian. The Framework Nations Concept: Germany's Contribution to a Capable European Defence. *ISN-ETH Zurich*. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=186079>. Zpřístupněno 8. 12. 2014.

Mölling, Christian. NATO's Two Percent Illusion. *Stiftung für Wissenschaft und Politik*. http://www.swp-berlin.org/en/publications/swp-comments-en/swp-aktuelle-details/article/mehr_effizienz_fuer_die_nato.html. Zpřístupněno 8/2014(a).

Mulrine, Anna. In Afghanistan, the NATO-led Force is Underresourced. *U.S. News*. <http://www.usnews.com/news/world/articles/2008/06/05/in-afghanistan-the-nato-led-force-is-underresourced-for-the-fight-against-the-taliban>. Zpřístupněno 5.6.2008.

NATO. *Alliance Ground Surveillance*. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48892.htm. Zpřístupněno 14. 4. 2015.

NATO. ISAF's Mission in Afghanistan, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm. Zpřístupněno 1. 9. 2015.

NATO. Resolute Support Mission, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_04/2016-04-15-RSM-placemat-v2.pdf. Zpřístupněno 4/2016.

PBS Newshour. After Gates' Blunt Warning, What's Next for NATO? *PBS*. http://www.pbs.org/newshour/bb/world-jan-june11-nato_06-10/. Zpřístupněno 10. 6. 2011.

Reuters. Polish PM chides Europe over Libya hypocrisy. <http://www.reuters.com/article/2011/04/09/poland-eu-libya-idAFLDE73806T20110409>. Zpřístupněno 9. 4. 2011.

Paul Reynolds. NATO looks for global role. *BBC News*. <http://web.archive.org/web/20131104121929/http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6185738.stm>. Zpřístupněno 27. 11. 2006.

Techau, Jan. The Politics of 2 Percent: NATO and the Security Vacuum in Europe. *Carnegie Europe*. <http://carnegieeurope.eu/2015/08/31/politics-of-2-percent-nato-and-security-vacuum-in-europe/fig>. Zpřístupněno 2. 9. 2015.

Westervelt, Eric. NATO's Intervention in Libya: A New Model? *NPR*. <http://www.npr.org/2011/09/12/140292920/natos-intervention-in-libya-a-new-model>. Zpřístupněno 12. 9. 2011.

Whitlock, Craig. NATO allies grapple with shrinking budgets. *Atlantic Council*. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-allies-grapple-with-shrinking-defense-budgets>. Zpřístupněno 30. 1. 2012.

Seznam příloh

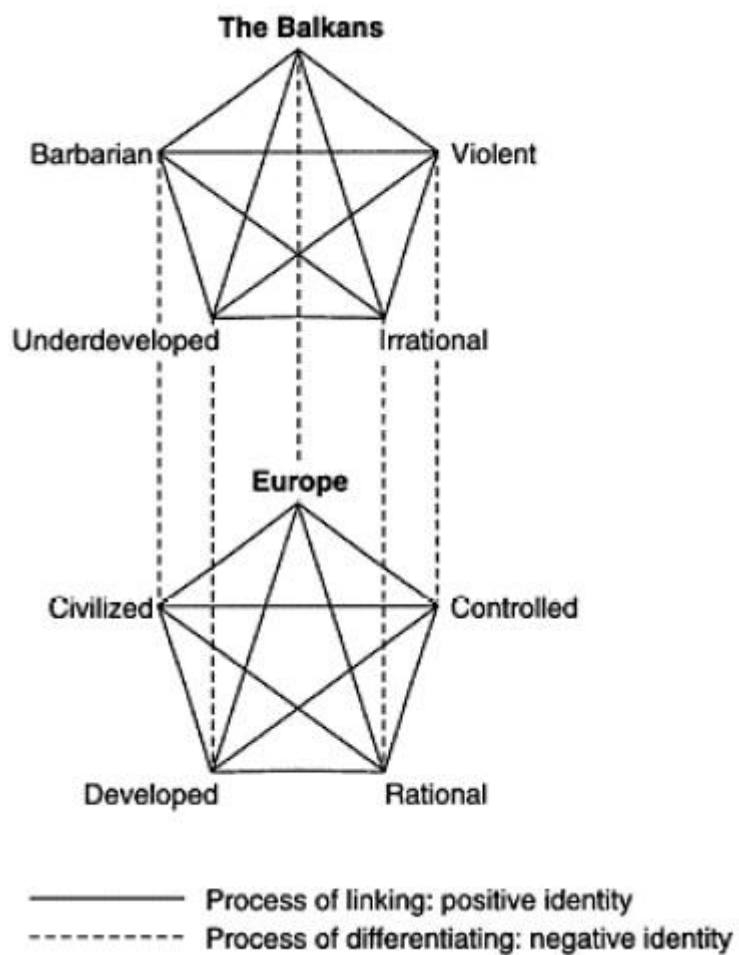
Příloha č. 1: Schéma základního diskursu dle Hansen

Příloha č. 2: Základní diskurs v 90. letech/dnešní

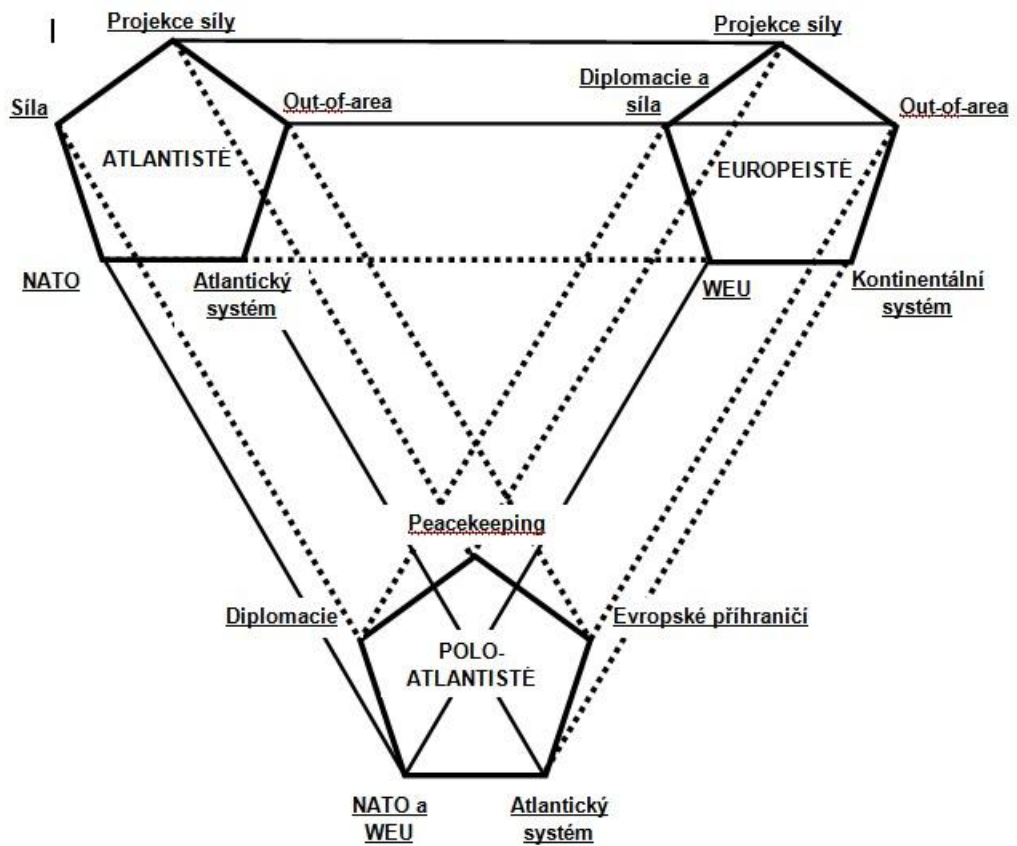
Seznam zkratk

Přílohy

Příloha č. 1: Schéma základního diskursu dle Hansen

Příloha č. 2: Základní diskurs v 90. letech/dnešní

Seznam použitých zkratk

AFSouth	Allied Forces Southern Europe
AGS	Alliance Ground Surveillance
AWACS	Airborne Warning and Control System
CEE	Central and Eastern Europe
CFE	Treaty on Conventional Forces in Europe
CJTF	Combined Joint Task Force
CSDP	Common Security and Defence Policy
EAS	European Activity Set
ERI	European Reassurance Initiative
ES	Evropské společenství
ESDI	European Security and Defence Identity
ESDP	European Security and Defence Policy
ISAF	International Security Assistance Force
LTDP	Long Term Defense Plan
NAC	North Atlantic Council
NRF	NATO Response Force
OAR	Operation Atlantic Resolve
OAF	Operation Allied Force
OUP	Operation Unified Protector
OEF	Operation Enduring Freedom
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe
PCC	Prague Capabilities Commitment
RAP	Readiness Action Plan
RB OSN	Rada bezpečnosti OSN
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SFOR	Stabilization Force
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe
UNPROFOR	United Nations Protection Force
VJTF	Very High Readiness Joint Task Force
WEU	Western European Union